

راهنمای عملی گذار

استراتژی‌ها و سناریوهای رهایی از نظام استبدادی

تحلیلی مبتنی بر تجارب تاریخی و مقایسه‌ای

با تمرکز بر عمل‌گرایی و اجماع‌سازی

تنظیم: مهدی سالم

ریچموند هیل

بهمن ۱۴۰۴

فهرست مطالب

۱	خلاصه مدیریتی
۵	۱ مقدمه: چرا این راهنما و چرا اکنون؟
۵	۱.۱ ضرورت و فوریت: چرا الان؟
۵	۱.۱.۱ نقطه عطف دی‌ماه ۱۴۰۴
۶	۲.۱.۱ چرا بازگشت به وضعیت قبل ممکن نیست؟
۷	۲.۱ این راهنما برای کیست؟
۷	۳.۱ رویکرد و روش‌شناسی
۷	۱.۳.۱ اصول راهنما
۸	۲.۳.۱ منابع و مبانی تحلیل
۸	۳.۳.۱ تیم پژوهشی (چارچوب تحلیلی)
۹	۴.۱ ساختار کتاب
۹	۱.۴.۱ پیوست‌ها: دانش تکمیلی
۱۰	۵.۱ نحوه استفاده از این راهنما
۱۰	۱.۵.۱ راهنمای خواندن
۱۰	۲.۵.۱ مسیرهای خواندن پیشنهادی
۱۱	۶.۱ محدودیت‌ها و هشدارها
۱۲	۷.۱ یادداشت شخصی نویسنده
۱۲	۸.۱ خط زمانی: از انقلاب ۵۷ تا امروز
۱۴	۹.۱ چارچوب تحلیلی: چهار سؤال بنیادین
۱۴	۱۰.۱ تعریف مفاهیم کلیدی
۱۵	۱۱.۱ پرسش‌های راهنما برای خواننده
۱۷	۲ تشریح نظام حاکم: آناتومی قدرت
۱۷	۱.۲ ماهیت نظام: شبه‌تمامیت‌خواه
۱۷	۱.۱.۲ نه دموکراسی، نه تمامیت‌خواه کلاسیک
۱۸	۲.۱.۲ ایدئولوژی: ولایت فقیه
۱۸	۲.۲ چهار ستون قدرت
۱۹	۱.۲.۲ ستون اول: دستگاه نظامی-امنیتی
۲۱	۲.۲.۲ ستون دوم: روحانیت و نهادهای مذهبی
۲۱	۳.۲.۲ ستون سوم: اقتصاد رانتی و شبکه‌های وابستگی
۲۲	۴.۲.۲ ستون چهارم: نیروهای نیابتی منطقه‌ای
۲۳	۳.۲ تحلیل SWOT نظام
۲۵	۴.۲ ظرفیت سرکوب: ارزیابی واقع‌بینانه
۲۵	۱.۴.۲ آنچه دی‌ماه ۱۴۰۴ نشان داد
۲۵	۲.۴.۲ محدودیت‌های ظرفیت سرکوب
۲۶	۳.۴.۲ آستانه شکست سرکوب
۲۷	۵.۲ شکاف‌ها و نقاط آسیب‌پذیر

۲۷	۱.۵.۲	شکاف‌های درون حکومتی	۲۷
۲۷	۲.۵.۲	بحران جانشینی	۲۷
۲۸	۳.۵.۲	شکاف جامعه-حکومت	۲۸
۲۸	۶.۲	پتانسیل فروپاشی: سناریوها	۲۸
۲۹	۷.۲	جمع‌بندی فصل	۲۹
۳۱	۳	طیف‌شناسی اپوزیسیون: نقشه نیروهای تغییر	
۳۱	۱.۳	مقدمه: چرا طیف‌شناسی مهم است؟	۳۱
۳۱	۲.۳	نقشه کلی جریان‌ات	۳۱
۳۳	۳.۳	جریان اول: مشروطه‌خواهان و پهلوی‌گرایان	۳۳
۳۳	۱.۳.۳	معرفی	۳۳
۳۳	۲.۳.۳	تحلیل SWOT	۳۳
۳۴	۴.۳	جریان دوم: جمهوری‌خواهان سکولار	۳۴
۳۴	۱.۴.۳	معرفی	۳۴
۳۴	۲.۴.۳	تحلیل SWOT	۳۴
۳۵	۵.۳	جریان سوم: چپ‌ها	۳۵
۳۵	۱.۵.۳	معرفی	۳۵
۳۵	۲.۵.۳	تحلیل SWOT	۳۵
۳۵	۶.۳	جریان چهارم: ملی-مذهبی‌ها و اصلاح‌طلبان	۳۵
۳۵	۱.۶.۳	معرفی	۳۵
۳۶	۲.۶.۳	وضعیت پیچیده	۳۶
۳۷	۷.۳	جریان پنجم: جنبش‌های قومی-ملی	۳۷
۳۷	۱.۷.۳	نقشه اقوام و جریان‌ات	۳۷
۳۷	۲.۷.۳	موضع‌گیری‌ها درباره آینده	۳۷
۳۸	۸.۳	جریان ششم: جنبش‌های مدنی و اجتماعی	۳۸
۳۸	۱.۸.۳	جنبش زنان	۳۸
۳۹	۲.۸.۳	جنبش کارگری	۳۹
۳۹	۳.۸.۳	جنبش دانشجویی	۳۹
۳۹	۹.۳	سازمان مجاهدین خلق: یک مورد خاص	۳۹
۴۰	۱۰.۳	جدول مقایسه‌ای جریان‌ات	۴۰
۴۲	۱۱.۳	چرا ائتلاف شکل نمی‌گیرد؟	۴۲
۴۲	۱۲.۳	نقاط همگرایی ممکن	۴۲
۴۳	۱۳.۳	مدل ائتلاف پیشنهادی	۴۳
۴۴	۱۴.۳	توصیه‌های اختصاصی برای هر جریان	۴۴
۴۵	۱۵.۳	نقش دیاسپورا	۴۵
۴۵	۱.۱۵.۳	آمار و توزیع جغرافیایی	۴۵
۴۵	۲.۱۵.۳	پتانسیل و محدودیت‌های دیاسپورا	۴۵
۴۶	۱۶.۳	ارتباط داخل و خارج: چالش اصلی	۴۶
۴۷	۱۷.۳	سناریوهای ائتلاف	۴۷
۴۸	۱۸.۳	نمونه منشور ائتلاف حداقلی	۴۸
۴۸	۱۹.۳	جمع‌بندی فصل	۴۸
۵۱	۴	سناریوهای گذار: پنج مسیر برای تغییر	
۵۱	۱.۴	مقدمه: چرا سناریونویسی؟	۵۱
۵۱	۲.۴	چارچوب تحلیل سناریوها	۵۱
۵۱	۱.۲.۴	دو متغیر کلیدی	۵۱
۵۲	۲.۲.۴	معیارهای ارزیابی	۵۲
۵۲	۳.۴	سناریوی اول: انقلاب خشونت‌پرهیز	۵۲

۵۲	تعریف	۱.۳.۴
۵۳	الهام بخش‌های تاریخی	۲.۳.۴
۵۳	پیش‌نیازها	۳.۳.۴
۵۳	مراحل اجرا	۴.۳.۴
۵۴	تاکتیک‌های کلیدی	۵.۳.۴
۵۴	نقش اعتصاب نفت	۶.۳.۴
۵۵	تحلیل هزینه-فایده	۷.۳.۴
۵۵	کارت امتیازی سناریو	۸.۳.۴
۵۶	سناریوی دوم: قیام مسلحانه	۴.۴
۵۶	تعریف	۱.۴.۴
۵۶	نمونه‌های تاریخی	۲.۴.۴
۵۶	چرا این سناریو برای ایران نامناسب است؟	۳.۴.۴
۵۷	کارت امتیازی سناریو	۴.۴.۴
۵۷	سناریوی سوم: کودتای نظامی	۵.۴
۵۸	تعریف	۱.۵.۴
۵۸	انواع کودتا	۲.۵.۴
۵۸	شرایط وقوع کودتا	۳.۵.۴
۵۸	احتمال‌سنجی برای ایران	۴.۵.۴
۵۹	سناریوی «کودتای اصلاح‌گرا»	۵.۵.۴
۵۹	کارت امتیازی سناریو	۶.۵.۴
۶۰	سناریوی چهارم: فروپاشی از درون	۶.۴
۶۰	تعریف	۱.۶.۴
۶۰	نمونه تاریخی: شوروی ۱۹۹۱	۲.۶.۴
۶۰	محرك‌های احتمالی فروپاشی	۳.۶.۴
۶۱	خطرات فروپاشی بدون آمادگی	۴.۶.۴
۶۱	کارت امتیازی سناریو	۵.۶.۴
۶۲	سناریوی پنجم: گذار مذاکراتی	۷.۴
۶۲	تعریف	۱.۷.۴
۶۲	نمونه‌های موفق تاریخی	۲.۷.۴
۶۳	پیش‌نیازهای گذار مذاکراتی	۳.۷.۴
۶۳	چرا برای ایران دشوار است؟	۴.۷.۴
۶۴	سناریوی «مذاکره از موضع قدرت»	۵.۷.۴
۶۴	عناصر یک توافق احتمالی	۶.۷.۴
۶۵	کارت امتیازی سناریو	۷.۷.۴
۶۵	سناریوی ششم: سناریوی ترکیبی (توصیه‌شده)	۸.۴
۶۵	منطق سناریو	۱.۸.۴
۶۶	اجزای سناریوی ترکیبی	۲.۸.۴
۶۶	جزئیات هر محور	۳.۸.۴
۶۷	نمودار جریان سناریوی ترکیبی	۴.۸.۴
۶۹	کارت امتیازی سناریوی ترکیبی	۵.۸.۴
۶۹	ماتریس مقایسه‌ای کامل	۹.۴
۷۱	نمودار رادار مقایسه‌ای	۱۰.۴
۷۱	جمع‌بندی و توصیه‌های استراتژیک	۱۱.۴
۷۲	ده توصیه اجرایی	۱.۱۱.۴
۷۲	اگر فقط یک کار می‌توانستید بکنید...	۲.۱۱.۴

۷۵	۵ بُعد بین‌المللی: بازیگران، منافع و امکانات
۷۵	۱.۵ مقدمه: نقش عامل خارجی
۷۶	۱.۱.۵ دو دیدگاه افراطی - هر دو اشتباه
۷۶	۲.۵ نقشه بازیگران بین‌المللی
۷۸	۳.۵ آمریکا: ابرقدرت تعیین‌کننده
۷۸	۱.۳.۵ موقعیت کنونی (دولت ترامپ ۰.۲)
۷۸	۲.۳.۵ منافع آمریکا در ایران
۷۸	۳.۳.۵ قول ترامپ و تعهد اخلاقی
۷۹	۴.۳.۵ چه می‌توان از آمریکا خواست؟
۷۹	۴.۵ اسرائیل: دشمن دشمن
۷۹	۱.۴.۵ موقعیت اسرائیل
۸۰	۲.۴.۵ آنچه اسرائیل می‌تواند/نمی‌تواند
۸۰	۵.۵ اتحادیه اروپا: رویکرد متفاوت
۸۰	۱.۵.۵ تفاوت اروپا با آمریکا
۸۱	۲.۵.۵ کشورهای کلیدی اروپا
۸۱	۳.۵.۵ چه می‌توان از اروپا خواست؟
۸۲	۶.۵ روسیه و چین: حامیان نظام
۸۲	۱.۶.۵ روسیه: شریک تاکتیکی
۸۲	۲.۶.۵ چین: منافع اقتصادی
۸۳	۷.۵ همسایگان ایران
۸۳	۸.۵ انواع مداخله بین‌المللی
۸۳	۱.۸.۵ طیف مداخله
۸۴	۲.۸.۵ جزئیات انواع مداخله
۸۴	۹.۵ درس‌های تاریخی: مداخله خوب و بد
۸۴	۱.۹.۵ نمونه‌های موفق
۸۵	۲.۹.۵ نمونه‌های ناموفق یا فاجعه‌بار
۸۶	۳.۹.۵ درس‌های کلیدی
۸۶	۱۰.۵ استراتژی دیپلماسی اپوزیسیون
۸۶	۱.۱۰.۵ اصول راهنما
۸۷	۲.۱۰.۵ برنامه عملی دیپلماسی
۸۷	۳.۱۰.۵ پیام کلیدی به هر مخاطب
۸۸	۱۱.۵ سناریوی جنگ: تحلیل احتمال و پیامد
۸۸	۱.۱۱.۵ آیا جنگ محتمل است؟
۸۸	۲.۱۱.۵ پیامد جنگ برای جنبش آزادی‌خواهی
۸۹	۱۲.۵ جمع‌بندی فصل
۹۱	۶ تقویت اپوزیسیون: چگونه قوی‌تر شویم؟
۹۱	۱.۶ مقدمه: معادله قدرت
۹۲	۱.۱.۶ وضعیت فعلی توازن قوا
۹۲	۲.۱.۶ دو محور استراتژی
۹۲	۲.۶ بخش اول: چگونه ما قوی‌تر شویم؟
۹۳	۱.۲.۶ ۱. ائتلاف‌سازی عملی
۹۴	۲.۲.۶ ۲. ساختارسازی سازمانی
۹۶	۳.۲.۶ ۳. ارتباط با داخل کشور
۹۸	۴.۲.۶ ۴. جذب منابع و امکانات
۹۹	۵.۲.۶ ۵. روایت‌سازی و ارتباطات
۱۰۰	۳.۶ بخش دوم: چگونه حکومت ضعیف‌تر شود؟
۱۰۰	۱.۳.۶ ۱. شکستن ستون‌های قدرت

۱۰۱	۲.۳.۶	۲. نافرمانی مدنی گسترده
۱۰۲	۳.۳.۶	۳. اعتصاب: سلاح برنده
۱۰۴	۴.۳.۶	۴. ایجاد شکاف در نظام
۱۰۵	۵.۳.۶	۵. فشار بین‌المللی هدفمند
۱۰۶	۴.۶	ماتریس اولویت‌بندی اقدامات
۱۰۸	۵.۶	جدول زمانی اقدامات
۱۰۸	۶.۶	چک‌لیست اقدامات فوری
۱۰۹	۷.۶	موانع و راه‌حل‌ها
۱۰۹	۸.۶	شاخص‌های موفقیت
۱۰۹	۹.۶	جمع‌بندی فصل

۷ تحلیل ریسک: چه می‌تواند اشتباه شود؟

۱۱۳	۱.۷	چارچوب تحلیل ریسک
۱۱۳	۱.۱.۷	ماتریس ارزیابی
۱۱۴	۲.۷	ریسک‌های اصلی: تحلیل تفصیلی
۱۱۴	۱.۲.۷	ریسک ۱: سرکوب شدیدتر
۱۱۵	۲.۲.۷	ریسک ۲: خستگی و فرسایش جنبش
۱۱۵	۳.۲.۷	ریسک ۳: تجزیه کشور
۱۱۶	۴.۲.۷	ریسک ۴: جنگ داخلی
۱۱۷	۵.۲.۷	ریسک ۵: تفرقه و شکاف در اپوزیسیون
۱۱۷	۶.۲.۷	ریسک ۶: مداخله خارجی منفی
۱۱۸	۷.۲.۷	ریسک ۷: بازگشت اقتدارگرایی
۱۱۹	۳.۷	سناریوهای بدترین حالت
۱۱۹	۴.۷	ماتریس ریسک-پاسخ
۱۲۱	۵.۷	نقاط تصمیم‌گیری بحرانی
۱۲۱	۶.۷	چک‌لیست مدیریت ریسک
۱۲۲	۷.۷	جمع‌بندی فصل

۸ نقشه راه عملیاتی: از امروز تا روز گذار

۱۲۵	۱.۸	مقدمه: از استراتژی به عمل
۱۲۵	۱.۱.۸	چهار مرحله کلی
۱۲۶	۲.۸	مرحله اول: تثبیت (۰-۳ ماه)
۱۲۶	۱.۲.۸	هدف مرحله
۱۲۶	۲.۲.۸	گام‌های عملیاتی
۱۲۶	۳.۲.۸	خروجی‌های مورد انتظار
۱۲۷	۴.۲.۸	شاخص‌های موفقیت مرحله ۱
۱۲۷	۳.۸	مرحله دوم: سازمان‌دهی (۳-۱۲ ماه)
۱۲۷	۱.۳.۸	هدف مرحله
۱۲۷	۲.۳.۸	گام‌های عملیاتی
۱۲۸	۳.۳.۸	ساختار سازمانی توسعه‌یافته
۱۲۸	۴.۳.۸	خروجی‌های مورد انتظار
۱۲۹	۴.۸	مرحله سوم: بسیج (۶-۱۸ ماه)
۱۲۹	۱.۴.۸	هدف مرحله
۱۲۹	۲.۴.۸	گام‌های عملیاتی
۱۲۹	۳.۴.۸	تقویم کمپین‌ها
۱۳۰	۴.۴.۸	شاخص‌های آمادگی برای اقدام نهایی
۱۳۰	۵.۸	مرحله چهارم: اقدام (فرصت مناسب)
۱۳۱	۱.۵.۸	محرك‌های احتمالی

۱۳۱	۲.۵.۸ پروتکل اقدام	۶.۸
۱۳۱	۳.۵.۸ سناریوهای اقدام	۷.۸
۱۳۲	نمودار گانت کلی	۸.۸
۱۳۴	شاخص‌های پایش پیشرفت	۹.۸
۱۳۴	چک‌لیست شروع فوری	
۱۳۵	جمع‌بندی فصل	

۹ جمع‌بندی: به‌سوی آینده

۱۳۷	ده پیام کلیدی	۱.۹
۱۴۰	فراخوان عمل	۲.۹
۱۴۰	۱.۲.۹ برای شهروندان عادی داخل کشور	۳.۲.۹
۱۴۰	۲.۲.۹ برای فعالان سیاسی داخل کشور	۴.۲.۹
۱۴۰	۳.۲.۹ برای ایرانیان خارج از کشور	۵.۲.۹
۱۴۰	۴.۲.۹ برای رهبران و سازمان‌های اپوزیسیون	۶.۲.۹
۱۴۱	۵.۲.۹ برای جامعه بین‌المللی	۳.۹
۱۴۱	۶.۲.۹ برای عوامل و کارکنان نظام	۴.۹
۱۴۲	خلاصه مسیر پیشنهادی	۵.۹
۱۴۲	کلام آخر: امید واقع‌بینانه	سپاس‌گزاری
۱۴۳	جمع‌بندی نهایی	
۱۴۳		

۱۰ جمع‌بندی: فراخوان عمل

۱۴۶	ده پیام کلیدی	۱.۱۰
۱۴۷	آنچه آموختیم	۲.۱۰
۱۴۷	خلاصه مسیر پیشنهادی	۳.۱۰
۱۴۸	فراخوان عمل	۴.۱۰
۱۴۸	۱.۴.۱۰ به هر ایرانی	۲.۴.۱۰
۱۴۸	به رهبران اپوزیسیون	۳.۴.۱۰
۱۴۸	به نظامیان ایران	۴.۴.۱۰
۱۴۹	به جامعه جهانی	۵.۱۰
۱۴۹	کلام آخر: امید واقع‌بینانه	سپاس‌گزاری
۱۵۰		

آ نظریه‌های انقلاب و گذار دموکراتیک

۱۵۱	چرا نظریه مهم است؟	۱.آ
۱۵۱	نظریه ساختاری انقلاب (تدا اسکاچپول)	۲.آ
۱۵۱	معرفی نظریه	۱.۲.آ
۱۵۲	سه شرط ساختاری انقلاب	۲.۲.آ
۱۵۲	کاربرد برای ایران	۳.۲.آ
۱۵۲	نظریه بسیج منابع (چارلز تیلی)	۳.آ
۱۵۲	معرفی نظریه	۱.۳.آ
۱۵۳	مدل بسیج تیلی	۲.۳.آ
۱۵۳	پنج نوع منبع برای بسیج	۳.۳.آ
۱۵۳	ساختار فرصت سیاسی	۴.۳.آ
۱۵۴	۱۹۸ روش مبارزه غیرخشونت‌آمیز (جین شارپ)	۴.آ
۱۵۴	معرفی جین شارپ	۱.۴.آ
۱۵۴	ستون‌های قدرت	۲.۴.آ
۱۵۵	۱۹۸ روش مبارزه	۳.۴.آ
۱۵۵	روش‌های مؤثر برای ایران	۴.۴.آ

۱۵۶	مراحل مبارزه غیرخشونت‌آمیز	۵.۴.آ
۱۵۶	انقلاب‌های مخملی و رنگی	۵.آ
۱۵۶	تعریف	۱.۵.آ
۱۵۶	الگوی مشترک	۲.۵.آ
۱۵۷	چرا برخی موفق و برخی ناموفق؟	۳.۵.آ
۱۵۷	نظریه گذار دموکراتیک	۶.آ
۱۵۷	مکتب «ترانزیتولوژی»	۱.۶.آ
۱۵۷	چهار بازیگر اصلی	۲.۶.آ
۱۵۸	سناریوهای گذار	۳.۶.آ
۱۵۸	کاربرد برای ایران	۴.۶.آ
۱۵۸	نظریه‌های جدیدتر	۷.آ
۱۵۸	اریکا چنووت: چرا مبارزه مدنی موفق‌تر است؟	۱.۷.آ
۱۵۹	تیموتی گارتن اش: جامعه مدنی	۲.۷.آ
۱۵۹	آسف بیات: غیرجنبش‌ها	۳.۷.آ
۱۵۹	چارچوب ترکیبی برای ایران	۸.آ
۱۶۰	جمع‌بندی: ده درس از نظریه‌ها	۹.آ

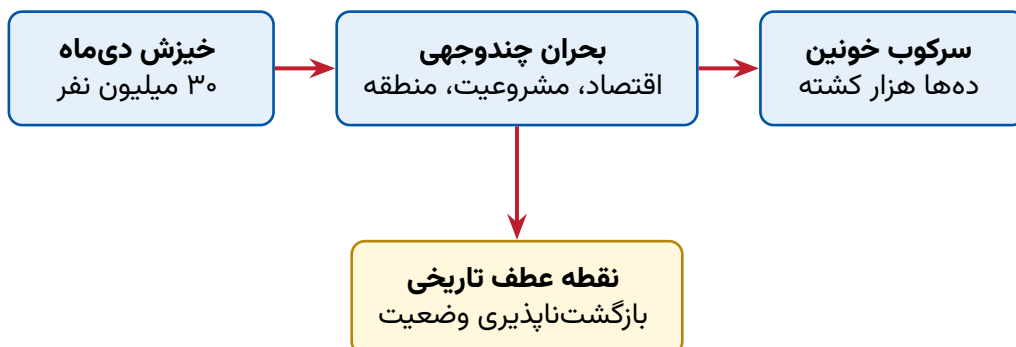
خلاصه مدیریتی

پیام کلیدی این سند

جمهوری اسلامی در نقطه‌ای از تاریخ خود قرار دارد که ترکیب بحران مشروعیت، فشار بین‌المللی، ناکارآمدی اقتصادی و گسست عمیق با جامعه، فرصتی تاریخی برای گذار ایجاد کرده است. اما این فرصت بدون استراتژی منسجم، ائتلاف فراگیر و آمادگی برای مدیریت دوره انتقال، می‌تواند به فاجعه‌ای بزرگ‌تر تبدیل شود. این سند نقشه راهی عملی برای گذار موفق ارائه می‌دهد.

وضعیت کنونی: یک تصویر

رویدادهای دی‌ماه ۱۴۰۴ نقطه عطفی در تاریخ معاصر ایران است. حدود ۳۰ میلیون نفر در بیش از ۴۰۰ شهر به خیابان آمدند و پاسخ نظام، کشتاری بی‌سابقه بود: طبق برآوردها بین ۱۲,۰۰۰ تا ۸۴,۰۰۰ کشته، بیش از ۳۰۰,۰۰۰ مجروح و هزاران زندانی.

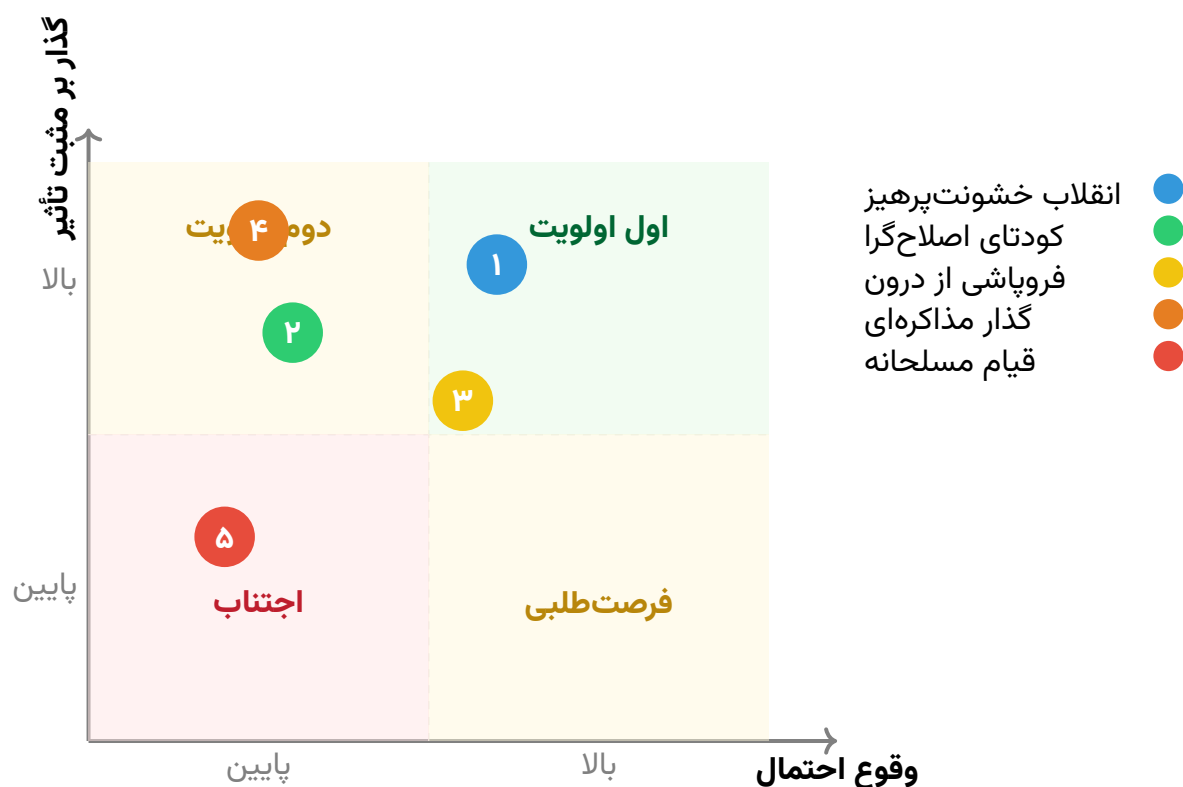
پنج سناریوی گذار

سناریو	احتمال	هزینه انسانی	زمان	پایداری نتیجه
انقلاب خشونت‌پرهیز	متوسط	متوسط	۱-۳ سال	بالا
کودتای اصلاح‌گرا	پایین	پایین	کوتاه	متوسط
فروپاشی از درون	متوسط	متغیر	نامعلوم	پایین
گذار مذاکره‌ای	پایین	پایین	۲-۵ سال	بالا
قیام مسلحانه	پایین	بسیار بالا	نامعلوم	بسیار پایین

توضیح

سناریوی توصیه‌شده: ترکیب فشار مردمی خشونت‌پرهیز + فشار بین‌المللی هدفمند + ایجاد شکاف در نظام = «فشار هوشمند چندجانبه»

ماتریس استراتژیک: احتمال × تأثیر

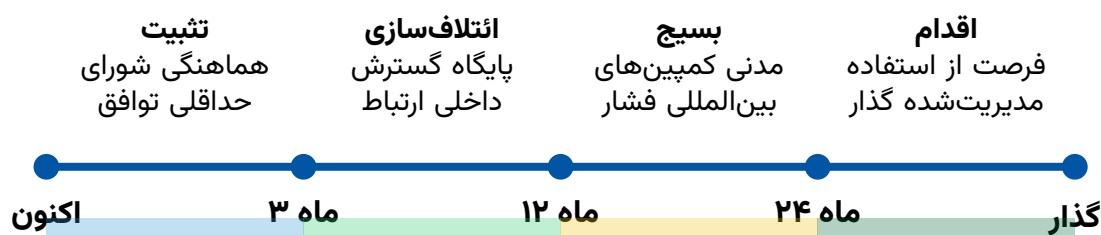

ده توصیه کلیدی

توصیه‌های استراتژیک فوری

۱. **ائتلاف فراگیر:** تشکیل شورای هماهنگی با حداقل توافقات (دموکراسی، حقوق بشر، تمامیت ارضی)
۲. **رهبری جمعی:** پرهیز از تمرکز بر یک فرد؛ ایجاد ساختار رهبری چندلایه و توزیع شده
۳. **ارتباط با داخل:** اولویت دادن به شبکه‌سازی با فعالان داخلی و درک نیازهای واقعی آنها
۴. **نافرمانی مدنی:** طراحی کمپین‌های نافرمانی با ریسک کم و مشارکت بالا (اعتصاب، تحریم)
۵. **شکاف در نظام:** هدف‌گیری لایه‌های میانی قدرت برای ایجاد انشقاق
۶. **دیپلماسی موازی:** حضور فعال در مجامع بین‌المللی و لابی هدفمند
۷. **روایت مشترک:** ساخت روایت ملی فراگیر که همه اقشار را شامل شود
۸. **آمادگی روز بعد:** تدوین طرح حکومت انتقالی و جلوگیری از خلأ قدرت
۹. **عدالت انتقالی:** طراحی مکانیزم‌های عدالت بدون انتقام‌جویی کور
۱۰. **مدیریت انتظارات:** شفافیت درباره دشواری‌های مسیر و پرهیز از وعده‌های غیرواقعی

نقشه راه زمانی

پیام به مخاطبان مختلف

مخاطب	پیام کلیدی
فعالان داخل کشور	امنیت شما اولویت است. هر اقدام کوچک مهم است. شبکه سازی افقی کلید موفقیت است.
اپوزیسیون خارج	وحدت عملی بر اختلاف نظری مقدم است. از رقابت بر سر رهبری بپرهیزید.
نیروهای مسلح	آینده ای شرافتمندانه در ایران دموکراتیک ممکن است. از کشتار هموطنان دست بکشید.
جامعه جهانی	سکوت در برابر کشتار، همدستی است. حمایت مؤثر، نه فقط بیانیه.
مردم عادی	صدای شما شنیده می شود. مقاومت روزمره هم مبارزه است.

هشدارهای حیاتی

ریسک هایی که باید جدی گرفته شوند

- **سوریه ای شدن:** خلأ قدرت بدون آمادگی می تواند به جنگ داخلی بینجامد
- **تجزیه:** ضعف دولت مرکزی می تواند تمایلات گریز از مرکز را تقویت کند
- **مداخله منفی:** قدرت های منطقه ای ممکن است از بی ثباتی سوءاستفاده کنند
- **بازگشت اقتدارگرایی:** بدون نهادسازی، احتمال ظهور دیکتاتوری جدید وجود دارد
- **انتقام جویی:** عدالت بدون ضابطه می تواند به چرخه خشونت بینجامد

سخن پایانی

«آزادی هرگز داوطلبانه از سوی ستمگر اعطا نمی شود؛ باید توسط ستمدیده مطالبه شود.»
— مارتین لوتر کینگ

فصل ۱

مقدمه: چرا این راهنما و چرا اکنون؟

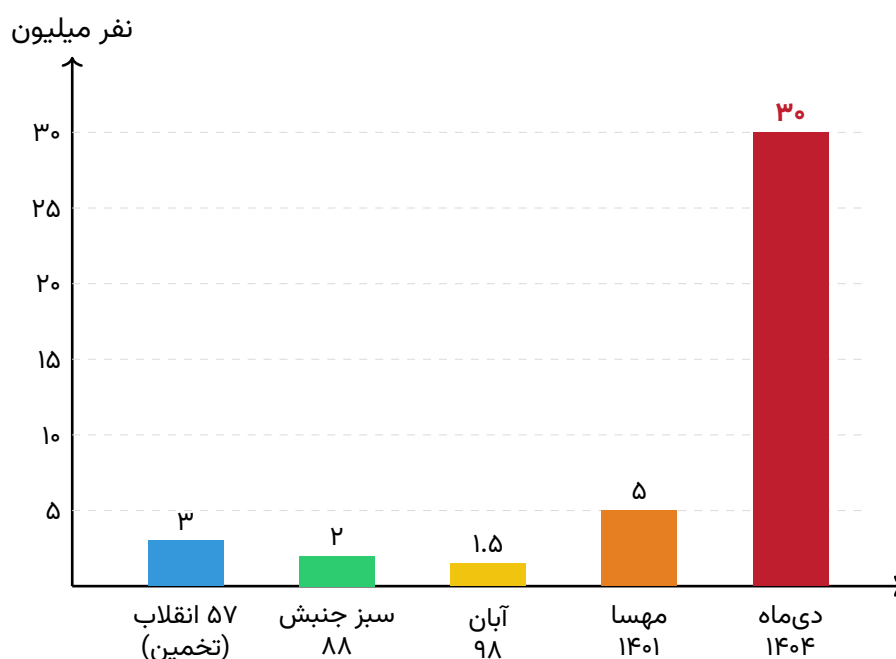
خلاصه فصل

این فصل به سه پرسش بنیادین پاسخ می‌دهد: چرا گذار از جمهوری اسلامی ضروری و فوری شده است؟ این راهنما برای چه کسانی و با چه رویکردی نوشته شده؟ و چگونه می‌توان از آن استفاده کرد؟ رویدادهای دی‌ماه ۱۴۰۴ نشان داد که وضعیت موجود نه برای مردم قابل تحمل است و نه برای نظام قابل ادامه. اما گذار بدون نقشه راه می‌تواند به فاجعه بینجامد.

۱.۱ ضرورت و فوریت: چرا الان؟

۱.۱.۱ نقطه عطف دی‌ماه ۱۴۰۴

در دی‌ماه ۱۴۰۴، ایران شاهد بزرگ‌ترین خیزش مردمی تاریخ خود بود. آنچه با اعتراض بازاریان تهران به سیاست‌های اقتصادی آغاز شد، در عرض روزها به جنبشی فراگیر تبدیل شد که حدود ۳۰ میلیون نفر را در بیش از ۴۰۰ شهر به خیابان‌ها کشاند.

پاسخ نظام به این خیزش، بی‌سابقه‌ترین سرکوب در تاریخ جمهوری اسلامی بود:

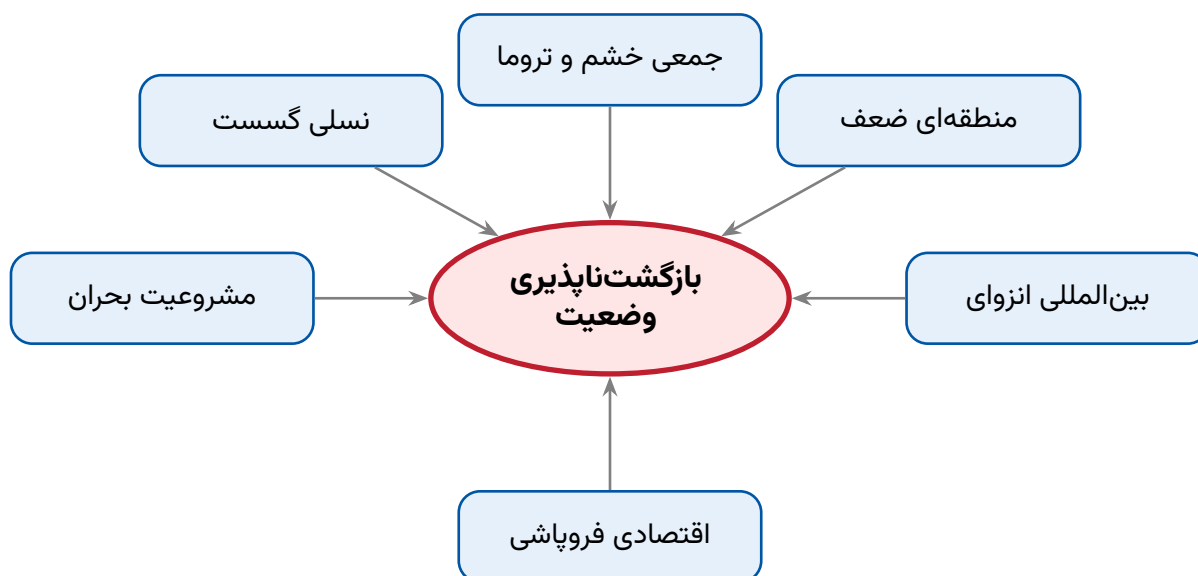
شاخص	برآورد	توضیح
کشته‌شدگان	۰۰۰,۸۴ - ۰۰۰,۱۲	عمدتاً با شلیک مستقیم گلوله جنگی
مجروحان	۰۰۰,۳۰۰+	بسیاری با جراحات دائمی
بازداشت‌شدگان	ده‌ها هزار	وضعیت بسیاری نامعلوم
شهرهای درگیر	۴۰۰+	گسترده‌ی جغرافیایی بی‌سابقه

چرا این ارقام مهم است؟

کشتار ۰۰۰,۸۰ نفر در دو روز – اگر برآورد بالا درست باشد – این نظام را در ردیف خونین‌ترین سرکوب‌های تاریخ معاصر قرار می‌دهد. این سطح از خشونت نشان‌دهنده چند چیز است:

- نظام حاضر است برای بقا، هر قیمتی بپردازد
- ظرفیت و آمادگی سرکوب فراتر از تصور بسیاری بود
- پیوند عاطفی بین حکومت و مردم به‌طور بازگشت‌ناپذیر گسسته شده است

۲.۱.۱ چرا بازگشت به وضعیت قبل ممکن نیست؟

۱. **تروما و خشم جمعی:** خانواده‌های قربانیان، زخمی‌ها و شاهدان کشتار هرگز فراموش نخواهند کرد. این حافظه جمعی به نیروی محرکه مبارزه تبدیل شده است.

۲. **گسست نسلی غیرقابل ترمیم:** نسل جوان ایران – که اکثریت جمعیت را تشکیل می‌دهد – هیچ پیوند هویتی یا ایدئولوژیک با نظام ندارد.

۳. **فروپاشی اقتصادی:** تحریم‌ها، فساد سیستماتیک و ناکارآمدی، اقتصاد را به مرز فروپاشی رسانده است. نظام توانایی ارائه رفاه اقتصادی را از دست داده است.

۴. **ضعف منطقه‌ای:** سقوط اسد در سوریه، ضربات سنگین به حزب‌الله و فشار بر شبکه نیابتی، عمق استراتژیک نظام را تضعیف کرده است.

۵. **انزوای بین‌المللی:** تنش با غرب به اوج رسیده و حتی متحدان نظیر روسیه و چین در حال بازنگری رابطه هستند.

۲.۱ این راهنما برای کیست؟

این سند برای طیف وسیعی از مخاطبان نوشته شده است:

خط در که کسانی کشور: داخل مدنی و سیاسی فعالان دارند نیاز عملی راهبردهای به و هستند مبارزه مقدم

و جریان‌ها کشور: از خارج اپوزیسیون کنند ایفا مؤثرتری نقش می‌خواهند که شخصیت‌هایی

ایرانی میلیون‌ها ایرانی: دیاسپورای کنند کمک می‌خواهند که کشور از خارج

که کسانی بین‌المللی: سیاست‌گذاران و تحلیل‌گران دارند نیاز ایران تحولات پویایی از عمیق‌تر درک به

می‌خواهد که کسی هر علاقه‌مندان: عموم کرد می‌توان چه و می‌گذرد چه بفهمد

۳.۱ رویکرد و روش‌شناسی

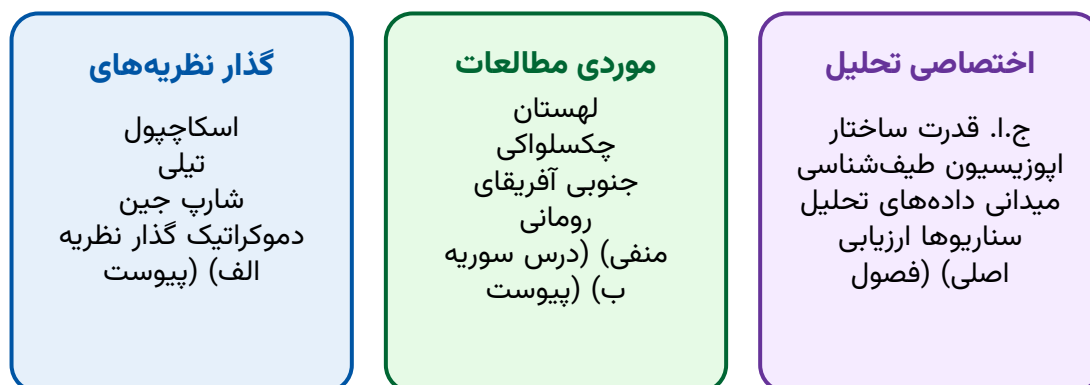
۱.۳.۱ اصول راهنما

پنج اصل محوری این پژوهش

- آ. **عمل‌گرایی:** هدف انباشت دانش نظری نیست؛ هدف ارائه توصیه‌های قابل اجرا است.
- ب. **واقع‌بینی:** نه خوش‌بینی ساده‌لوحانه، نه بدبینی فلج‌کننده. ارزیابی صادقانه فرصت‌ها و محدودیت‌ها.
- ج. **فراگیری:** احترام به تنوع دیدگاه‌ها و تلاش برای یافتن حداقل مشترکات.
- د. **مسئولیت:** آگاهی از پیامدهای احتمالی توصیه‌ها و اولویت دادن به حفظ جان انسان‌ها.
- ه. **یادگیری از تاریخ:** استفاده از تجربیات سایر کشورها، بدون کپی‌برداری مکانیکی.

۲.۳.۱ منابع و مبانی تحلیل

این راهنما بر سه پایه استوار است:

۳.۳.۱ تیم پژوهشی (چارچوب تحلیلی)

این سند از منظر یک تیم چندتخصصی فرضی نوشته شده که شامل:

- **تاریخ‌دان انقلاب‌ها:** تحلیل الگوها و چرخه‌های تاریخی
- **جامعه‌شناس سیاسی:** بررسی جنبش‌ها، طبقات و بسیج اجتماعی
- **روان‌شناس اجتماعی:** درک ذهنیت جمعی و فرهنگ سیاسی
- **اقتصاددان سیاسی:** تحلیل منافع مادی و شبکه‌های رانتی
- **استراتژیست نظامی:** ارزیابی توازن قوا و سناریوهای امنیتی
- **حقوق‌دان بین‌الملل:** چارچوب‌های حقوقی و مکانیزم‌های بین‌المللی

۴.۱ ساختار کتاب

وضعیت‌شناسی و مبانی اول: بخش

سرکوب ظرفیت ضعف، نقاط قدرت، ستون‌های – حاکم نظام تشریح: ۲ فصل

نیروها و بازیگران دوم: بخش

ائتلاف پتانسیل، SWOT، جریان‌ات، نقشه – اپوزیسیون طیف‌شناسی: ۳ فصل

دیپلماسی مداخله، بازیگران، – بین‌المللی بُعد: ۵ فصل

سناریوها و استراتژی‌ها سوم: بخش

هزینه-فایده تحلیل با مسیر پنج – گذار سناریوهای: ۴ فصل

شود ضعیف‌تر حکومت و قوی‌تر ما چگونه – اپوزیسیون تقویت: ۶ فصل

حالت بدترین سناریوهای ریسک، ماتریس – ریسک تحلیل: ۸ فصل

آینده و اجرا چهارم: بخش

هرج‌ومرج از جلوگیری بعد، روز چالش‌های – گذار دوره مدیریت: ۷ فصل

زمانی جدول مشخص، گام‌های – عملیاتی راه نقشه: ۹ فصل

عمل فراخوان کلیدی، پیام‌های – جمع‌بندی: ۱۰ فصل

۱.۴.۱ پیوست‌ها: دانش تکمیلی

برای حفظ تمرکز فصول اصلی بر توصیه‌های عملی، مباحث نظری و اطلاعات تفصیلی در پیوست‌ها ارائه شده‌اند:

پیوست	عنوان	محتوا
الف	نظریه‌های انقلاب و گذار	اسکاچپول، تیلی، شارپ، نظریه گذار دموکراتیک
ب	مطالعات موردی	۱۲ نمونه تاریخی با تحلیل تطبیقی
ج	ساختار قدرت ج.ا.	نمودار سازمانی، شبکه‌های قدرت، نقاط آسیب‌پذیر
د	تاریخ جنبش‌های ایران	از ۱۳۵۷ تا دی‌ماه ۱۴۰۴
ه	آمار و داده‌ها	اقتصادی، جمعیتی، نظامی
و	مستندات حقوق بشری	کشتارها، زندانیان، گزارش‌های بین‌المللی
ز	کتاب‌شناسی تفصیلی	منابع فارسی و انگلیسی

۵.۱ نحوه استفاده از این راهنما

۱.۵.۱ راهنمای خواندن

کادرهای راهنما در سراسر کتاب

در این کتاب از کادرهای رنگی مختلف استفاده شده است:

آبی	خلاصه فصل و نکات کلیدی
طلایی	نقل‌قول‌ها و گفتارهای مهم
سبز	الگوها، درس‌ها و توصیه‌های مثبت
قرمز	هشدارها و ریسک‌ها
بنفش	نکات استراتژیک
خاکستری	توضیحات فنی و تکمیلی

۲.۵.۱ مسیرهای خواندن پیشنهادی

بسته به نیاز و زمان شما، سه مسیر خواندن پیشنهاد می‌شود:

دقیقه (۳۰) سریع مسیر

فصل هر آبی کادرهای +) (فصل مدیریتی خلاصه فقط
پرمشغله افراد تصمیم‌گیران، برای: مناسب

ساعت (۳-۴) میانه مسیر

پیوست‌ها بدون ۱۰ تا ۰ فصول
جدی علاقه‌مندان فعالان، برای: مناسب

ساعت (۱۰+) کامل مسیر

شما کاری حوزه با مرتبط پیوست‌های + فصول تمام
جریان‌ات رهبران استراتژیست‌ها، پژوهشگران، برای: مناسب

۶.۱ محدودیت‌ها و هشدارها**آنچه این راهنما نیست**

- **پیش‌بینی قطعی نیست:** هیچ‌کس نمی‌تواند آینده را با قطعیت پیش‌بینی کند. سناریوها احتمالات هستند، نه قطعیت‌ها.
- **دستورالعمل نظامی نیست:** این سند راهنمای عملیات نظامی یا خشونت‌آمیز نیست و چنین توصیه‌ای ارائه نمی‌دهد.
- **نسخه نهایی نیست:** شرایط به سرعت تغییر می‌کند. این سند باید به‌روزرسانی شود.
- **جایگزین اجماع نیست:** توصیه‌ها نیاز به بحث، نقد و اجماع‌سازی دارند.
- **بی‌طرف محض نیست:** این سند از موضع طرفداری از دموکراسی و حقوق بشر نوشته شده است.

درباره امنیت

هشدار امنیتی: اگر در داخل ایران هستید، لطفاً در نگهداری و اشتراک‌گذاری این سند احتیاط کنید. از ابزارهای ارتباطی امن استفاده کنید و هویت خود را محافظت کنید.

۷.۱ یادداشت شخصی نویسنده

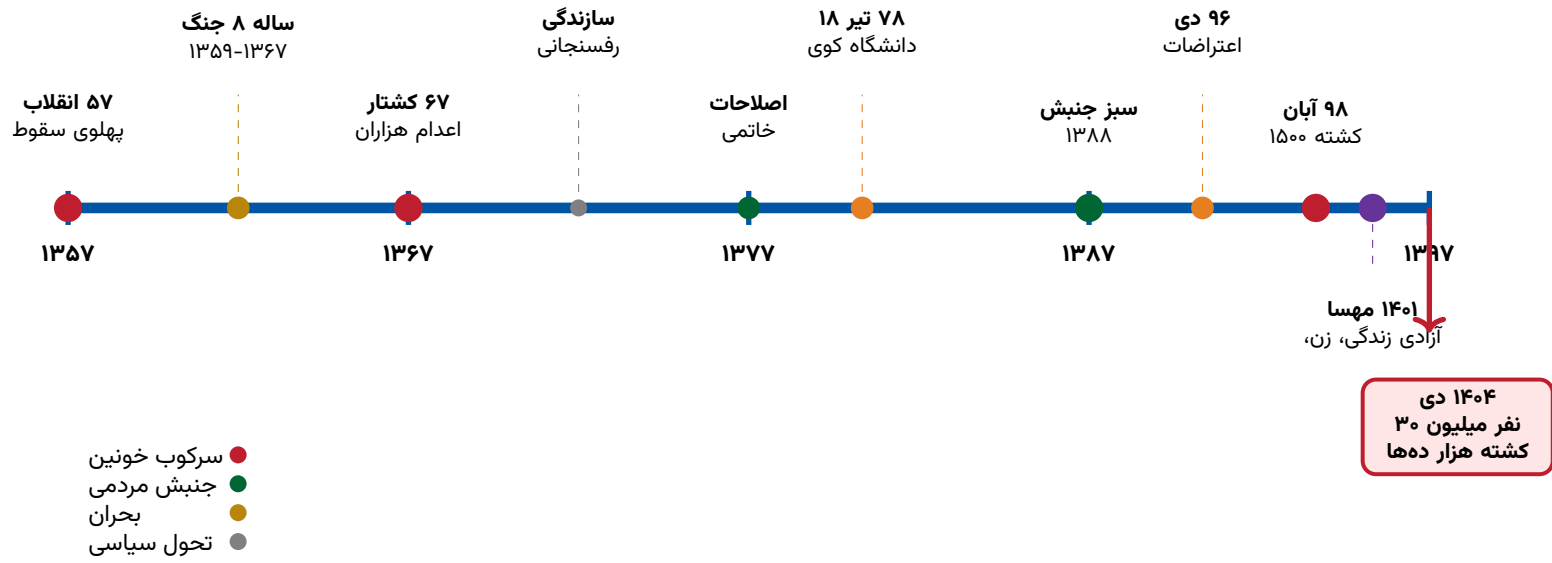
چرا این کار را می‌کنم؟

در روزهای دی‌ماه ۱۴۰۴، مثل میلیون‌ها ایرانی دیگر، با ناباوری و درد شاهد کشتار هموطنانم بودم. سؤالی که ذهنم را رها نمی‌کرد این بود: «حالا چه باید کرد؟» این سند تلاشی است برای پاسخ به این سؤال – نه با شعار و احساسات، بلکه با تحلیل، مقایسه و برنامه‌ریزی. می‌دانم که ناقص است و می‌دانم که نقد خواهد شد. اما باور دارم که سکوت و انفعال بدتر از اقدام ناقص است. این سند متعلق به هیچ جریان سیاسی خاصی نیست. متعلق به همه ایرانیانی است که آینده‌ای آزاد و دموکراتیک می‌خواهند.

مهدی سالم
ریچموندهیل، بهمن ۱۴۰۴

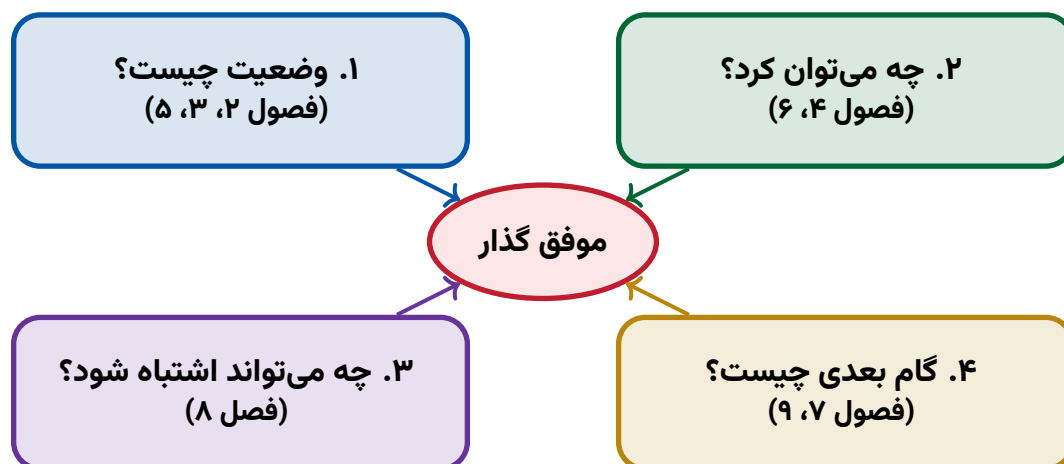
۸.۱ خط زمانی: از انقلاب ۵۷ تا امروز

برای درک وضعیت کنونی، نگاهی گذرا به مسیر طی‌شده ضروری است:

۹.۱ چارچوب تحلیلی: چهار سؤال بنیادین

تمام این راهنما حول چهار سؤال اساسی سازمان یافته است:

۱۰.۱ تعریف مفاهیم کلیدی

برای اجتناب از سوءتفاهم، تعریف دقیق برخی مفاهیم ضروری است:

مفهوم	تعریف در این سند
گذار	فرآیند تغییر نظام سیاسی از اقتدارگرایی به دموکراسی، صرف نظر از روش (انقلاب، اصلاح، مذاکره، فروپاشی)
سرنگونی	پایان یافتن نظام جمهوری اسلامی به شکل فعلی، نه لزوماً با خشونت
فروپاشی	از هم پاشیدن ساختار قدرت از درون، بدون فشار سازمان یافته بیرونی
انقلاب	تغییر بنیادین در ساختار قدرت با مشارکت گسترده مردمی
کودتا	تغییر قدرت توسط بخشی از نیروهای مسلح یا نخبگان حاکم
اپوزیسیون	همه نیروها و افرادی که خواهان تغییر نظام سیاسی هستند
نافرمانی مدنی	سرپیچی سازمان یافته و خشونت پرهیز از قوانین و دستورات حکومت
خشونت پرهیزی	استراتژی مبارزه بدون استفاده از خشونت فیزیکی علیه انسان‌ها
ائتلاف	همکاری جریان‌های مختلف حول اهداف مشترک، با حفظ استقلال هر جریان
عدالت انتقالی	مکانیزم‌های پاسخگویی به نقض حقوق بشر گذشته، همراه با آشتی ملی

۱۱.۱ پرسش‌های راهنما برای خواننده

در پایان هر فصل، پرسش‌هایی برای تأمل و بحث ارائه می‌شود. برای این فصل:

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. آیا فکر می‌کنید وضعیت واقعاً «بازگشت‌ناپذیر» شده است؟ چرا؟
۲. کدام مخاطب این سند هستید و چه انتظاری از آن دارید؟
۳. در طیف «خوش‌بینی تا بدبینی» درباره امکان گذار، خود را کجا می‌بینید؟
۴. چه اطلاعات یا تحلیل‌هایی در این سند انتظار دارید ببینید؟
۵. اگر یک توصیه می‌توانستید به اپوزیسیون بدهید، چه بود؟

منابع این فصل

- گزارش‌های سازمان‌های حقوق بشری درباره رویدادهای دی‌ماه ۱۴۰۴
- تحلیل‌های مراکز پژوهشی بین‌المللی
- مصاحبه‌ها و شهادت‌های شاهدان عینی
- داده‌های آماری منابع مستقل
- ادبیات نظری گذار دموکراتیک (تفصیل در پیوست الف)

در فصل بعد، به تشریح دقیق نظام حاکم می‌پردازیم: ستون‌های قدرت، نقاط ضعف و ظرفیت سرکوب.

فصل ۲

تشریح نظام حاکم: آناتومی قدرت

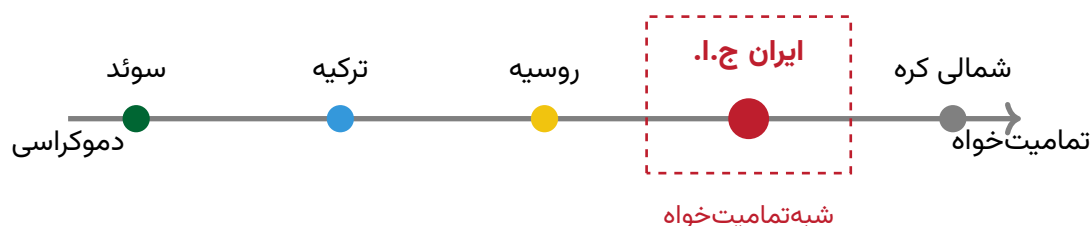
خلاصه فصل

جمهوری اسلامی نظامی «شبه‌تمامیت‌خواه» است که بر چهار ستون اصلی استوار است: دستگاه نظامی-امنیتی (به‌ویژه سپاه)، شبکه روحانیت و نهادهای مذهبی، اقتصاد رانته و شبکه‌های وابستگی، و نیروهای نیابتی منطقه‌ای. این نظام با بحران‌های متعدد مشروعیت، کارآمدی و جان‌شینی مواجه است. شناخت دقیق ساختار قدرت، نقاط ضعف و شکاف‌های درونی آن، پیش‌نیاز هر استراتژی موفق گذار است.

۱.۲ ماهیت نظام: شبه‌تمامیت‌خواه

۱.۱.۲ نه دموکراسی، نه تمامیت‌خواه کلاسیک

جمهوری اسلامی در هیچ‌یک از دسته‌بندی‌های کلاسیک نظام‌های سیاسی نمی‌گنجد. این نظام ترکیبی منحصر به فرد است:

ویژگی	وجه دموکراتیک‌نما	وجه اقتدارگرا
انتخابات	برگزاری منظم انتخابات	نظارت استصوابی، حذف نامزدها
نهادهای	پارلمان، دولت، قوه قضائیه	همه زیر نظر رهبری، بدون استقلال
رسانه	وجود مطبوعات	سانسور شدید، انحصار صداوسیما
احزاب	وجود جناح‌بندی	همه در چارچوب نظام، بدون اپوزیسیون واقعی
جامعه مدنی	NGOها و تشکلهای	تحت کنترل و سرکوب

۲.۱.۲ ایدئولوژی: ولایت فقیه

مبنای مشروعیت

«ولایت فقیه» ستون فکری نظام است: حاکمیت الهی از طریق فقیه جامع‌الشرایط. این نظریه:

- مشروعیت را آسمانی و نه زمینی (مردمی) می‌داند
- رهبر را پاسخگوی خدا می‌داند، نه مردم
- نقد رهبری را کفر و خروج از دین تلقی می‌کند
- مرزهای قدرت رهبری را نامحدود می‌داند

بحران ایدئولوژیک

ایدئولوژی ولایت فقیه دچار بحران عمیق شده است:

- اکثریت مراجع تقلید شیعه آن را قبول ندارند
- نسل جوان هیچ تعلق به آن ندارد
- حتی بخش‌هایی از روحانیت حکومتی زیر سؤالش می‌برند
- عملکرد ۴۵ ساله نظام، وعده‌های ایدئولوژیک را نقض کرده

۲.۲ چهار ستون قدرت

قدرت جمهوری اسلامی بر چهار ستون اصلی استوار است. فروپاشی هر یک می‌تواند کل ساختمان را متزلزل کند:

۱.۲.۲ ستون اول: دستگاه نظامی-امنیتی

سپاه پاسداران: دولت در دولت

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مهم‌ترین نهاد قدرت در ایران است:

بخش	نیرو (تخمین)	وظیفه اصلی
نیروی زمینی	۱۵۰,۰۰۰	دفاع سرزمینی، سرکوب داخلی
نیروی هوافضا	۱۵,۰۰۰	موشک‌های بالستیک، پهپادها
نیروی دریایی	۲۰,۰۰۰	خلیج فارس، تنگه هرمز
نیروی قدس	۱۵,۰۰۰	عملیات برون‌مرزی، نیروهای نیابتی
بسیج	۱-۵ میلیون	سرکوب داخلی، کنترل اجتماعی
سازمان اطلاعات	نامعلوم	جاسوسی، ضدجاسوسی، سرکوب

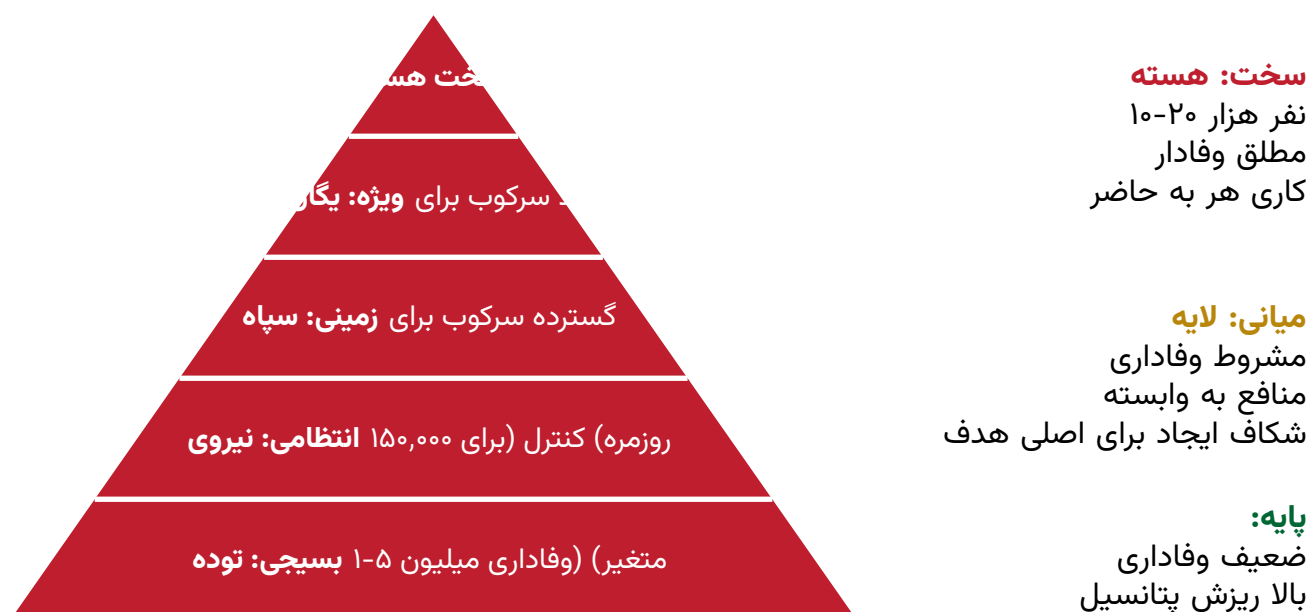
قدرت اقتصادی سپاه

سپاه فقط یک نیروی نظامی نیست؛ یک امپراتوری اقتصادی است:

• **قرارگاه خاتم‌الانبیا:** بزرگ‌ترین پیمانکار کشور (نفت، گاز، زیرساخت)

- کنترل بنادر و گمرکات: قاچاق و واردات غیررسمی
 - بنیادهای وابسته: میلیاردها دلار دارایی
 - سهم از اقتصاد: تخمین ۲۰-۴۰٪ GDP
- این قدرت اقتصادی، انگیزه قوی برای حفظ وضع موجود ایجاد می‌کند.

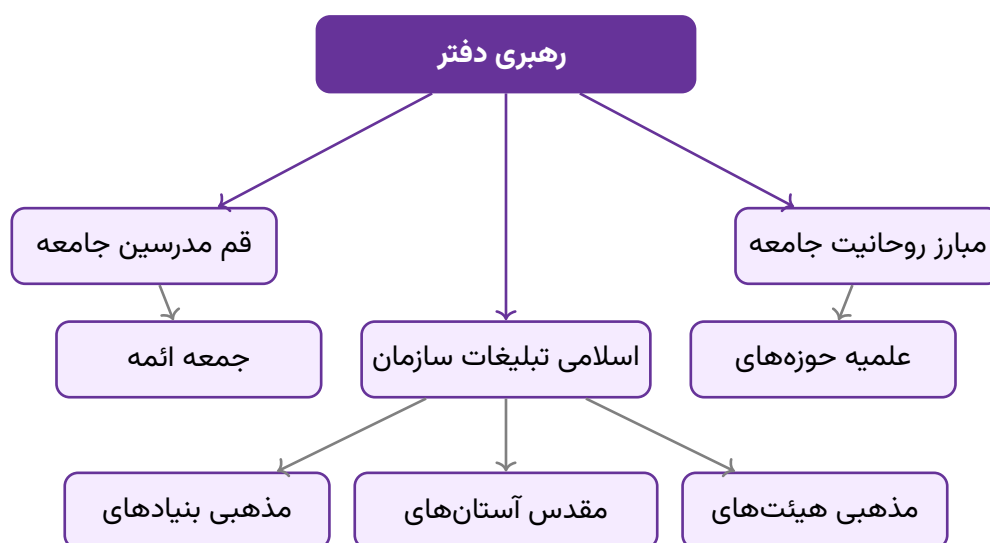
لایه‌بندی نیروهای سرکوب

نکته استراتژیک

هدف: لایه میانی. تجربه نشان داده که «هسته سخت» تغییر نمی‌کند، اما لایه‌های میانی در شرایط خاص می‌توانند یا بی‌طرف شوند یا حتی طرف مردم را بگیرند. کلید موفقیت، ایجاد شکاف در این لایه است.

۲.۲.۲ ستون دوم: روحانیت و نهادهای مذهبی

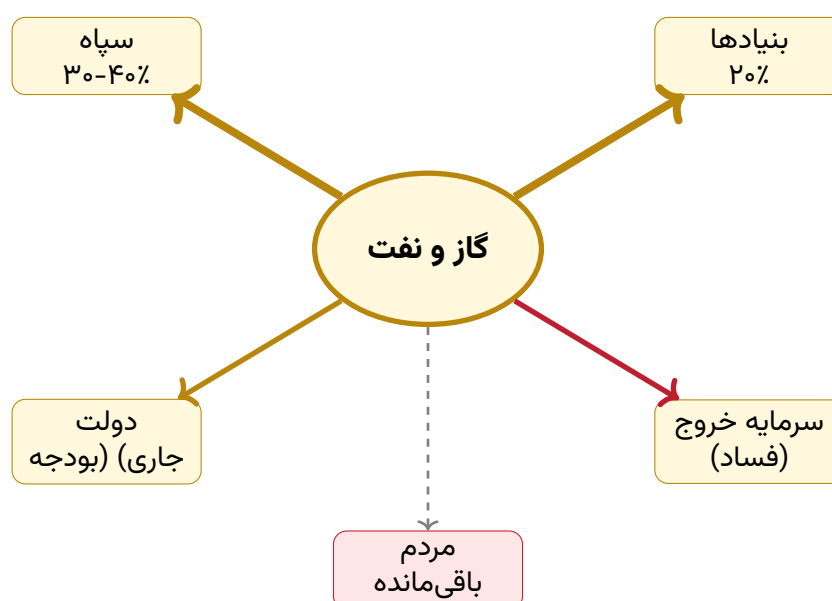

شکاف در روحانیت

برخلاف تصور، روحانیت یکدست نیست:

- **مراجع مستقل:** بسیاری از مراجع بزرگ (صانعی، منتظری سابقاً، و...) با ولایت فقیه مخالف بوده‌اند
- **روحانیون منتقد:** طیفی از آخوندها علناً یا در خفا منتقد نظام هستند
- **بحران جذب:** حوزه‌ها با کمبود طلبه مواجه‌اند
- **بی‌اعتباری:** لباس روحانیت در جامعه بی‌ارزش شده

۳.۲.۲ ستون سوم: اقتصاد رانتی و شبکه‌های وابستگی

نهاد اقتصادی	دارایی (تخمین)	حوزه فعالیت
ستاد اجرایی فرمان امام	۹۵ میلیارد دلار	همه چیز!
بنیاد مستضعفان	۵۰ میلیارد دلار	املاک، صنایع، کشاورزی
آستان قدس رضوی	۲۰+ میلیارد دلار	املاک، کشاورزی، صنایع
قرارگاه خاتم‌الانبیا	نامعلوم	نفت، گاز، زیرساخت
بنیاد تعاون سپاه	۱۰+ میلیارد دلار	مخابرات، بانک، صنایع

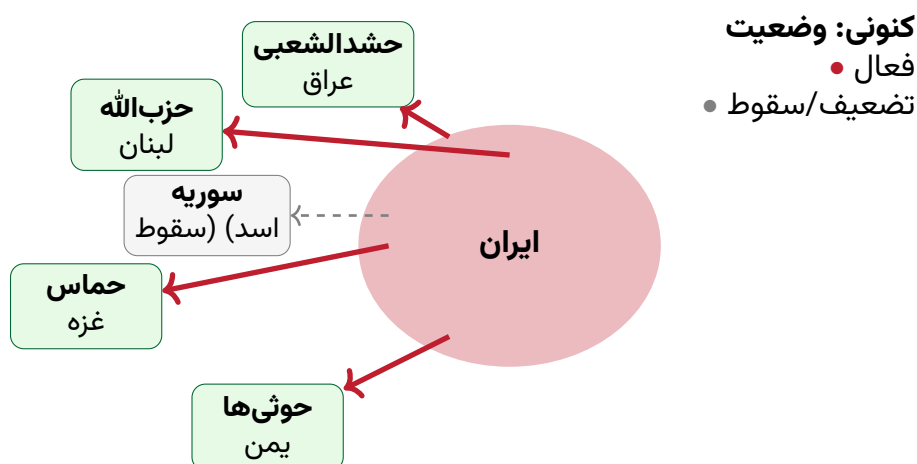
اقتصاد زیرزمینی

علاوه بر اقتصاد رسمی، اقتصاد زیرزمینی گسترده‌ای وجود دارد:

- قاچاق سوخت: میلیاردها دلار سالانه
 - قاچاق کالا از طریق اسکله‌های غیررسمی
 - پولشویی و فرار مالیاتی
 - تحریم‌شکنی سازمان‌یافته
- این اقتصاد، شبکه‌ای از منافع مشترک بین حکومتی‌ها و بخشی از بازار ایجاد کرده است.

۴.۲.۲ ستون چهارم: نیروهای نیابتی منطقه‌ای

«محور مقاومت» شبکه‌ای از گروه‌های مسلح تحت حمایت ایران است:

ضربه به محور مقاومت

در سال‌های اخیر، این شبکه ضربات سنگینی خورده است:

- سوریه: سقوط بشار اسد و از دست رفتن پل ارتباطی
- حزب‌الله: ترور نصرالله، تلفات سنگین، ضربه اقتصادی

• **حماس:** جنگ ویرانگر غزه، کشته شدن رهبران

• **عراق:** فشار آمریکا و ضعف نفوذ

این تضعیف، «عمق استراتژیک» نظام را به شدت کاهش داده است.

۳.۲ تحلیل SWOT نظام

(W) ضعف نقاط

- مشروعیت عمیق بحران
- مزمن اقتصادی ناکارآمدی
- شدید نسلی گسست
- سرمایه و مغزها فرار
- رهبری جانشینی بحران
- سیستماتیک فساد

(T) تهدیدها

- بین‌المللی انزوای
- گسترده مردمی خیزش
- تحریم‌ها تشدید
- اسرائیل/آمریکا نظامی حمله
- مسلح نیروهای در شکاف
- نفت قیمت سقوط
- جانشینی بحران
- اقتصادی فروپاشی

(S) قوت نقاط

- مجرب و گسترده سرکوب دستگاه
- کاهش (هرچند مالی ذخایر
- داخلی رسانه‌های کنترل
- بحران مدیریت ساله ۴۵ تجربه
- داخلی اطلاعاتی شبکه
- (%۱۰-۲۰ وفادار سخت هسته

(O) فرصت‌ها

- قدرت رأس در نسبی انسجام
- رقبا) (ضعف منطقه ژئوپلیتیک تغییر
- غرب با توافق احتمال
- غنی طبیعی منابع
- تحصیل‌کرده کار نیروی
- توان نظام که (فرصت‌های جغرافیایی موقعیت ندارد) را آن‌ها از استفاده

۴.۲ ظرفیت سرکوب: ارزیابی واقع‌بینانه

۱.۴.۲ آنچه دی‌ماه ۱۴۰۴ نشان داد

مشاهده	تحلیل
سرعت واکنش	نظام در عرض ساعات اولیه توانست نیروهای سرکوب را بسیج کند
شدت خشونت	استفاده از گلوله جنگی از روز اول؛ الگوی «جنگ شهری» نه «کنترل شورش»
گسترده‌گی	سرکوب همزمان در ۴۰۰+ شهر نشان‌دهنده لجستیک قوی
آمادگی	به نظر می‌رسد نظام از قبل برای چنین سناریویی آماده بود
یکپارچگی	شواهدی از نافرمانی گسترده در نیروها دیده نشد

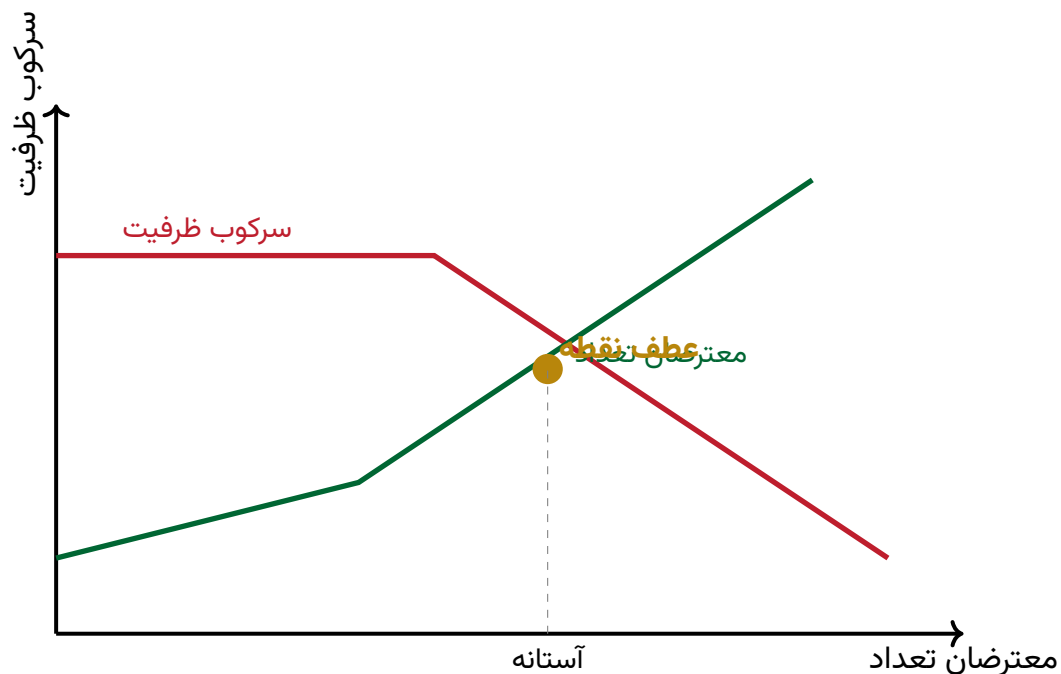
۲.۴.۲ محدودیت‌های ظرفیت سرکوب

نقاط محدودیت

اما سرکوب نامحدود نیست:

۱. **نیروی انسانی:** هسته قابل اعتماد محدود است (۱۰-۲۰ هزار نفر)
۲. **جغرافیا:** نمی‌توان همه‌جا را همزمان پوشش داد
۳. **زمان:** سرکوب طولانی‌مدت خسته‌کننده و فرساینده است
۴. **روحیه:** حتی نیروهای وفادار در برابر کشتار مستمر دچار فرسایش می‌شوند
۵. **هزینه بین‌المللی:** سرکوب خونین، فشار خارجی را افزایش می‌دهد
۶. **اقتصاد:** اعتصاب گسترده می‌تواند اقتصاد را فلج کند

۳.۴.۲ آستانه شکست سرکوب

سؤال کلیدی

آیا دی ماه به «نقطه عطف» رسید؟

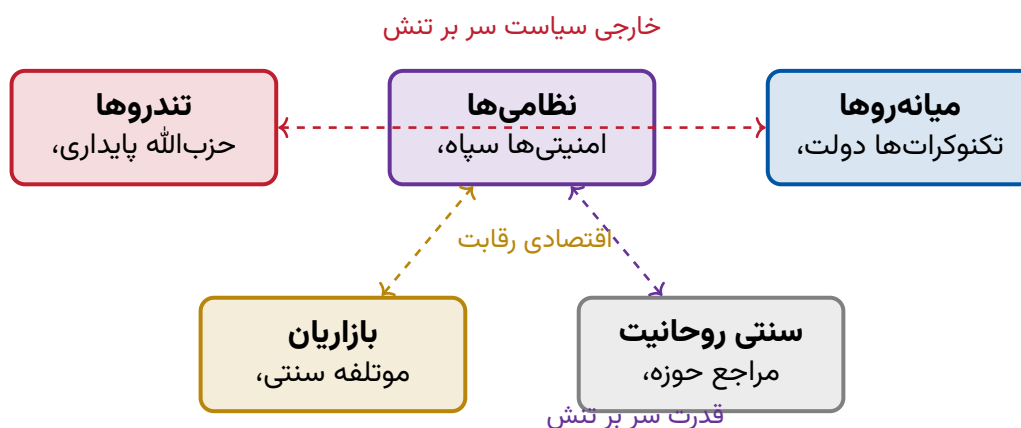
۳۰ میلیون نفر در خیابان، به این نقطه نزدیک شد. اما:

- خشونت افسارگسیخته، معترضان را پراکنده کرد
- نبود رهبری منسجم، ادامه کاری را مشکل کرد
- عدم آمادگی برای سرکوب به این شدت

درس: دفعه بعد باید آماده تر باشیم.

۵.۲ شکاف‌ها و نقاط آسیب‌پذیر

۱.۵.۲ شکاف‌های درون حکومتی

شکاف	طرفین	موضوع
سیاست خارجی	تندروها / میان‌روها	مذاکره با غرب
اقتصاد	سپاه / بازاریان	سهم از رانت
جانشینی	جناح‌های مختلف	رهبر بعدی کیست؟
سبک حکمرانی	نظامی‌ها / روحانیون	قدرت مدنی یا نظامی؟
سرکوب	تندروها / واقع‌گرایان	چقدر خشونت؟

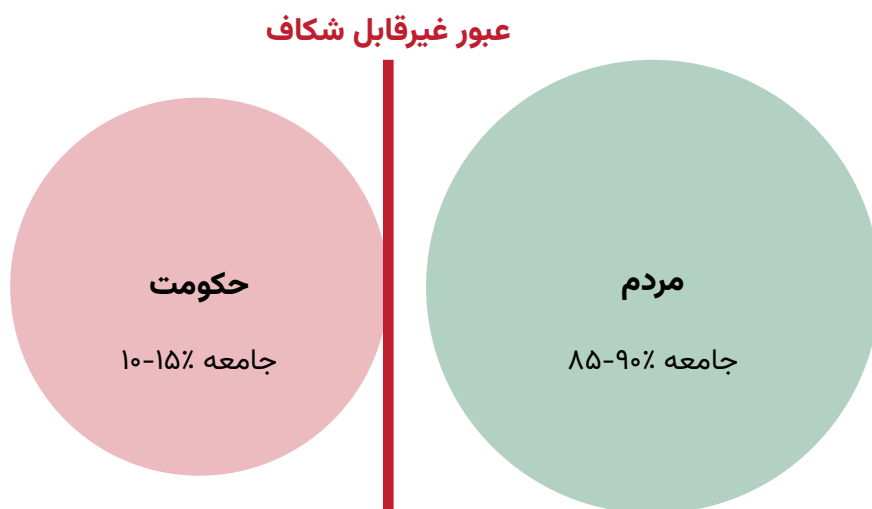
۲.۵.۲ بحران جانشینی

بمب ساعتی جانشینی

خامنه‌ای ۸۵ ساله است و سؤال جانشینی حیاتی است:

- **گزینه‌ها محدودند:** مجتبی خامنه‌ای (بی‌تجربه، منفور)، رئیسی (فوت شده)، چند نفر دیگر
- **شورای رهبری:** احتمال رهبری جمعی؟ (ضعف ذاتی)
- **تنش جناحی:** هر گزینه‌ای مخالفانی دارد
- **فرصت برای اپوزیسیون:** لحظه گذار می‌تواند آسیب‌پذیرترین زمان باشد

۳.۵.۲ شکاف جامعه-حکومت

که رساند نقطه‌ای به را شکاف این دی‌ماه کشتار
است غیرممکن تقریباً «همزیستی» به بازگشت

۶.۲ پتانسیل فروپاشی: سناریوها

سناریو	محرك	احتمال	توضیح
۱	فوت رهبری	بالا	بحران جانشینی می‌تواند شکاف‌ها را عیان کند
۲	شکست اقتصادی کامل	متوسط	ناتوانی از پرداخت حقوق، تورم افسارگسیخته
۳	خیزش غیرقابل کنترل	متوسط	اعتراضات + اعتصاب سراسری
۴	شکاف در سپاه	پایین	انشقاق فرماندهان یا یگان‌ها
۵	حمله خارجی	پایین	ضربه نظامی که ساختار را فلج کند
۶	ترکیبی	نامعلوم	ترکیب چند عامل همزمان

درس از تاریخ

نظام‌های اقتدارگرا معمولاً به یکی از این شکل‌ها سقوط می‌کنند:

آ. فشار از پایین: انقلاب مردمی (ایران ۵۷، رومانی ۸۹)

ب. شکاف از بالا: کودتا یا انشقاق نخبگان (پرتغال ۷۴)

ج. فروپاشی تدریجی: ناکارآمدی مزمن (شوروی ۹۱)

د. مذاکره: گذار مصالحه‌ای (لهستان ۸۹، آفریقای جنوبی ۹۴)
برای ایران، سناریوی «ترکیبی» محتمل‌ترین است: فشار مردمی + بحران جانشینی + فشار خارجی.

۷.۲ جمع‌بندی فصل

نکات کلیدی برای استراتژی گذار

۱. **سپاه کلیدی است:** بدون ایجاد شکاف یا بی‌طرف کردن بخشی از سپاه، سرنگونی بسیار دشوار است.
۲. **اقتصاد نقطه ضعف است:** فشار اقتصادی (تحریم + اعتصاب) می‌تواند نظام را فلج کند.
۳. **جانشینی فرصت است:** آماده باشید برای بهره‌برداری از بحران جانشینی.
۴. **شکاف‌ها را تقویت کنید:** پیام‌های متفاوت به جناح‌های مختلف.
۵. **واقع‌بین باشید:** نظام هنوز توان سرکوب دارد. برنامه‌ریزی بلندمدت لازم است.

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. کدام ستون قدرت نظام به نظر شما آسیب‌پذیرترین است؟ چرا؟
۲. آیا فکر می‌کنید ایجاد شکاف در سپاه ممکن است؟ چگونه؟
۳. بحران جانشینی چه فرصت‌هایی برای اپوزیسیون ایجاد می‌کند؟
۴. تجربه دی‌ماه چه درس‌هایی درباره ظرفیت سرکوب نظام داد؟
۵. کدام سناریوی فروپاشی را محتمل‌تر می‌دانید؟

منابع این فصل

- تحلیل‌های مراکز پژوهشی، IISS، Group، Crisis (و غیره)
- گزارش‌های رسانه‌های مستقل فارسی‌زبان
- پژوهش‌های دانشگاهی درباره ساختار قدرت ایران
- شهادت‌های افراد مطلع (خارج‌شده از نظام)
- تفصیل بیشتر در پیوست ج (ساختار قدرت ج.ا.).

در فصل بعد، به طیف‌شناسی اپوزیسیون می‌پردازیم: چه نیروهایی برای تغییر وجود دارند و چگونه می‌توانند همکاری کنند.

فصل ۳

طیف‌شناسی اپوزیسیون: نقشه نیروهای تغییر

خلاصه فصل

اپوزیسیون ایران متنوع، پراکنده و فاقد انسجام است. این فصل نقشه‌ای جامع از جریان‌های مختلف ارائه می‌دهد: از مشروطه‌خواهان تا جمهوری‌خواهان، از چپ‌ها تا ملی-مذهبی‌ها، از جنبش‌های قومی تا فعالان مدنی. برای هر جریان، تحلیل، SWOT، پایگاه اجتماعی و پتانسیل همکاری بررسی می‌شود. درک این تنوع و یافتن نقاط مشترک، پیش‌نیاز هر ائتلاف مؤثر است.

۱.۳ مقدمه: چرا طیف‌شناسی مهم است؟

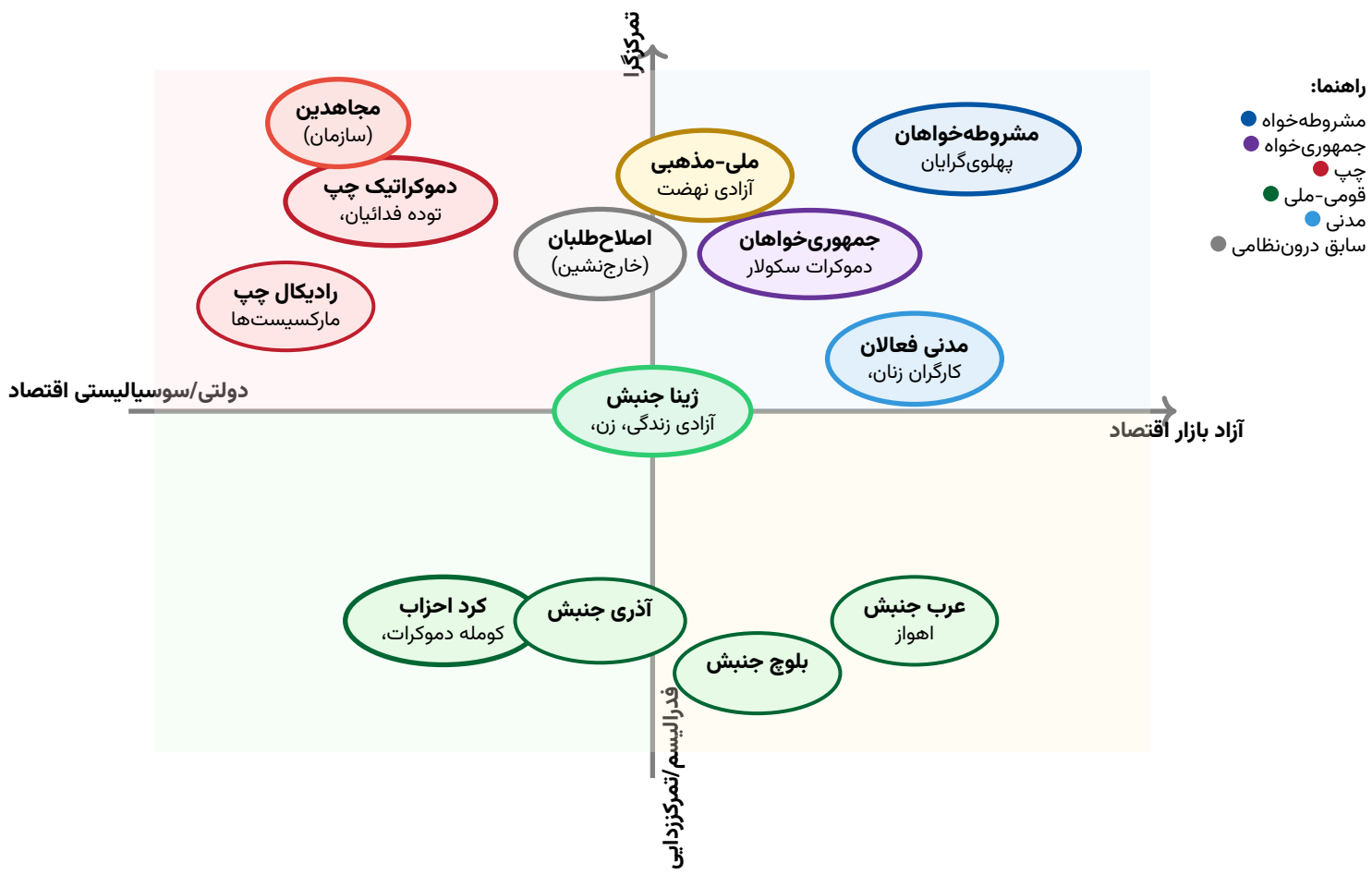
یک واقعیت تلخ

«ما اگر متحد بودیم، دی‌ماه پیروز می‌شدیم. ۳۰ میلیون نفر در خیابان بودند، اما رهبری منسجمی نداشتند که بگوید حالا چه کنیم.»
— یک فعال داخل کشور، بهمن ۱۴۰۴

شناخت دقیق اپوزیسیون به سه دلیل ضروری است:

۱. برای ائتلاف‌سازی: باید بدانیم با چه کسانی می‌توان همکاری کرد و بر سر چه موضوعاتی
۲. برای استراتژی: هر جریان قابلیت‌ها و محدودیت‌های خاص خود را دارد
۳. برای پرهیز از اشتباه: تاریخ نشان داده که درگیری‌های درونی اپوزیسیون می‌تواند مهلک‌تر از سرکوب حکومت باشد

۲.۳ نقشه کلی جریان‌ها

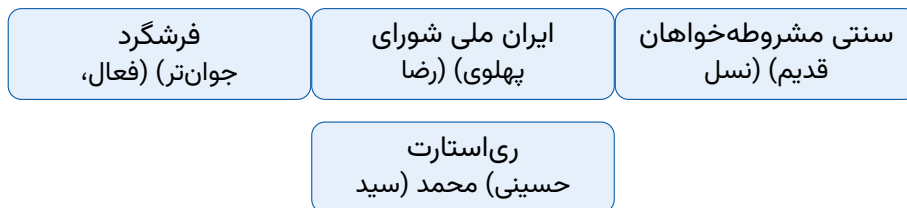

۳.۳ جریان اول: مشروطه‌خواهان و پهلوی‌گرایان

۱.۳.۳ معرفی

این طیف خواهان بازگشت به نظام پادشاهی مشروطه است، با رضا پهلوی به عنوان چهره شاخص.

پهلوی‌گرایان و مشروطه‌خواهان

۲.۳.۳ تحلیل SWOT

توصیه استراتژیک

برای مشروطه‌خواهان:

- تأکید بر «انتخاب مردم» به جای «حق تاریخی»
- فاصله‌گیری صریح از جنبه‌های منفی گذشته
- همکاری عملی با سایر جریان‌ات بدون شرط رهبری

• تقویت ساختار سازمانی و ارتباط با داخل

۴.۳ جریان دوم: جمهوری خواهان سکولار

۱.۴.۳ معرفی

طیف متنوعی که خواهان جمهوری سکولار و دموکراتیک است، بدون پادشاه و بدون دین حکومتی.

سکولار جمهوری خواهان

ایران مشروطه حزب
شده (جمهوری خواه)

جمهوری خواهان جبهه
گسترده (چتر)

مستقل شخصیت‌های
(آکادمیک‌ها) (روشنفکران،

۲.۴.۳ تحلیل SWOT

نقاط قوت	نقاط ضعف
<ul style="list-style-type: none"> • سازگاری با اصول دموکراتیک مدرن • عدم بار تاریخی منفی • پتانسیل پذیرش توسط طیف وسیع‌تر • جذابیت برای تحصیل‌کردگان 	<ul style="list-style-type: none"> • پراکندگی و عدم انسجام • فاقد چهره شاخص واحد • ضعف سازمانی شدید • رقابت‌های شخصی
فرصت‌ها	تهدیدها
<ul style="list-style-type: none"> • موقعیت میانه برای ائتلاف‌سازی • نارضایتی از هر دو گزینه افراطی • حمایت اتحادیه اروپا 	<ul style="list-style-type: none"> • فشار از دو طرف (مشروطه خواهان و چپ) • خطر حاشیه‌ای شدن • ضعف در رقابت رسانه‌ای

پتانسیل کلیدی

جمهوری خواهان سکولار می‌توانند نقش «پل» را بین جریان‌های مختلف ایفا کنند. موضع میانه آن‌ها اگر با سازمان‌دهی قوی همراه شود، می‌تواند محور ائتلاف باشد.

۵.۳ جریان سوم: چپ‌ها

۱.۵.۳ معرفی

چپ ایران تاریخ طولانی اما پر فراز و نشیب دارد:

چپ طیف

(اکثریت) خلق فدائیان
دموکراتیک چپ

توده حزب
شده (ضعیف)

نوبین چپ
سوسیال‌دموکرات

رادیکال چپ
تروتسکیست مائوئیست،

۲.۵.۳ تحلیل SWOT

نقاط قوت	نقاط ضعف
<ul style="list-style-type: none"> تجربه سازمانی تاریخی ارتباط با جنبش کارگری تحلیل طبقاتی از جامعه شبکه بین‌المللی 	<ul style="list-style-type: none"> بار تاریخی منفی (توده و شوروی) پیری کادرها عدم جذابیت برای نسل جوان انشعابات متعدد
فرصت‌ها	تهدیدها
<ul style="list-style-type: none"> نارضایتی اقتصادی گسترده جنبش کارگری فعال موج جهانی چپ جدید 	<ul style="list-style-type: none"> آنتی‌کمونیسم در جامعه رقابت با سایر جریانات محدودیت منابع

۶.۳ جریان چهارم: ملی-مذهبی‌ها و اصلاح‌طلبان

۱.۶.۳ معرفی

این طیف شامل کسانی است که سابقه درون‌نظامی دارند اما اکنون منتقد یا مخالف شده‌اند:

اصلاح‌طلبان و ملی-مذهبی‌ها

آزادی نهضت
(کم‌فعال)

ملی-مذهبی‌ها

خارج‌نشین اصلاح‌طلبان
سابق (خاتمی‌گرایان)درون‌نظام منتقدان
مبهم (موضع)

۲.۶.۳ وضعیت پیچیده

چالش اصلی

این طیف در موقعیت دشواری قرار دارد:

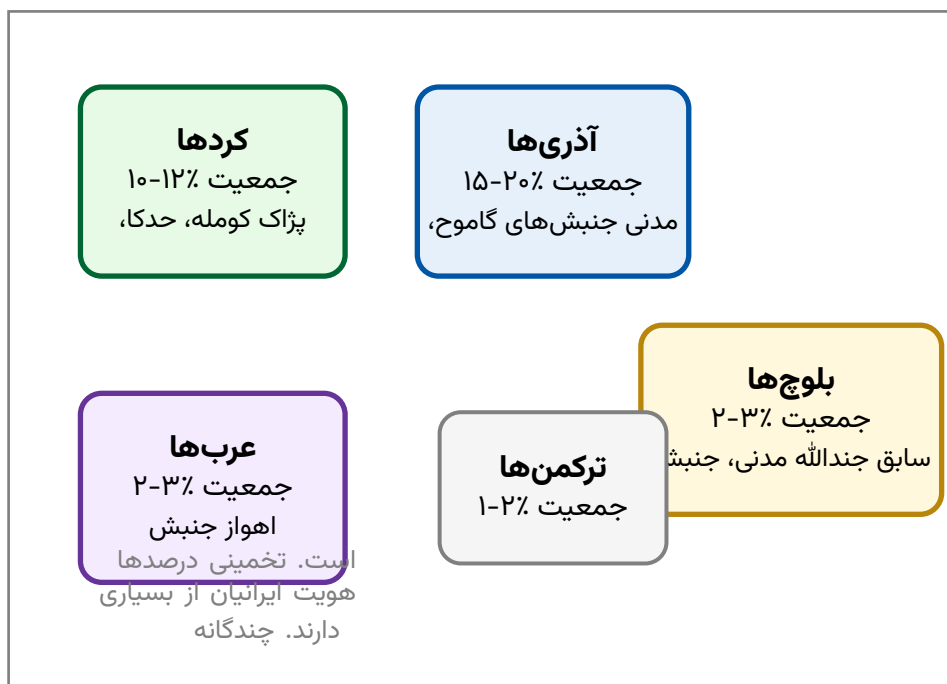
- از یک طرف، اپوزیسیون رادیکال آن‌ها را «خودی» می‌داند
- از طرف دیگر، نظام آن‌ها را «خائن» می‌نامد
- سابقه همکاری با نظام، اعتماد عمومی را کاهش داده
- اما تجربه حکمرانی و شناخت درونی نظام می‌تواند ارزشمند باشد

نکته مهم

برخی از چهره‌های این طیف که صادقانه تغییر موضع داده‌اند، می‌توانند نقش مهمی در دوره گذار ایفا کنند: آن‌ها نظام را از درون می‌شناسند و می‌توانند در مذاکره یا شکاف‌اندازی مؤثر باشند.

۷.۳ جریان پنجم: جنبش‌های قومی-ملی

۱.۷.۳ نقشه اقوام و جریانات

۲.۷.۳ موضع‌گیری‌ها درباره آینده

جریان	استقلال	فدرالیسم	خودمختاری	تمرکززدایی
احزاب کرد	برخی	اکثراً	✓	✓
جنبش آذری	برخی افراطی	برخی	اکثراً	✓
جنبش بلوچ	برخی	کم	✓	✓
جنبش عرب	برخی افراطی	برخی	✓	✓

نقطه حساس

موضوع «تمامیت ارضی» یکی از حساس‌ترین نقاط در رابطه اپوزیسیون سراسری با جنبش‌های قومی است:

- بخشی از جریانات قومی خواهان استقلال هستند
- اکثر اپوزیسیون سراسری با استقلال مخالف است
- اما تمرکززدایی و حقوق قومی می‌تواند نقطه مشترک باشد

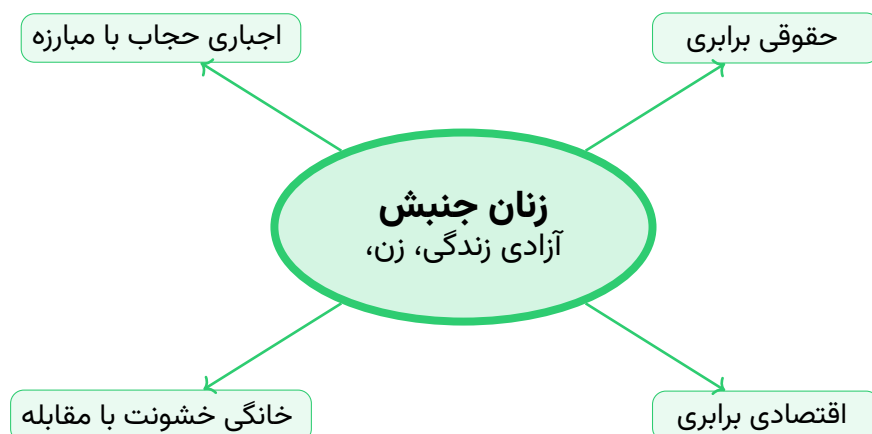
فرمول پیشنهادی

«ایران واحد، غیرمتمرکز و کثرت‌گرا»
این فرمول می‌تواند مبنای توافق باشد:

- تمامیت ارضی حفظ شود
- اما قدرت به استان‌ها توزیع شود
- حقوق زبانی و فرهنگی تضمین شود
- انتخاب استانداران محلی شود
- منابع به صورت عادلانه توزیع شود

۸.۳ جریان ششم: جنبش‌های مدنی و اجتماعی

۱.۸.۳ جنبش زنان

نقش تاریخی

جنبش زنان ایران یکی از قوی‌ترین و پیشروترین جنبش‌های زنان در خاورمیانه است. از مشروطه تا امروز، زنان در خط مقدم مبارزه برای آزادی بوده‌اند. شعار «زن، زندگی، آزادی» به نماد جهانی مقاومت تبدیل شد.

۲.۸.۳ جنبش کارگری

بخش	ویژگی‌ها و پتانسیل
نفت و گاز	کلیدی‌ترین بخش؛ اعتصاب می‌تواند فلج‌کننده باشد
پتروشیمی	مرتبط با نفت؛ تجربه اعتراضی
فولاد و فلزات	سازمان‌یافته؛ سابقه مبارزاتی (هفت‌تپه)
معلمان	گسترده‌ترین تشکل صنفی؛ نفوذ اجتماعی بالا
بازنشستگان	تعداد زیاد؛ مظلومیت؛ کم‌ریسک‌تر
رانندگان	اعتصاب می‌تواند توزیع را مختل کند

اهمیت استراتژیک جنبش کارگری

اعتصاب سراسری کارگران، به‌ویژه در بخش نفت، می‌تواند ضربه‌ای کاری به نظام بزند:

- درآمد نفتی قطع می‌شود
- اقتصاد فلج می‌شود
- توانایی پرداخت به نیروهای سرکوب کاهش می‌یابد

درس ۱۳۵۷: اعتصاب کارگران نفت نقش تعیین‌کننده در سقوط پهلوی داشت.

۳.۸.۳ جنبش دانشجویی

- **پیشینه:** از ۱۸ تیر ۷۸ تا امروز، همیشه در خط مقدم
- **قوت:** شجاعت، خلاقیت، شبکه‌سازی
- **ضعف:** ناپایداری (فارغ‌التحصیلی)، سرکوب شدید
- **نقش:** جرقه‌زنی، تولید محتوا، پل نسلی

۹.۳ سازمان مجاهدین خلق: یک مورد خاص

وضعیت پیچیده مجاهدین

- سازمان مجاهدین خلق (فرقه رجوی) وضعیت خاصی دارد:
- **ادعا:** سازمان‌یافته‌ترین اپوزیسیون با هزاران عضو
 - **واقعیت:** ساختار فرقه‌ای، منزوی، بدون پایگاه داخلی
 - **سابقه:** همکاری با صدام، عملیات مسلحانه، فرقه‌گرایی
 - **موضع اپوزیسیون:** اکثریت قریب به اتفاق با آن‌ها همکاری نمی‌کنند

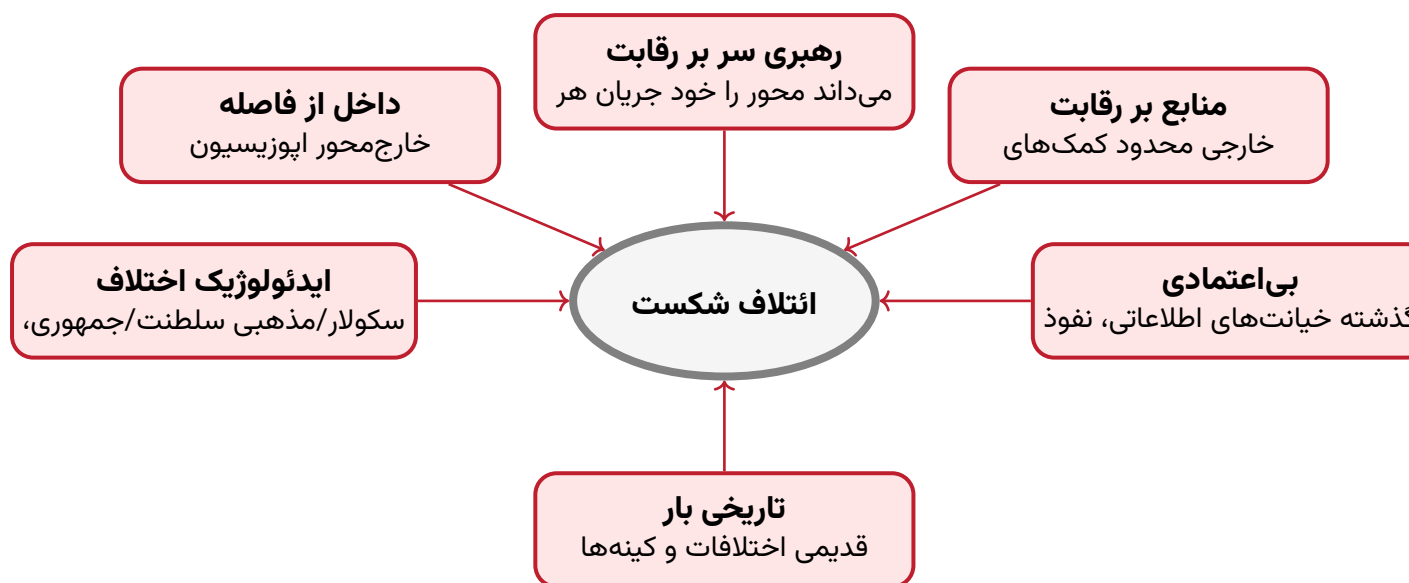
توصیه

سازمان مجاهدین به دلیل ساختار فرقه‌ای، سابقه تاریخی و عدم پذیرش عمومی، شریک مناسبی برای ائتلاف نیست. هر همکاری با آن‌ها می‌تواند به اعتبار سایر جریان‌ات آسیب بزند.

۱۰.۳ جدول مقایسه‌ای جریان‌ات

معیار	مشروطه خواه	جمهوری خواه	چپ	ملی-مذهبی	قومی	مدنی
سازمان یافتگی	متوسط	ضعیف	متوسط	ضعیف	متفاوت	ضعیف
چهره شاخص	رضا پهلوی	متعدد/ضعیف	ندارد	ندارد	متعدد	متعدد
پایگاه داخلی	متوسط	ضعیف	ضعیف	ضعیف	قوی (محلی)	قوی
پایگاه خارج	قوی	متوسط	ضعیف	ضعیف	متفاوت	متوسط
منابع مالی	خوب	ضعیف	ضعیف	ضعیف	متفاوت	ضعیف
رسانه	قوی	متوسط	ضعیف	ضعیف	محدود	شبکه‌ای
انعطاف	متوسط	بالا	متوسط	بالا	متفاوت	بالا
پذیرش عمومی	متوسط	متوسط	پایین	پایین	محلی	بالا

۱۱.۳ چرا ائتلاف شکل نمی‌گیرد؟

یک مثال تاریخی

در سال ۱۹۸۹، اپوزیسیون لهستان (همبستگی) شامل کمونیست‌های سابق، کاتولیک‌ها، لیبرال‌ها و سوسیالیست‌ها بود. آن‌ها اختلافات عمیق داشتند، اما بر سر یک هدف توافق کردند: **پایان دادن به حکومت تک‌حزبی**. اختلافات را گذاشتند برای بعد از پیروزی.

۱۲.۳ نقاط همگرایی ممکن

با وجود همه اختلافات، نقاط مشترکی وجود دارد:

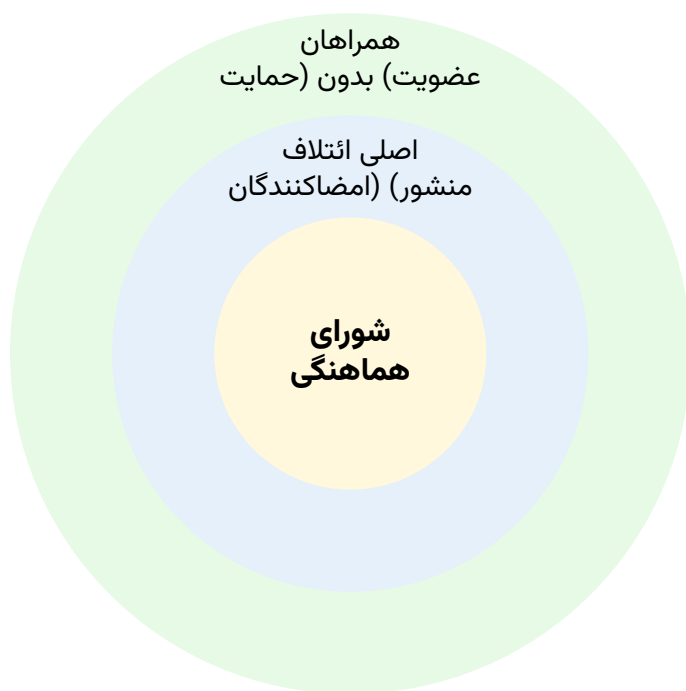

پنج حداقل مشترک

این پنج اصل می‌تواند مبنای توافق حداقلی باشد:

۱. **پایان جمهوری اسلامی:** همه موافق‌اند که نظام فعلی باید برود
 ۲. **دموکراسی:** نظام آینده باید مبتنی بر رأی مردم باشد
 ۳. **حقوق بشر:** آزادی بیان، مطبوعات، تشکل
 ۴. **جدایی دین از دولت:** حکومت دینی نباشد
 ۵. **تمامیت ارضی با تمرکززدایی:** ایران متحد اما غیرمتمرکز
- نکته:** درباره نوع نظام (سلطنتی/جمهوری) بگذارید مردم در فراندوم تصمیم بگیرند.

۱۳.۳ مدل ائتلاف پیشنهادی

هماهنگی: شورای

اصلی جریان‌ات از نفر ۱۵-۱۰
اجماع با تصمیم‌گیری
چرخشی رهبری

اصلی: ائتلاف

منشور امضاکننده جریان‌ات
حداقل‌ها به تعهد
داخلی استقلال حفظ

همراهان:

حامی گروه‌های و افراد
سازمانی الزام بدون
اقدامات در مشارکت

اصول ائتلاف موفق

۱. **رهبری جمعی:** هیچ فرد یا جریانی «رهبر» نیست
۲. **تصمیم‌گیری با اجماع:** برای موضوعات کلیدی
۳. **حفظ استقلال:** هر جریان هویت خود را حفظ می‌کند
۴. **شفافیت:** جلسات علنی، گزارش‌دهی منظم
۵. **تمرکز بر عمل:** کمتر بحث، بیشتر اقدام

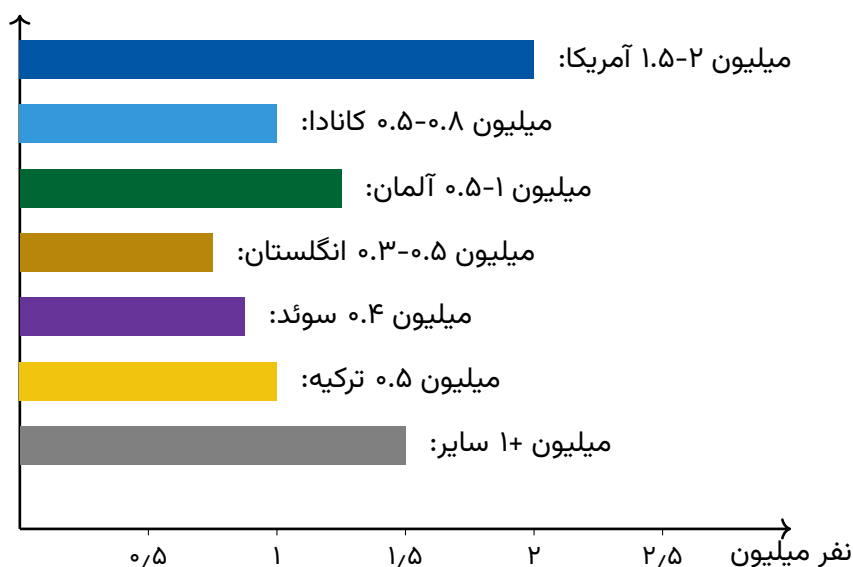
۶. انعطاف: آماده تغییر بر اساس شرایط

۱۴.۳ توصیه‌های اختصاصی برای هر جریان

جریان	توصیه‌های کلیدی
مشروطه‌خواهان	<ul style="list-style-type: none"> • از ادعای رهبری انحصاری دست بکشید • تأکید بر «انتخاب مردم» نه «حق تاریخی» • همکاری عملی با جمهوری‌خواهان را شروع کنید
جمهوری‌خواهان	<ul style="list-style-type: none"> • متحد شوید و یک چهره یا شورای نمایندگی معرفی کنید • ساختار سازمانی بسازید، فقط به بیانیه اکتفا نکنید • نقش «پل» بین جریانات را جدی بگیرید
چپ‌ها	<ul style="list-style-type: none"> • از زبان قدیمی فاصله بگیرید؛ به زبان امروز حرف بزنید • روی جنبش کارگری واقعی تمرکز کنید، نه نظریه • با جوانان ارتباط برقرار کنید
ملی-مذهبی	<ul style="list-style-type: none"> • موضع شفاف بگیرید: با نظام هستید یا با مردم؟ • تجربه‌تان از درون نظام می‌تواند ارزشمند باشد • اعتمادسازی با شفافیت درباره گذشته
جنبش‌های قومی	<ul style="list-style-type: none"> • حقوق قومی را در چارچوب ایران واحد مطرح کنید • با اپوزیسیون سراسری تعامل سازنده داشته باشید • از گفتمان تجزیه‌طلبانه افراطی فاصله بگیرید
جنبش‌های مدنی	<ul style="list-style-type: none"> • استقلال‌تان را حفظ کنید اما با سیاسیون هماهنگ شوید • شبکه‌های داخلی را تقویت کنید • مطالبات صنفی را به مطالبات سیاسی پیوند بزنید

۱۵.۳ نقش دیاسپورا

۱.۱۵.۳ آمار و توزیع جغرافیایی

تخمین کلی

جمعیت دیاسپورای ایرانی: ۴ تا ۶ میلیون نفر در سراسر جهان
این جمعیت از نظر تحصیلات، درآمد و نفوذ اجتماعی، یکی از موفق‌ترین دیاسپوراهای جهان است.

۲.۱۵.۳ پتانسیل و محدودیت‌های دیاسپورا

پتانسیل‌ها

- توجه قابل مالی منابع
- رسانه‌ها به دسترسی
- حرفه‌ای شبکه‌های
- سیاسی لابی
- عمل آزادی
- دانش و تخصص

محدودیت‌ها

- داخل واقعیات از فاصله
- رقابت و تفرقه
- واقعی نمایندگی عدم
- اکثریت انفعال
- ج.ا. اطلاعاتی نفوذ
- داخلی‌ها بی‌اعتمادی

چگونه دیاسپورا مؤثرتر شود؟

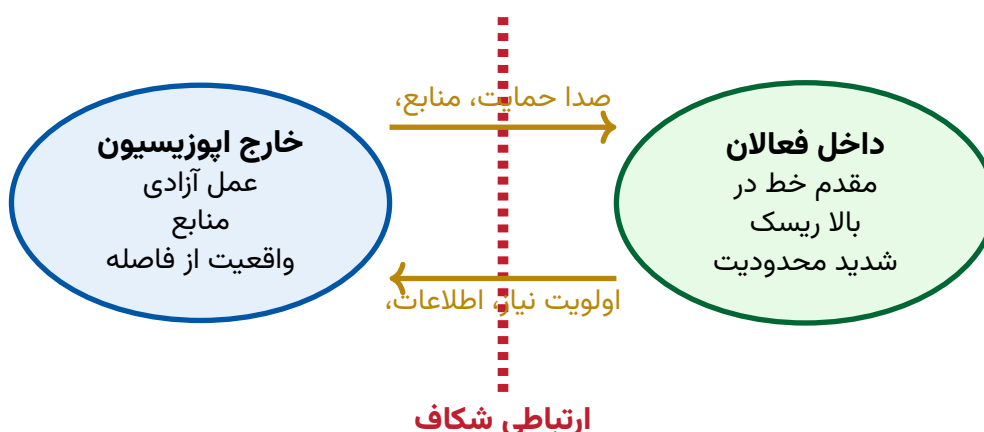
۱. گوش دادن به داخل: اولویت‌ها را داخلی‌ها تعیین کنند، نه خارجی‌ها
۲. حمایت مالی سازمان‌یافته: صندوق مشترک برای کمک به فعالان و خانواده‌های زندانیان
۳. لابی حرفه‌ای: تشکیل لابی متحد در کشورهای کلیدی

۴. رسانه مشترک: حمایت از رسانه‌های مستقل فارسی‌زبان

۵. پرهیز از قهرمان‌بازی: نقش پشتیبانی، نه رهبری

۶. آماده‌سازی برای بازگشت: برنامه‌ریزی برای مشارکت در بازسازی

۱۶.۳ ارتباط داخل و خارج: چالش اصلی

مشکلات ارتباطی

- امنیت: ارتباط با خارج برای داخلی‌ها خطرناک است
- سوءتفاهم: خارجی‌ها گاهی واقعیات داخل را نمی‌فهمند
- نمایندگی: چه کسی نماینده واقعی مردم است؟
- اعتماد: نفوذ اطلاعاتی ج.ا. همه را بدبین کرده
- توقعات: داخلی‌ها توقع حمایت عملی دارند، نه فقط بیانیه

راه‌حل‌های پیشنهادی

۱. کانال‌های امن: استفاده از ابزارهای رمزنگاری‌شده
۲. واسطه‌های مورد اعتماد: افرادی که هر دو طرف به آن‌ها اعتماد دارند
۳. گوش دادن بیشتر: خارجی‌ها بیشتر گوش کنند، کمتر دستور دهند
۴. حمایت عملی: کمک مالی به خانواده‌ها، وکالت، رسانه
۵. تأیید داخلی: هر تصمیم مهم باید با نظر داخلی‌ها باشد

۱۷.۳ سناریوهای ائتلاف

سناریو	ترکیب	احتمال	ارزیابی
۱	محور پهلوی (مشروطه‌خواهان + بخشی از جمهوری‌خواهان)	متوسط	ساده‌تر اما محدود؛ مخالفت چپ و قومی‌ها
۲	ائتلاف فراگیر (همه جز مجاهدین)	پایین	ایده‌آل اما دشوار؛ نیاز به رهبری قوی
۳	محور داخلی (جنبش‌های مدنی + حمایت خارج)	متوسط	مشروعیت بالا؛ ضعف سازمانی
۴	بدون ائتلاف (هماهنگی موردی)	بالا	واقع‌بینانه اما ناکافی
۵	ائتلاف حداقلی (توافق بر ۵ اصل، رهبری جمعی)	متوسط-بالا	توصیه‌شده: عملی و مؤثر

۱۸.۳ نمونه منشور ائتلاف حداقلی

پیش‌نویس منشور ائتلاف ملی برای گذار

ما، امضاکنندگان این منشور، با احترام به تفاوت‌هایمان، بر اصول زیر توافق می‌کنیم:

۱. **هدف مشترک:** پایان دادن به حاکمیت جمهوری اسلامی و استقرار نظامی دموکراتیک مبتنی بر رأی آزاد مردم.

۲. **روش:** تأکید بر مبارزه مسالمت‌آمیز و خشونت‌پرهیز، با حفظ حق دفاع مشروع مردم.

۳. **نظام آینده:** نوع نظام (جمهوری یا مشروطه) با رفراندوم آزاد تعیین خواهد شد. ما به نتیجه متعهدیم.

۴. اصول بنیادین:

- جدایی دین از حکومت

- برابری همه شهروندان صرف‌نظر از جنسیت، قومیت، مذهب

- آزادی بیان، مطبوعات، تشکل، اجتماعات

- استقلال قوه قضائیه

- تمامیت ارضی ایران با تمرکززدایی و احترام به تنوع قومی

۵. **دوره گذار:** تشکیل دولت موقت فراگیر برای برگزاری انتخابات آزاد مجلس مؤسسان ظرف یک سال.

۶. **عدالت انتقالی:** رسیدگی به جنایات گذشته از طریق مکانیزم‌های حقوقی، نه انتقام‌جویی.

۷. **رهبری جمعی:** تصمیم‌گیری با اجماع در شورای هماهنگی؛ هیچ فرد یا جریانی برتری ندارد.

۱۹.۳ جمع‌بندی فصل

پیام‌های کلیدی

۱. **تنوع، ضعف نیست:** اپوزیسیون متنوع می‌تواند پایگاه وسیع‌تری داشته باشد، به شرط هماهنگی.
۲. **ائتلاف ضروری است:** هیچ جریانی به تنهایی توان سرنگونی ندارد.
۳. **حداقل‌ها کافی است:** لازم نیست همه‌چیز را الان حل کنیم؛ توافق بر اصول پایه کافی است.
۴. **داخل اولویت دارد:** هر ائتلافی که پشتوانه داخلی نداشته باشد، بی‌فایده است.
۵. **رهبری جمعی:** راه‌حل عملی برای عبور از رقابت‌های شخصی.
۶. **عمل مهم‌تر از حرف:** مردم از بیانیه خسته‌اند؛ اقدام می‌خواهند.

سخن پایانی

«ما نمی‌توانیم لوکس اختلاف داشته باشیم وقتی هم‌وطنانمان زیر گلوله می‌میرند. یا متحد می‌شویم و پیروز می‌شویم، یا متفرق می‌مانیم و شکست می‌خوریم.»
 — یک فعال مدنی، دی‌ماه ۱۴۰۴

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. کدام جریان اپوزیسیون را به خودتان نزدیک‌تر می‌دانید؟ چرا؟
۲. مهم‌ترین مانع ائتلاف از نظر شما چیست؟
۳. آیا فکر می‌کنید رفراندوم برای تعیین نوع نظام راه‌حل خوبی است؟
۴. نقش دیاسپورا را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ مفید یا مضر؟
۵. اگر شما عضو شورای هماهنگی بودید، اولین اقداماتان چه بود؟

منابع این فصل

- وب‌سایت‌ها و بیانیه‌های رسمی جریان‌ات مختلف
- مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های رهبران اپوزیسیون
- تحلیل‌های مراکز پژوهشی درباره اپوزیسیون ایران
- نظرسنجی‌های موجود درباره ترجیحات سیاسی ایرانیان
- ادبیات نظری درباره ائتلاف‌سازی (پیوست الف)

در فصل بعد، به سناریوهای مختلف گذار می‌پردازیم: از انقلاب خشونت‌پرهیز تا کودتا، از فروپاشی تا مذاکره.

فصل ۴

سناریوهای گذار: پنج مسیر برای تغییر

خلاصه فصل

گذار از جمهوری اسلامی می‌تواند از مسیرهای مختلفی اتفاق بیفتد. این فصل پنج سناریوی اصلی را بررسی می‌کند: انقلاب خشونت‌پرهیز، قیام مسلحانه، کودتای نظامی، فروپاشی از درون، و گذار مذاکره‌ای. برای هر سناریو، پیش‌نیازها، مراحل، ریسک‌ها و تحلیل هزینه-فایده ارائه می‌شود. در پایان، یک «سناریوی ترکیبی» به عنوان محتمل‌ترین و مطلوب‌ترین مسیر پیشنهاد می‌شود.

۱.۴ مقدمه: چرا سناریونویسی؟

هشدار مهم

«سناریوها پیش‌بینی نیستند. آینده را نمی‌توان پیش‌بینی کرد. سناریوها ابزاری برای فکر کردن درباره احتمالات و آماده شدن برای آن‌ها هستند.»
— پیتر شوارتز، نظریه‌پرداز سناریونویسی

سناریونویسی به ما کمک می‌کند:

۱. آماده باشیم: برای هر احتمالی برنامه داشته باشیم
۲. فرصت‌ها را بشناسیم: بدانیم کجا می‌توانیم تأثیر بگذاریم
۳. ریسک‌ها را بفهمیم: از اشتباهات احتمالی پرهیز کنیم
۴. هماهنگ شویم: درک مشترک از مسیرها داشته باشیم

۲.۴ چارچوب تحلیل سناریوها

۱.۲.۴ دو متغیر کلیدی

دو عامل اصلی سرنوشت گذار را تعیین می‌کنند:

۲.۲.۴ معیارهای ارزیابی

هر سناریو را با این معیارها ارزیابی می‌کنیم:

معیار	توضیح
احتمال وقوع	چقدر محتمل است این سناریو اتفاق بیفتد؟
هزینه انسانی	چند نفر ممکن است کشته، زخمی یا آسیب ببینند؟
زمان	چقدر طول می‌کشد تا نتیجه مشخص شود؟
پایداری نتیجه	آیا نتیجه ماندگار است یا احتمال بازگشت دارد؟
نقش اپوزیسیون	چقدر اپوزیسیون می‌تواند تأثیر بگذارد؟
ریسک فاجعه	احتمال جنگ داخلی، تجزیه یا مداخله منفی

۳.۴ سناریوی اول: انقلاب خشونت‌پرهیز

مدنی (مقاومت خشونت‌پرهیز انقلاب ۱: سناریوی

۱.۳.۴ تعریف

سرنگونی نظام از طریق فشار مردمی گسترده، بدون استفاده از خشونت سازمان‌یافته. ابزارها: اعتراض، اعتصاب، نافرمانی مدنی، عدم همکاری.

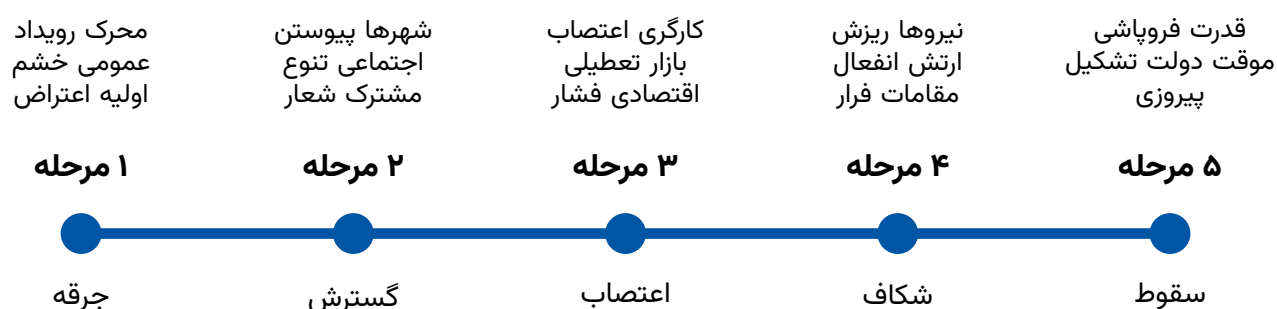
۲.۳.۴ الهام بخش‌های تاریخی

نمونه	سال	نتیجه	درس کلیدی
لهستان (همبستگی)	۱۹۸۹	موفق	اعتصاب کارگری + کلیسا + اجماع
چکسلواکی (مخملی)	۱۹۸۹	موفق	سرعت عمل، اتحاد، فشار بین‌المللی
صربستان (اتپور)	۲۰۰۰	موفق	سازمان‌دهی حرفه‌ای جوانان
تونس	۲۰۱۱	نیمه‌موفق	جرقه + ارتش بی‌طرف
مصر	۲۰۱۱	شکست	نبود جایگزین + کودتای نظامی
سوریه	۲۰۱۱	فاجعه	خشونت نظام + جنگ داخلی

۳.۳.۴ پیش‌نیازها

۴.۳.۴ مراحل اجرا

۵.۳.۴ تاکتیک‌های کلیدی

جعبه ابزار مقاومت مدنی (بر اساس جین شارب)

۱. اعتراض و متقاعدسازی:

- تظاهرات، راهپیمایی
- شعارنویسی، پوستر
- تجمع نمادین

۲. عدم همکاری اجتماعی:

- تحریم اجتماعی مقامات
- عدم شرکت در مراسم حکومتی
- خروج از نهادهای رسمی

۳. عدم همکاری اقتصادی:

- اعتصاب کارگری
- تعطیلی بازار و مغازه‌ها
- عدم پرداخت قبوض/مالیات
- خروج سرمایه

۴. عدم همکاری سیاسی:

- تحریم انتخابات
- استعفای کارمندان دولت
- نافرمانی نیروهای مسلح

۵. مداخله خشونت‌پرهیز:

- اشغال فضاها
- بستن خیابان‌ها
- ایجاد نهادهای موازی

۶.۳.۴ نقش اعتصاب نفت

سلاح استراتژیک

اعتصاب کارگران نفت می‌تواند ضربه کاری بزند:

- درآمد: ۶۰-۸۰٪ درآمد ارزی دولت از نفت است
- سابقه: اعتصاب نفت ۱۳۵۷ نقش تعیین‌کننده در سقوط شاه داشت

- **لجستیک:** توقف توزیع سوخت کشور را فلج می‌کند
- **نیروی سرکوب:** بدون پول، پرداخت به نیروها دشوار می‌شود
- **چالش:** کارگران نفت تحت نظارت شدید امنیتی هستند و اعتصاب برایشان پرریسک است.

۷.۳.۴ تحلیل هزینه-فایده

فواید

- بالا مشروعیت
- (نسبی) خشونت حداقل
- گسترده مشارکت
- بین‌المللی حمایت
- دموکراسی برای محکم پایه
- سلاح به نیاز عدم

هزینه‌ها/ریسک‌ها

- (تجربه خونین سرکوب (دی‌ماه)
- طولانی استقامت به نیاز
- فرسایش و خستگی
- سازمان‌دهی دشواری
- امنیتی نفوذ
- نتیجه قطعیت عدم

۸.۳.۴ کارت امتیازی سناریو

معیار	امتیاز	توضیح
احتمال وقوع		متوسط - نیاز به شرایط خاص
هزینه انسانی		متوسط - سرکوب محتمل است
زمان		۶ ماه تا ۳ سال
پایداری نتیجه		بالا - مشروعیت مردمی
نقش اپوزیسیون		حیاتی - نیاز به رهبری
ریسک فاجعه		نسبتاً پایین
امتیاز کلی	۵/۵.۳	توصیه شده با احتیاط

درس دی‌ماه ۱۴۰۴

دی‌ماه نشان داد که:

۱. پتانسیل وجود دارد: ۳۰ میلیون نفر آماده حضورند
۲. سرکوب بی‌رحمانه است: نظام حاضر است هزاران نفر را بکشد
۳. رهبری نبود: مردم نمی‌دانستند بعد از آمدن به خیابان چه کنند
۴. اعتصاب کلید است: بدون اعتصاب سراسری، فقط خیابان کافی نیست

۵. آمادگی لازم است: دفعه بعد باید آماده‌تر باشیم

۴.۴ سناریوی دوم: قیام مسلحانه

شورش / مسلحانه قیام ۲: سناریوی

۱.۴.۴ تعریف

استفاده از خشونت سازمان‌یافته برای سرنگونی نظام: جنگ چریکی، شورش مسلحانه، یا قیام عمومی مسلح.

۲.۴.۴ نمونه‌های تاریخی

نمونه	سال	نتیجه	درس
کوبا	۱۹۵۹	موفق	شرایط خاص، رهبری کاریزماتیک
نیکاراگوئه	۱۹۷۹	موفق	ترکیب چریکی و مردمی
لیبی	۲۰۱۱	پیچیده	مداخله ناتو، سپس هرج و مرج
سوریه	+۲۰۱۱	فاجعه	جنگ داخلی، ۵۰۰,۰۰۰ کشته
یمن	+۲۰۱۴	فاجعه	جنگ بی‌پایان، فاجعه انسانی

۳.۴.۴ چرا این سناریو برای ایران نامناسب است؟

دلایل عدم توصیه

۱. عدم توازن نظامی:

- سپاه: ۱۹۰,۰۰۰ نیرو + بسیج میلیونی
- تسلیحات سنگین، پهپاد، موشک
- تجربه جنگ شهری (سوریه، عراق)

۲. هزینه انسانی غیرقابل تحمل:

- سوریه: ۵۰۰,۰۰۰ کشته، ۱۲ میلیون آواره
- ایران می‌تواند بدتر باشد

۳. ریسک تجزیه:

- مناطق قومی ممکن است مسیر جداگانه بروند
- مداخله همسایگان

۴. عدم حمایت بین‌المللی:

- غرب از گروه‌های مسلح حمایت نمی‌کند
- خطر برچسب تروریسم

۵. تجربه منفی منطقه:

- سوریه، لیبی، یمن همه به فاجعه انجامید

۴.۴.۴ کارت امتیازی سناریو

معیار	امتیاز	توضیح
احتمال وقوع		بسیار پایین - منابع موجود نیست
هزینه انسانی		فاجعه‌بار - صدها هزار کشته
زمان		سال‌ها یا دهه‌ها
پایداری نتیجه		بسیار پایین - هرج و مرج محتمل
نقش اپوزیسیون		محدود - نیاز به منابع نظامی
ریسک فاجعه		بسیار بالا - جنگ داخلی
امتیاز کلی	۵/۱	اکیداً توصیه نمی‌شود

هشدار جدی

«هر کسی که مردم را به سمت مبارزه مسلحانه در شرایط فعلی ایران دعوت می‌کند، یا از تاریخ درس نگرفته یا منافعش در ادامه بحران است. نگاه کنید به سوریه، لیبی، یمن. می‌خواهیم ایران هم همین شود؟»

استثنا: حق دفاع مشروع

این تحلیل به معنای نفی حق دفاع مشروع نیست. اگر نظام به کشتار جمعی دست بزند، مردم حق دفاع دارند. اما این با «استراتژی مبارزه مسلحانه» متفاوت است.

۵.۴ سناریوی سوم: کودتای نظامی

بالا از شکاف / نظامی کودتای ۳: سناریوی

۱.۵.۴ تعریف

بخشی از نیروهای مسلح یا نخبگان حکومتی علیه رهبری قیام می‌کنند و قدرت را به دست می‌گیرند.

۲.۵.۴ انواع کودتا

کلاسیک کودتای
غیرنظامیان علیه نظامیان
(۲۰۱۳ مصر)

کاخ کودتای
دیگر جناح علیه جناحی
نظام (درون)

اصلاح‌گرا کودتای
کردن دموکراتیزه برای
(۱۹۷۴ پرتغال)

۳.۵.۴ شرایط وقوع کودتا

از مسلح: نیروهای در نارضایتی ۱.
ایدئولوژی یا فرماندهی، اقتصادی، وضعیت

ارشد فرماندهان بین اختلاف فرماندهی: در شکاف ۲.

رهبر ناتوانی یا جانشینی بحران رهبری: ضعف ۳.

انزوا نظامی، تهدید تحریم، خارجی: فشار ۴.

ندارد سرکوب توان نظام که گسترده اعتراضات داخلی: بحران ۵.

۴.۵.۴ احتمال‌سنجی برای ایران

تسهیل‌کننده عوامل

- رهبری جانشینی بحران
- میانی لایه‌های نارضایتی
- نظامیان بر اقتصادی فشار
- منطقه‌ای شکست‌های
- بین‌المللی فشار

بازدارنده عوامل

- (سپاه/ارتش) موازی ساختار
- فرماندهان ایدئولوژیک گزینش
- اطلاعاتی متقابل نظارت
- سپاه اقتصادی منافع
- سقوط از پس سرنوشت از ترس

۵.۵.۴ سناریوی «کودتای اصلاح‌گرا»

اگر کودتای مثبت اتفاق بیفتد...

یک سناریوی خوش‌بینانه:

۱. گروهی از فرماندهان میانی سپاه یا ارتش تصمیم می‌گیرند جلوی کشتار بیشتر را بگیرند
 ۲. رهبری را برکنار یا محدود می‌کنند
 ۳. با اپوزیسیون تماس می‌گیرند
 ۴. دولت موقت مشترک تشکیل می‌دهند
 ۵. انتخابات آزاد برگزار می‌کنند
- نمونه:** انقلاب میخک پرتغال ۱۹۷۴ - افسران جوان علیه دیکتاتوری قیام کردند و دموکراسی آوردند.

۶.۵.۴ کارت امتیازی سناریو

معیار	امتیاز	توضیح
احتمال وقوع		پایین - ساختار ضدکودتا
هزینه انسانی		نسبتاً پایین - اگر سریع باشد
زمان		بسیار کوتاه - روزها
پایداری نتیجه		متوسط - بستگی به ادامه مسیر
نقش اپوزیسیون		محدود - اما مهم در مرحله بعد
ریسک فاجعه		متوسط - خطر دیکتاتوری نظامی
امتیاز کلی	۵/۵.۲	احتمال کم، اما آماده باشید

توصیه به اپوزیسیون

درباره کودتا:

- کودتا را نمی‌توان از بیرون سازمان‌دهی کرد
- اما می‌توان زمینه را فراهم کرد: فشار مردمی + پیام به نظامیان
- پیام کلیدی: «شما هم ایرانی هستید. به مردم نپیوندید؟»
- آماده باشید: اگر کودتایی شد، سریع وارد مذاکره شوید
- هشدار: کودتاچیان اگر احساس خطر کنند، ممکن است دیکتاتوری جدید بسازند

۶.۴ سناریوی چهارم: فروپاشی از درون

درون از فروپاشی: ۴ سناریوی

۱.۶.۴ تعریف

نظام بدون فشار سازمان‌یافته بیرونی، از درون متلاشی می‌شود: به دلیل ناکارآمدی، بحران اقتصادی، شکاف نخبگان، یا بحران جانشینی.

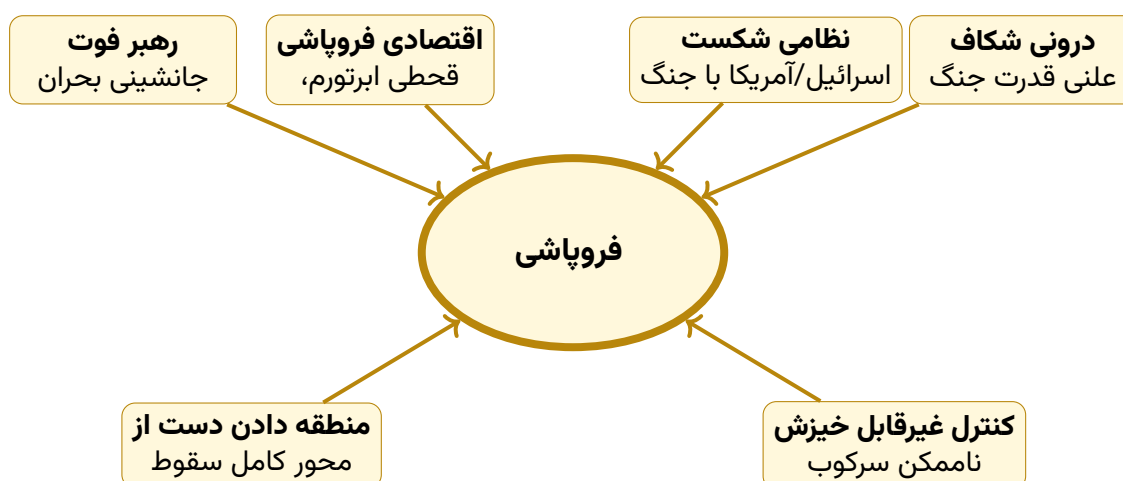
۲.۶.۴ نمونه تاریخی: شوروی ۱۹۹۱

درس شوروی

فروپاشی شوروی درس‌های مهمی دارد:

- هیچ‌کس پیش‌بینی نکرده بود - حتی سازمان سیا
- عوامل: بحران اقتصادی + شکست در افغانستان + گلاسنوست
- سرعت: از ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۱، فقط ۲ سال
- نتیجه: مسالمت‌آمیز در اکثر جمهوری‌ها، اما هرج‌ومرج اقتصادی

۳.۶.۴ محرک‌های احتمالی فروپاشی

۴.۶.۴ خطرات فروپاشی بدون آمادگی

سناریوی کابوس

- فروپاشی بدون آمادگی می‌تواند فاجعه‌بار باشد:
- **خلاً قدرت:** چه کسی کشور را اداره می‌کند؟
 - **هرج و مرج:** شکستن قانون و نظم
 - **انتقام‌جویی:** کشتار بدون محاکمه
 - **تجزیه:** مناطق قومی مسیر جدا می‌روند
 - **مداخله خارجی:** همسایگان از فرصت استفاده می‌کنند
 - **جنگ داخلی:** گروه‌های مختلف بر سر قدرت می‌جنگند
- نمونه:** لیبی پس از قذافی، سوریه

۵.۶.۴ کارت امتیازی سناریو

معیار	امتیاز	توضیح
احتمال وقوع		متوسط - بحران‌ها در حال تشدید
هزینه انسانی		متغیر - بستگی به آمادگی
زمان		غیرقابل پیش‌بینی
پایداری نتیجه		پایین - خطر هرج و مرج
نقش اپوزیسیون		مهم در پر کردن خلأ
ریسک فاجعه		بالا - بدون آمادگی
امتیاز کلی	۵/۵.۲	احتمال متوسط، آماده باشید

توصیه حیاتی

فروپاشی ممکن است هر لحظه اتفاق بیفتد. اپوزیسیون باید:

۱. طرح حکومت موقت آماده داشته باشد
۲. کادرهای مدیریتی شناسایی کرده باشد
۳. برنامه امنیتی برای جلوگیری از هرج و مرج داشته باشد
۴. ارتباط با نیروهای مسلح برقرار کرده باشد
۵. حمایت بین‌المللی از قبل هماهنگ کرده باشد

۷.۴ سناریوی پنجم: گذار مذاکراتی

مصالحه / مذاکراتی گذار: ۵ سناریوی

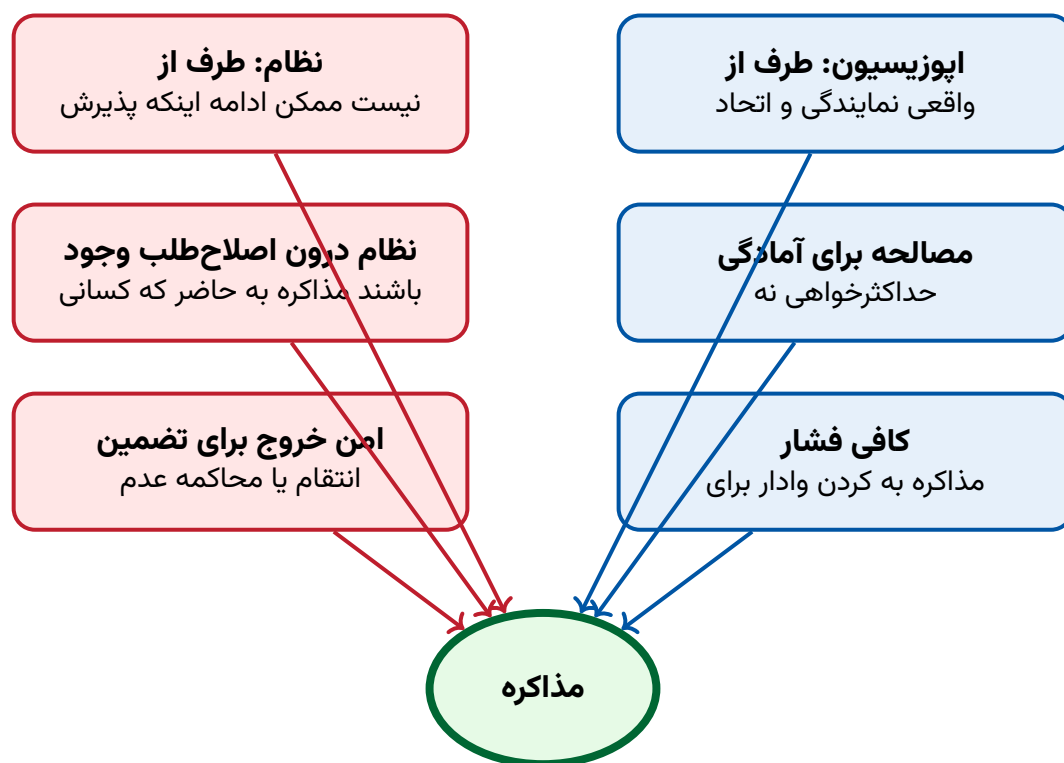
۱.۷.۴ تعریف

توافق بین بخشی از نظام و اپوزیسیون برای گذار مسالمت‌آمیز به دموکراسی. نظام می‌پذیرد که قدرت را واگذار کند، در ازای تضمین‌هایی.

۲.۷.۴ نمونه‌های موفق تاریخی

کشور	سال	ویژگی‌های کلیدی
اسپانیا	۷۸-۱۹۷۵	مرگ فرانکو + اصلاح‌طلبان درون نظام + پادشاه میانجی
لهستان	۱۹۸۹	میز گرد + انتخابات نیمه‌آزاد + واگذاری تدریجی
آفریقای جنوبی	۹۴-۱۹۹۰	دکلرک + ماندلا + کمیسیون حقیقت
شیلی	۹۰-۱۹۸۸	رفراندوم + باخت پینوشه + انتقال مسالمت‌آمیز
برزیل	۱۹۸۵	«آبرتورا» (گشایش تدریجی) + انتخابات

۳.۷.۴ پیش‌نیازهای گذار مذاکره‌ای

۴.۷.۴ چرا برای ایران دشوار است؟

موانع جدی

۱. ماهیت ایدئولوژیک نظام:

- ولایت فقیه با دموکراسی سازگار نیست
- مصالحه «خیانت به اسلام» تلقی می‌شود

۲. عدم وجود اصلاح طلب واقعی:

- همه جناح‌ها در سرکوب شریک‌اند
- کسی قدرت تصمیم برای مذاکره ندارد

۳. حجم جنایات:

- ۵۵۰,۸۰۰ کشته در دی‌ماه
- چگونه می‌توان این را بخشید؟

۴. خشم مردم:

- جامعه آماده مصالحه نیست
- هر مذاکره‌کننده «خائن» خوانده می‌شود

۵. منافع سپاه:

- سپاه همه‌چیز را در دموکراسی از دست می‌دهد
- انگیزه‌ای برای مصالحه ندارد

۵.۷.۴ سناریوی «مذاکره از موضع قدرت»

تنها شکل ممکن مذاکره

مذاکره فقط در یک شرایط ممکن است:
وقتی نظام احساس کند در حال سقوط است.

- فشار مردمی غیرقابل کنترل
- اعتصاب سراسری
- فشار بین‌المللی شدید
- شکاف در نیروهای مسلح

در این شرایط، بخشی از نظام ممکن است بخواهد «خروج امن» مذاکره کند.
پیام اپوزیسیون: «ما آماده مذاکره‌ایم، اما شروط ما تغییر نمی‌کند: انتخابات آزاد، آزادی زندانیان، پایان سرکوب.»

۶.۷.۴ عناصر یک توافق احتمالی

موضوع	خواسته اپوزیسیون	خواسته نظام
قدرت	انتقال کامل از طریق انتخابات	دوره انتقالی با حضور
امنیت	محاکمه جنایتکاران	عدم تعقیب و عفو عمومی
اقتصاد	مصادره دارایی‌های غارت‌شده	حفظ دارایی‌ها
نظامی	انحلال سپاه، ارتش ملی	حفظ ساختار نظامی
مذهب	جدایی دین از دولت	حفظ نقش دین

مصالحه چه شکلی می‌تواند باشد؟

یک فرمول احتمالی:

- عفو برای سطوح پایین و میانی (نه رهبران اصلی)
- مصونیت محدود در ازای همکاری با کمیسیون حقیقت
- حفظ بخشی از دارایی‌ها در ازای واگذاری قدرت
- ادغام نیروهای مسلح در ارتش ملی (نه انحلال کامل)

• آزادی مذهبی، اما بدون حکومت دینی

۷.۷.۴ کارت امتیازی سناریو

معیار	امتیاز	توضیح
احتمال وقوع		بسیار پایین - ماهیت نظام
هزینه انسانی		بسیار پایین - اگر واقعی شود
زمان		۱ تا ۳ سال
پایداری نتیجه		بسیار بالا - توافقی
نقش اپوزیسیون		حیاتی - طرف مذاکره
ریسک فاجعه		بسیار پایین
امتیاز کلی	۵/۳	ایده‌آل اما بعید

۸.۴ سناریوی ششم: سناریوی ترکیبی (توصیه شده)

چندجانبه هوشمند فشار ترکیبی: سناریوی

۱.۸.۴ منطق سناریو

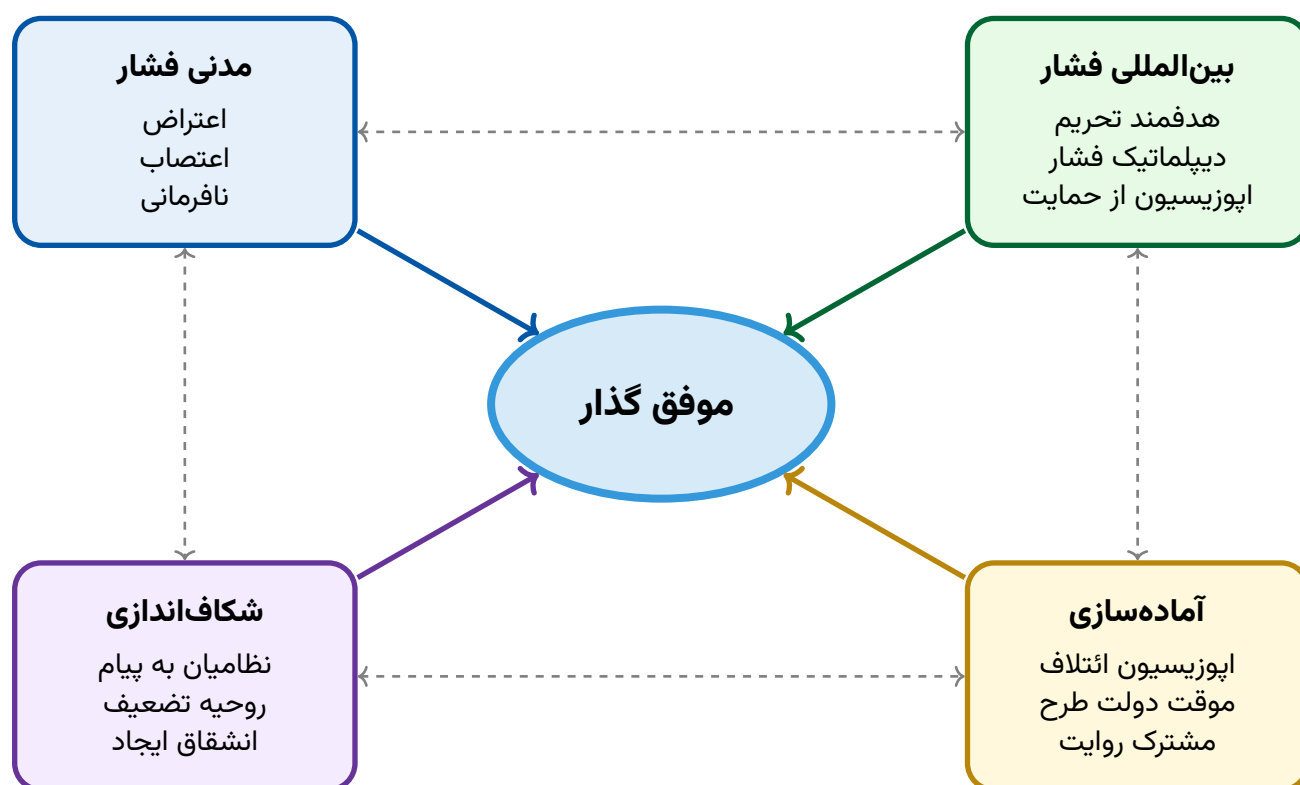
چرا ترکیبی؟

هیچ سناریوی واحدی به تنهایی کافی نیست:

- انقلاب خشونت‌پرهیز: نیاز به استقامت طولانی دارد
- کودتا: احتمالش کم است و کنترل‌ناپذیر
- فروپاشی: ممکن است هرج و مرج بیاورد
- مذاکره: نظام حاضر نیست

راه‌حل: ترکیب هوشمند همه ابزارها برای ایجاد شرایطی که یکی از سناریوها (یا ترکیبی از آنها) محقق شود.

۲.۸.۴ اجزای سناریوی ترکیبی

۳.۸.۴ جزئیات هر محور

محور ۱: فشار مدنی داخلی

- نمادین، کمپین‌های کوتاه‌مدت:
شعارنویسی هماهنگ، اعتراض روزهای
- تحریم صنفی، اعتصابات میان‌مدت:
انتخابات در شرکت عدم حکومتی، کالاهای
- قبوض پرداخت عدم بازار، تعطیلی سراسری، اعتصاب بلندمدت:
- نظام شدن فلج = بازار + خیابان + نفت اعتصاب عطف: نقطه

محور ۲: فشار بین‌المللی

مردم)، (نه افراد علیه هدفمند: تحریم
سفر منع دارایی‌ها، مسدودسازی

مجامع از اخراج روابط، کاهش محکومیت، دیپلماتیک: فشار

مالی کمک دادن، تربیون شناختن، رسمیت به اپوزیسیون: از حمایت

سرکوب هزینه افزایش میز، روی گزینه حفظ نظامی: تهدید

محور ۳: شکاف‌اندازی در نظام

این فرزند هم «شما سربازان: به پیام
نکنید.» آلوده خون به را دستتان ملتید.

سرکوب از که «کسانی امنیت: تضمین
دارند.» جایی آزاد ایران در بکشند، دست

فساد دارایی‌ها، انتشار عاملان، شناسایی اطلاعات: افشای

منافع تضاد جناحی، اختلافات از استفاده شکاف‌ها: تقویت

محور ۴: آماده‌سازی اپوزیسیون

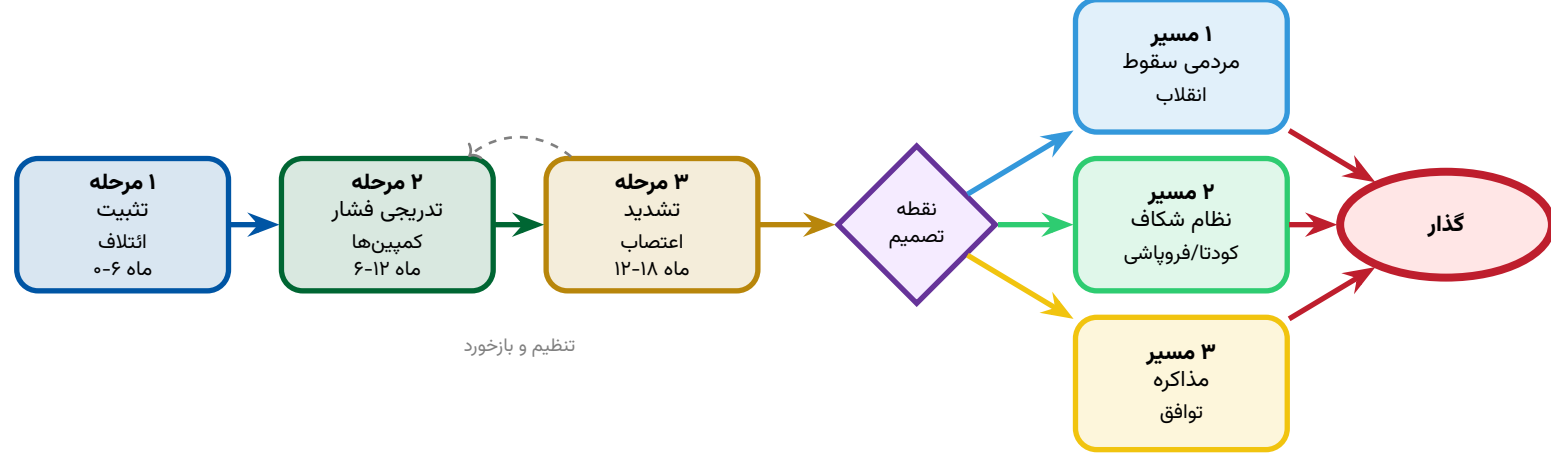
جمعی رهبری هماهنگی، شورای حداقل‌ها، بر توافق ائتلاف:

انتخابات تقویم موقت، اساسی قانون موقت، دولت گذار: طرح

نگرانی‌ها به پاسخ آینده، ایران چشم‌انداز مشترک: روایت

محلی کادرهای متخصصان، مدیران، شناسایی کادرسازی:

۴.۸.۴ نمودار جریان سناریوی ترکیبی

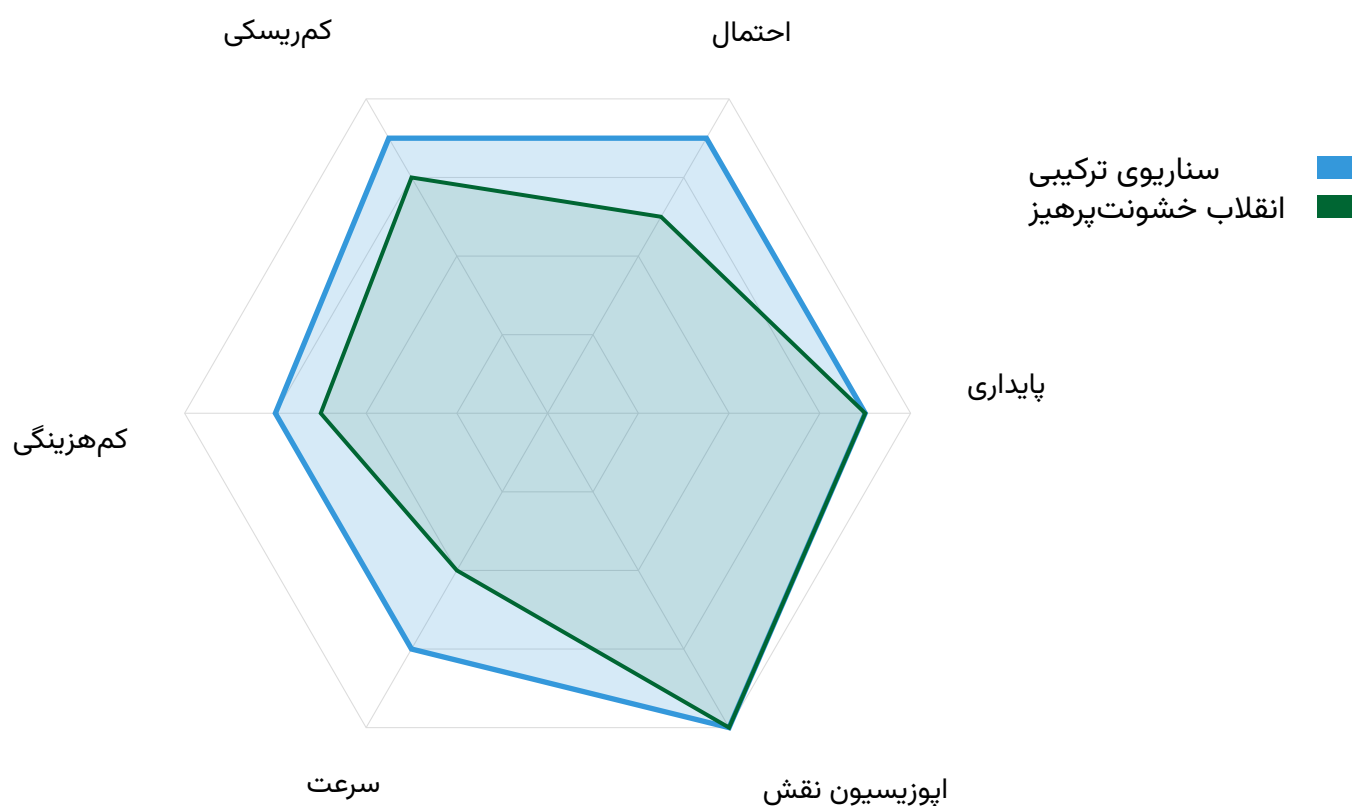
۵.۸.۴ کارت امتیازی سناریوی ترکیبی

معیار	امتیاز	توضیح
احتمال وقوع		بالا - چون انعطاف‌پذیر است
هزینه انسانی		متوسط - سرکوب محتمل اما کنترل‌شده
زمان		۱ تا ۳ سال
پایداری نتیجه		بالا - ترکیب مشروعیت و توافق
نقش اپوزیسیون		حیاتی - هماهنگ‌کننده اصلی
ریسک فاجعه		نسبتاً پایین - قابل مدیریت
امتیاز کلی	۵/۴	توصیه شده

۹.۴ ماتریس مقایسه‌ای کامل

سناریو	احتمال	هزینه انسانی	زمان	پایداری	نقش اپوزیسیون	ریسک فاجعه	امتیاز کلی
انقلاب خشونت‌پرهیز	متوسط	متوسط	۱-۳ سال	بالا	حیاتی	پایین	۵/۵.۳
قیام مسلحانه	بسیار پایین	بسیار بالا	سال‌ها	بسیار پایین	محدود	بسیار بالا	۵/۱
کودتای نظامی	پایین	پایین	روزها	متوسط	محدود	متوسط	۵/۵.۲
فروپاشی از درون	متوسط	متغیر	نامعلوم	پایین	مهم	بالا	۵/۵.۲
گذار مذاکره‌ای	بسیار پایین	بسیار پایین	۱-۳ سال	بسیار بالا	حیاتی	بسیار پایین	۵/۳
سناریوی ترکیبی	بالا	متوسط	۱-۳ سال	بالا	حیاتی	پایین	۵/۴

۱۰.۴ نمودار رادار مقایسه‌ای

۱۱.۴ جمع‌بندی و توصیه‌های استراتژیک

نتیجه‌گیری اصلی

سناریوی ترکیبی (فشار هوشمند چندجانبه) بهترین مسیر است زیرا:

۱. انعطاف‌پذیر است: می‌تواند بر اساس شرایط تنظیم شود
۲. چندجانبه است: از همه ابزارها استفاده می‌کند
۳. نقش فعال اپوزیسیون: کنترل در دست نیروهای دموکراتیک است
۴. ریسک کنترل‌شده: نه حداکثرخواهی، نه انفعال
۵. آماده برای فرصت‌ها: هر کدام از مسیرها که باز شود، آماده‌ایم

۱.۱۱.۴ ده توصیه اجرایی

۱. است. کافی حداقل‌ها بر توافق الان. همین - دهید تشکیل را ائتلاف

۲. برسد. فرصت که روزی برای - کنید آماده را موقت دولت طرح

۳. ندهید. دستور کنید، حمایت دهید، گوش - کنید برقرار ارتباط داخل با

۴. هماهنگ. بالا، مشارکت کم‌ریسک، - کنید طراحی مدنی کمپین‌های

۵. است. کلید نفت اعتصاب - کنید تقویت را کارگری جنبش

۶. انتقام. نه آینده، تهدید. نه تضمین، - دهید پیام نظامیان به

۷. مردم. نه افراد، تحریم - کنید هدفمند را بین‌المللی فشار

۸. آباد. و آزاد ایران چشم‌انداز - بسازید مشترک روایت

۹. بیاید. ناگهانی است ممکن - باشید آماده فروپاشی برای

۱۰. سرعت. دوی نه است، ماراتن یک این - استقامت و صبر

۲.۱۱.۴ اگر فقط یک کار می‌توانستید بکنید...

متحد شوید.

بدون اتحاد، همه سناریوها شکست می‌خورند.
با اتحاد، همه سناریوها شانس دارند.

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. کدام سناریو را برای ایران محتمل‌تر می‌دانید؟ چرا؟

۲. آیا با رد سناریوی مبارزه مسلحانه موافقید؟ استدلال مخالف چیست؟

۳. چه عاملی می‌تواند باعث شکاف در سپاه شود؟

۴. آیا فکر می‌کنید مردم ایران آمادگی استقامت طولانی‌مدت را دارند؟

۵. مهم‌ترین اقدام اپوزیسیون در ۶ ماه آینده چه باید باشد؟

منابع این فصل

- شارپ، جین. از دیکتاتوری به دموکراسی و ۱۹۸ روش اقدام خشونت‌پرهیز
- چنووت، اریکا. چرا مقاومت مدنی کار می‌کند
- اسکاچپول، تدا. دولت‌ها و انقلاب‌های اجتماعی
- تیلی، چارلز. آثار مربوط به جنبش‌های اجتماعی
- مطالعات موردی کشورها (تفصیل در پیوست ب)
- گزارش‌های مراکز پژوهشی بین‌المللی

در فصل بعد، به بُعد بین‌المللی می‌پردازیم: چه کشورهایی می‌توانند کمک کنند، چگونه، و با چه محدودیت‌هایی.

فصل ۵

بُعد بین‌المللی: بازیگران، منافع و امکانات

خلاصه فصل

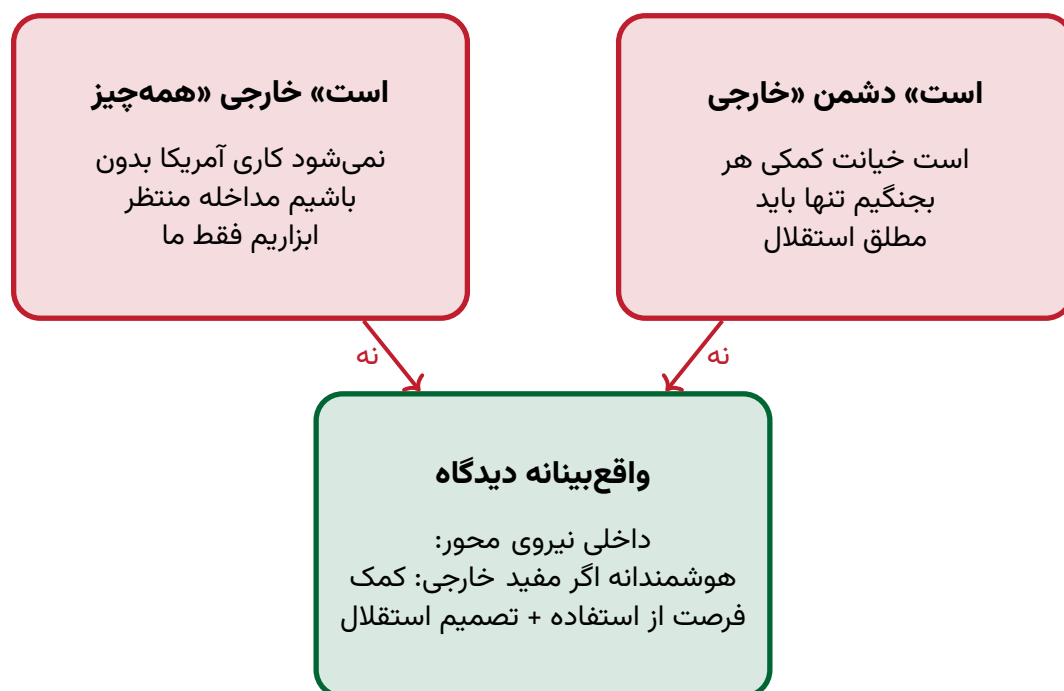
گذار در ایران در خلأ اتفاق نمی‌افتد. بازیگران بین‌المللی متعددی منافع، نگرانی‌ها و ابزارهایی دارند که می‌تواند روند گذار را تسهیل یا مختل کند. این فصل نقشه‌ای از بازیگران کلیدی (آمریکا، اسرائیل، اروپا، روسیه، چین و همسایگان) ارائه می‌دهد، انواع مداخله بین‌المللی را بررسی می‌کند، از تجربیات تاریخی درس می‌گیرد، و توصیه‌هایی برای دیپلماسی اپوزیسیون ارائه می‌دهد.

۱.۵ مقدمه: نقش عامل خارجی

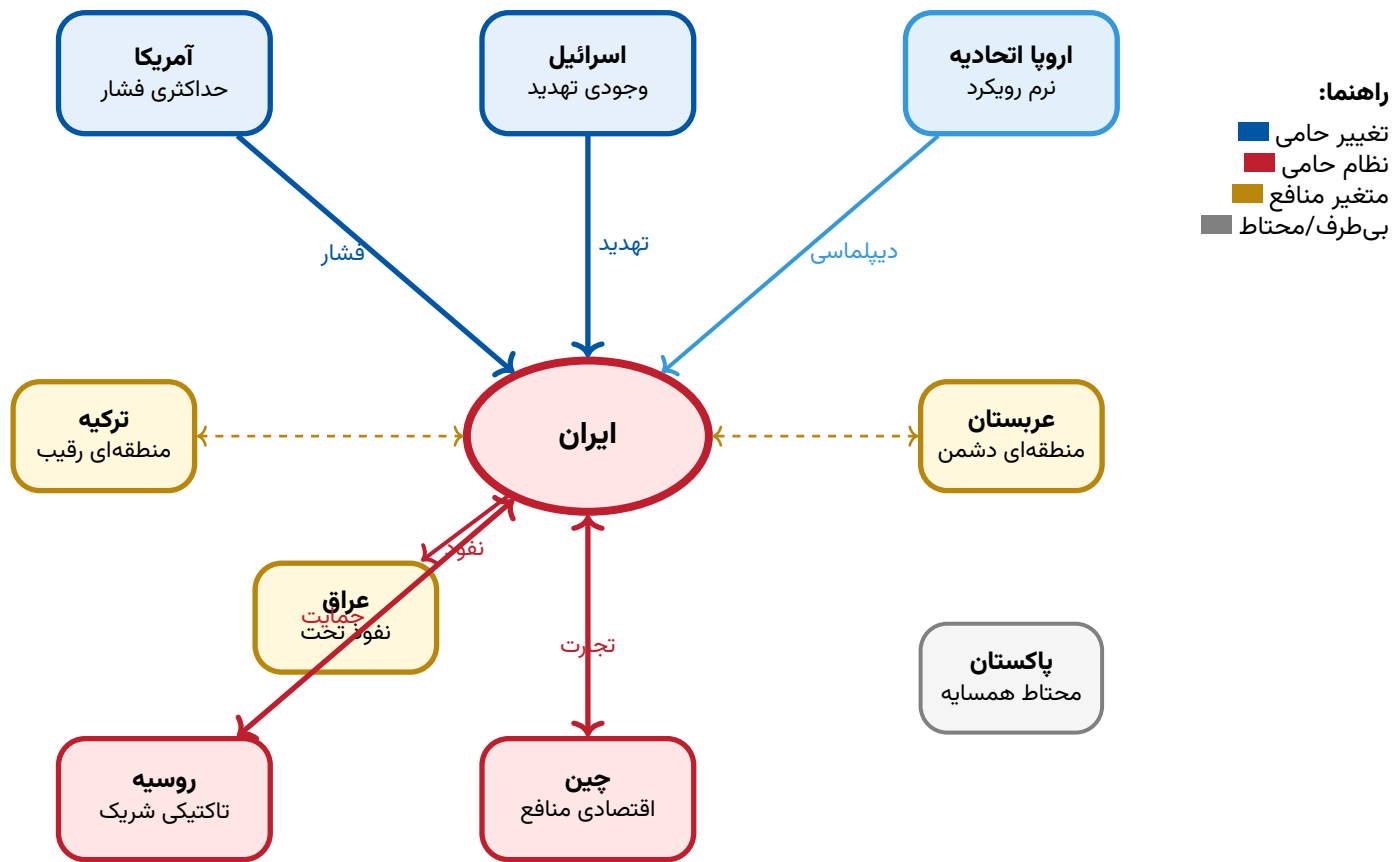
یک واقعیت

«هیچ انقلابی صرفاً داخلی نیست. در دنیای به‌هم‌پیوسته امروز، عامل بین‌المللی همیشه نقش دارد - گاهی تعیین‌کننده، گاهی حاشیه‌ای، اما همیشه حاضر.»

۱.۱.۵ دو دیدگاه افراطی - هر دو اشتباه

۲.۵ نقشه بازیگران بین‌المللی

۳.۵ آمریکا: ابرقدرت تعیین‌کننده

۱.۳.۵ موقعیت کنونی (دولت ترامپ ۰.۲)

اعلامی سیاست‌های	واقعی محدودیت‌های
ایران بر حداکثری فشار	جدید جنگ به بی‌میلی
ایران مردم از لفظی حمایت	چین بر تمرکز
میز «روی نظامی تهدید	«ملت‌سازی» به بی‌اعتمادی
گسترده تحریم‌های	متغیر داخلی سیاست

۲.۳.۵ منافع آمریکا در ایران

منفعت	توضیح
جلوگیری از بمب هسته‌ای	اولویت اول - خط قرمز استراتژیک
امنیت اسرائیل	متحد کلیدی - تعهد حزبی دوگانه
ثبات خلیج فارس	جریان نفت، متحدان عرب
مقابله با تروریسم	شبکه‌های نیابتی ایران
رقابت با چین/روسیه	ایران در محور ضدآمریکایی
حقوق بشر	اهمیت نمادین، کمتر عملیاتی

۳.۳.۵ قول ترامپ و تعهد اخلاقی

منگنه اخلاقی-سیاسی

- ترامپ قول داده در صورت سرکوب خشن، مداخله کند:
- کشتار دی‌ماه (۰۰۰,۸۰ نفر) این شرط را محقق کرده
- اما مداخله نظامی نکرد

• فشار افکار عمومی و کنگره در حال افزایش

• سؤال: آیا این قول اجرا می‌شود؟

واقعیت: قول‌های سیاسی همیشه اجرا نمی‌شوند، اما می‌توان از آن‌ها به‌عنوان اهرم فشار استفاده کرد.

۴.۳.۵ چه می‌توان از آمریکا خواست؟

درخواست‌های واقع‌بینانه

۱. تحریم هدفمند بیشتر: علیه افراد مسئول کشتار، نه مردم
۲. مسدودسازی دارایی‌ها: یافتن و مصادره دارایی‌های مقامات
۳. حمایت از رسانه‌های آزاد: اینترنت، VOA، رادیو فردا
۴. به رسمیت شناختن: اپوزیسیون دموکراتیک
۵. فشار دیپلماتیک: در سازمان ملل و مجامع بین‌المللی
۶. حفظ گزینه نظامی: به‌عنوان اهرم فشار (نه لزوماً استفاده)

۴.۵ اسرائیل: دشمن دشمن

۱.۴.۵ موقعیت اسرائیل

اسرائیل: اولویت‌های

۱. (قرمز) بمب از جلوگیری
۲. (نارنجی) محور تضعیف
۳. (سبز) ایده‌آل - (سبز نظام تغییر

۲.۴.۵ آنچه اسرائیل می‌تواند/نمی‌تواند

می‌تواند	نمی‌تواند/نباید
<ul style="list-style-type: none"> • حمله به تأسیسات هسته‌ای • ضربه به نیروهای نیابتی • عملیات اطلاعاتی • فشار در واشنگتن • حمایت لفظی از مردم 	<ul style="list-style-type: none"> • تغییر نظام به تنهایی • اشغال زمینی • حمایت علنی از اپوزیسیون (سمی است) • مشروعیت‌بخشی به گذار

نکته حساس

حمایت اسرائیل سمی است: در فضای سیاسی ایران، هر ارتباطی با اسرائیل می‌تواند مخرب باشد. نظام از «مزدور اسرائیل» علیه اپوزیسیون استفاده می‌کند. توصیه: فاصله علنی، استفاده غیرمستقیم از فشار اسرائیل بر نظام.

۵.۵ اتحادیه اروپا: رویکرد متفاوت

۱.۵.۵ تفاوت اروپا با آمریکا

آمریکا

حداکثری فشار
فلج‌کننده تحریم‌های
نظامی گزینه
(ترجیحاً) رژیم تغییر
اولویت اسرائیل

اروپا اتحادیه

مذاکره و دیپلماسی
هدفمند تحریم‌های
نظامی گزینه مخالف
منطقه ثبات
حفظ) برای (تلاش برجام

۲.۵.۵ کشورهای کلیدی اروپا

کشور	موضوع	ویژگی
آلمان	محتاط	تجارت مهم، دیپلماسی محور
فرانسه	فعال‌تر	تمایل به نقش مستقل، میانجی‌گری
بریتانیا	نزدیک به آمریکا	پس از برگزیت، هم‌سوتر با واشنگتن
سوئد	حقوق بشر	میزبان دیاسپورای بزرگ، انتقادی
هلند	تحریم‌گرا	سختگیر در موضوع حقوق بشر

۳.۵.۵ چه می‌توان از اروپا خواست؟

درخواست‌های مؤثر از اروپا

۱. تحریم عاملان سرکوب: لیست مگنیتسکی اروپایی
۲. لغو ویزا و مصادره دارایی: مقامات و خانواده‌هایشان
۳. حمایت از جامعه مدنی: کمک به ،ها NGO رسانه‌ها
۴. فشار در شورای حقوق بشر: گزارشگر ویژه، قطعنامه
۵. پناهندگی: برای فعالان در خطر
۶. عدم عادی‌سازی: تا زمان بهبود حقوق بشر

۶.۵ روسیه و چین: حامیان نظام

۱.۶.۵ روسیه: شریک تاکتیکی

اما...	روسیه منافع
است انرژی در رقیب ایران	ضد غربی متحد به‌عنوان ایران
اوکراین درگیر خود روسیه	فناوری و سلاح فروش
نیست ایدئولوژیک اتحاد	سوریه در همکاری
کند معامله است ممکن	غرب مقابل در اهرم

نکته استراتژیک درباره روسیه

روسیه حامی وفادار نیست. در شرایط خاص، ممکن است ایران را «بفروشد»:

- اگر معامله بزرگ‌تری با غرب ممکن شود (مثلاً درباره اوکراین)
- اگر ایران ضعیف شود و ارزش استراتژیک‌اش کم شود
- اگر منافع مستقیم روسیه به خطر بیفتد

درس: به روسیه فشار نیاورید که طرف ایران بایستد؛ فقط از حمایت فعال جلوگیری کنید.

۲.۶.۵ چین: منافع اقتصادی

منفعت	توضیح
نفت	ایران منبع مهم نفت برای چین
جاده ابریشم	ایران در مسیر کریدور اقتصادی
ضدهژمونی	ایران متحد در مقابل آمریکا
بازار	۸۵ میلیون مصرف‌کننده بالقوه
عدم مداخله	اصل سیاست خارجی چین

موضع چین درباره تغییر نظام

چین معمولاً در امور داخلی کشورها مداخله نمی‌کند - نه برای تغییر نظام و نه علیه آن. اما:

- در شورای امنیت و تو می‌کند
- تحریم‌ها را دور می‌زند
- به نظام مشروعیت می‌دهد

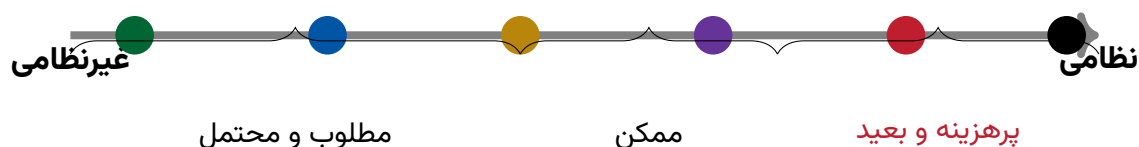
استراتژی: از چین انتظار کمک نداشته باشید، فقط بی‌طرفی‌اش را حفظ کنید.

۷.۵ همسایگان ایران

کشور	موضع کلی	نگرانی اصلی	فرصت
ترکیه	رقیب-شریک	بی‌ثباتی مرزی، کردها	تجارت، ترانزیت
عراق	تحت نفوذ	حفظ تعادل	کاهش وابستگی
عربستان	دشمن	گسترش نفوذ ایران	حمایت مالی از اپوزیسیون؟
امارات	دشمن محتاط	ثبات منطقه، تجارت	میانجی‌گری
پاکستان	محتاط	بلوچستان، مذهب	همسایگی مسالمت‌آمیز
افغانستان	بی‌ثبات	مهاجران، آب	ایران دموکراتیک = ثبات
آذربایجان	تنش	ارمنستان، هویت	رابطه جدید ممکن
ارمنستان	دوست	بقا	حفظ رابطه
ترکمنستان	بی‌طرف	گاز، مرز	بدون تغییر

۸.۵ انواع مداخله بین‌المللی

۱.۸.۵ طیف مداخله

۲.۸.۵ جزئیات انواع مداخله

نوع	توضیح	احتمال	تأثیر	ریسک
بیانیه و محکومیت	اعلام موضع سیاسی	بالا	پایین	پایین
تحریم اقتصادی	فشار مالی بر نظام	بالا	متوسط	متوسط
تحریم هدفمند	علیه افراد خاص	بالا	متوسط	پایین
حمایت از رسانه	اینترنت، رادیو	بالا	متوسط	پایین
کمک به اپوزیسیون	مالی، آموزشی	متوسط	متوسط	متوسط
منطقه پرواز ممنوع	محافظت از معترضان	پایین	بالا	بالا
حمله محدود	تأسیسات هسته‌ای	پایین	متغیر	بالا
مداخله زمینی	سرنگونی نظامی	بسیار پایین	قطعی	بسیار بالا

۹.۵ درس‌های تاریخی: مداخله خوب و بد

۱.۹.۵ نمونه‌های موفق

مداخلات بین‌المللی مفید

۱. لهستان (۱۹۸۰:س)

- حمایت مالی و معنوی از همبستگی
- رادیو اروپای آزاد
- فشار دیپلماتیک بدون مداخله نظامی
- نتیجه: گذار موفق

۲. آفریقای جنوبی (۱۹۸۰:س)

- تحریم‌های اقتصادی گسترده
- انزوای بین‌المللی
- فشار شرکت‌ها و دانشگاه‌ها
- نتیجه: پایان آپارتاید

۳. صربستان (۲۰۰۰):

- حمایت از جنبش اتپور
- آموزش سازمان‌دهی
- رسانه مستقل
- نتیجه: سقوط میلوشویچ

۲.۹.۵ نمونه‌های ناموفق یا فاجعه‌بار

مداخلات مضر

۱. عراق (۲۰۰۳):

- مداخله نظامی بدون برنامه پس از سرنگونی
- انحلال ارتش = هرج و مرج
- هزاران کشته، داعش، بی‌ثباتی مزمن

۲. لیبی (۲۰۱۱):

- حمله هوایی بدون برنامه زمینی
- سقوط قذافی، سپس جنگ داخلی
- تا امروز بی‌ثبات

۳. سوریه (۲۰۱۱+):

- حمایت ناکافی و ناهماهنگ از اپوزیسیون

- خطوط قرمز بدون اجرا
- نتیجه: ۵۰۰,۵۰۰ کشته، میلیون‌ها آواره

۳.۹.۵ درس‌های کلیدی

۱. است فاجعه‌بار بعد «روز برای برنامه بدون نظامی مداخله

باشد مؤثر می‌تواند انزوا (تحریم، پایدار غیرنظامی فشار ۲.

است مستقیم مداخله از بهتر داخلی جنبش از حمایت ۳.

نیست کافی یک‌جانبه اقدام است؛ ضروری بین‌المللی هماهنگی ۴.

کمک‌کننده فقط خارجی باشد؛ داخلی نیروی باید محور ۵.

۱۰.۵ استراتژی دیپلماسی اپوزیسیون

۱.۱۰.۵ اصول راهنما

ده اصل دیپلماسی اپوزیسیون

۱. استقلال حفظ شود: دوست همه، وابسته هیچ‌کس
۲. منافع مشترک پیدا کنید: چه چیزی هم به ما و هم به آن‌ها سود می‌رساند؟
۳. واقع‌بین باشید: از کشورها انتظار نداشته باشید برای شما فداکاری کنند
۴. حرفه‌ای باشید: لابی مؤثر، نه شکایت و التماس
۵. متحد ظاهر شوید: تفرقه، اعتبار بین‌المللی را از بین می‌برد
۶. پیام روشن داشته باشید: چه می‌خواهید؟ چرا؟ چگونه کمک کنند؟
۷. بده‌بستان کنید: ایران آزاد چه منفعی برای آن‌ها دارد؟
۸. از رسانه استفاده کنید: فشار افکار عمومی بر دولت‌ها مؤثر است

۹. همه تخم‌مرغ‌ها در یک سبد نباشد: با همه قدرت‌ها تعامل کنید

۱۰. صبور باشید: دیپلماسی زمان‌بر است

۲.۱۰.۵ برنامه عملی دیپلماسی

آمریکا

کنگره در لابی
سفید کاخ با ارتباط
Think tanks
آمریکایی رسانه‌های

اروپا

اروپا پارلمان
کلیدی دولت‌های
بشر حقوق نهادهای
فعال دیاسپورای

بین‌المللی سازمان‌های

ملل سازمان
بشر حقوق شورای
بین‌المللی کیفری دادگاه
بشری حقوق سازمان‌های

۳.۱۰.۵ پیام کلیدی به هر مخاطب

پیام	مخاطب
«ایران آزاد متحد طبیعی شماست. رژیم فعلی تهدید منطقه‌ای است. از ما حمایت کنید.»	آمریکا
«حقوق بشر اولویت شماست. ایران بدترین ناقض است. سکوت نکنید.»	اروپا
«کشتار ۵۰۰,۸۰ نفر جنایت علیه بشریت است. مسئولان باید محاکمه شوند.»	سازمان ملل
«ایران دموکراتیک همسایه بهتری است. منافع مشترکمان را ببینید.»	همسایگان
«نمی‌خواهیم دشمن شما باشیم. فقط از حمایت فعال نظام دست بکشید.»	روسیه/چین

۱۱.۵ سناریوی جنگ: تحلیل احتمال و پیامد

۱.۱۱.۵ آیا جنگ محتمل است؟

احتمال افزایش عوامل

- ایران هسته‌ای پیشرفت
- اسرائیل در تندر دولتی
- پیش‌بینی غیرقابل ترامپ
- بالا منطقه‌ای تنش
- دیپلماسی شکست

احتمال کاهش عوامل

- جنگ بالای هزینه
- آمریکا عمومی افکار بی‌میلی
- ایران واکنش ریسک
- نفت قیمت
- عراق/افغانستان تجربه

ارزیابی

احتمال جنگ تمام‌عیار: پایین (۱۰-۲۰٪)
 احتمال حمله محدود (مثلاً به تأسیسات هسته‌ای): متوسط (۲۰-۴۰٪)
 جنگ نه مطلوب است نه محتمل، اما غیرممکن هم نیست. باید برای همه احتمالات آماده بود.

۲.۱۱.۵ پیامد جنگ برای جنبش آزادی‌خواهی

هشدار جدی

جنگ می‌تواند به جنبش آزادی‌خواهی آسیب بزند:

- ملی‌گرایی: مردم دور نظام جمع می‌شوند
- سرکوب: بهانه برای سرکوب بیشتر
- اپوزیسیون = خائن: همکاری با «دشمن»
- ویرانی: زیرساخت‌ها، اقتصاد، جان مردم
- هرج‌ومرج: اگر نظام سقوط کند، خلأ قدرت

موضع پیشنهادی: نه جنگ‌طلبی، نه دفاع از نظام. «ما جنگ نمی‌خواهیم، اما اگر نظام ایران را به جنگ بکشاند، مسئول اوست.»

۱۲.۵ جمع‌بندی فصل

پیام‌های کلیدی

۱. محور داخلی است: گذار را ایرانی‌ها می‌آورند، نه خارجی‌ها
۲. کمک خارجی مفید است: اگر هوشمندانه استفاده شود
۳. آمریکا کلیدی است: بزرگ‌ترین اهرم فشار
۴. اروپا مکمل است: حقوق بشر، مشروعیت
۵. روسیه/چین مانع‌اند: اما نه غیرقابل مدیریت
۶. جنگ مطلوب نیست: فشار غیرنظامی بهتر است
۷. دیپلماسی حرفه‌ای: لابی متحد و مؤثر
۸. استقلال حفظ شود: دوست همه، ابزار هیچ‌کس

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. کدام کشور را برای کمک به گذار مهم‌تر می‌دانید؟ چرا؟
۲. آیا فکر می‌کنید آمریکا واقعاً به قولش درباره حمایت عمل می‌کند؟
۳. چگونه می‌توان از «سمی شدن» حمایت اسرائیل جلوگیری کرد؟
۴. آیا مذاکره با روسیه یا چین منطقی است؟
۵. موضع شما درباره احتمال جنگ چیست؟

منابع این فصل

- تحلیل‌های مراکز پژوهشی سیاست خارجی
- اسناد و بیانیه‌های رسمی دولت‌ها
- گزارش‌های رسانه‌های بین‌المللی
- مطالعات موردی مداخلات بین‌المللی (پیوست ب)
- ادبیات روابط بین‌الملل و دیپلماسی

در فصل بعد، به استراتژی تقویت اپوزیسیون می‌پردازیم: چگونه ما قوی‌تر شویم و حکومت ضعیف‌تر.

فصل ۶

تقویت اپوزیسیون: چگونه قوی‌تر شویم؟

خلاصه فصل

گذار موفق نیازمند اپوزیسیونی قوی، منسجم و مؤثر است. این فصل به دو سؤال کلیدی پاسخ می‌دهد: «چگونه ما قوی‌تر شویم؟» و «چگونه حکومت ضعیف‌تر شود؟» برای هر کدام، استراتژی‌های مشخص، تاکتیک‌های عملی و اولویت‌بندی اقدامات ارائه می‌شود. هدف نهایی: تغییر توازن قوا به نفع نیروهای آزادی‌خواه.

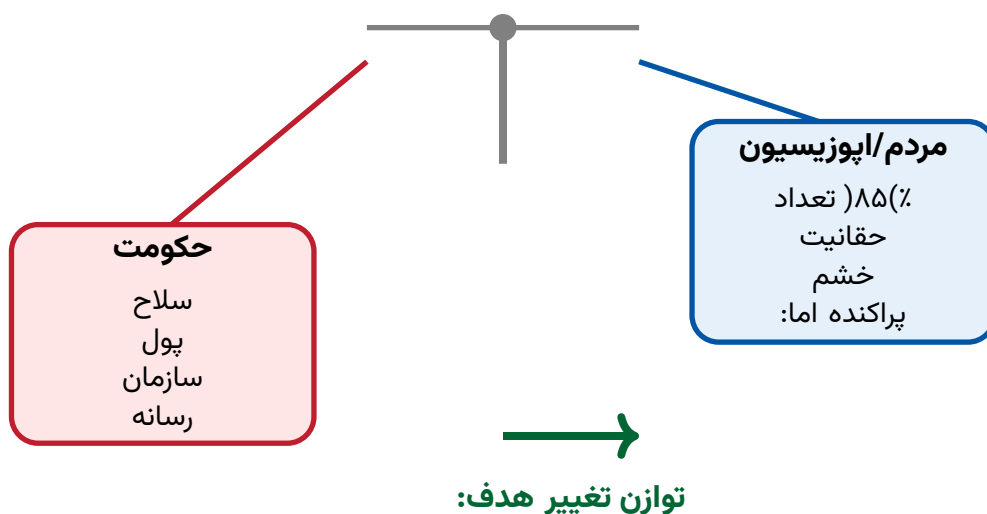
۱.۶ مقدمه: معادله قدرت

یک اصل ساده

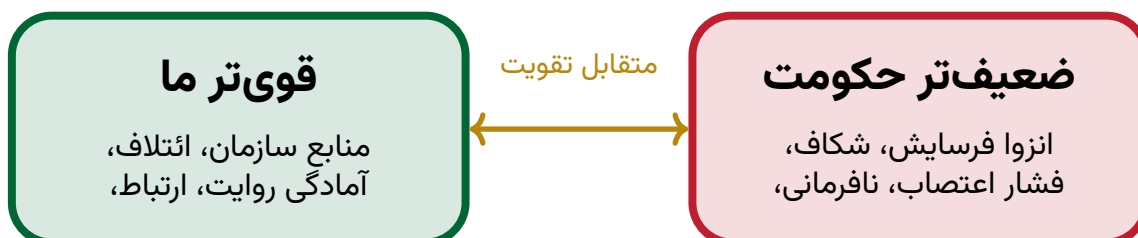
«قدرت از کجا می‌آید؟ از پذیرش و همکاری مردم. وقتی مردم همکاری را متوقف کنند، قدرت فرو می‌پاشد. این رمز همه انقلاب‌های موفق است.»

— جین شارپ

۱.۱.۶ وضعیت فعلی توازن قوا

۲.۱.۶ دو محور استراتژی

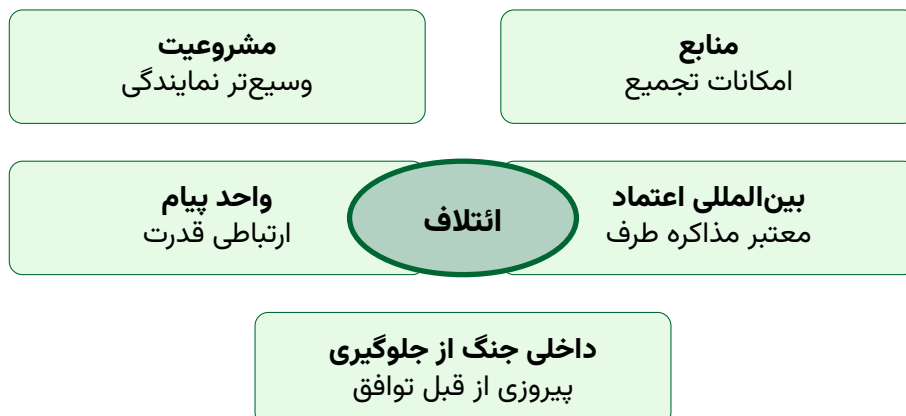

۲.۶ بخش اول: چگونه ما قوی‌تر شویم؟

تغییر نیروهای تقویت اول: بخش

۱.۲.۶. ۱. ائتلاف‌سازی عملی

چرا ائتلاف ضروری است؟

مدل عملی ائتلاف‌سازی

گام‌های عملی برای ائتلاف

گام ۱: شناسایی شرکا (هفته ۱-۴)

- فهرست جریان‌ات و افراد کلیدی
- ارزیابی: کی آماده همکاری است؟
- اولویت: کیفیت بر کمیت

گام ۲: گفتگوی اولیه (هفته ۴-۸)

- جلسات دوجانبه، غیررسمی
- یافتن نقاط مشترک
- شناسایی خطوط قرمز هر طرف

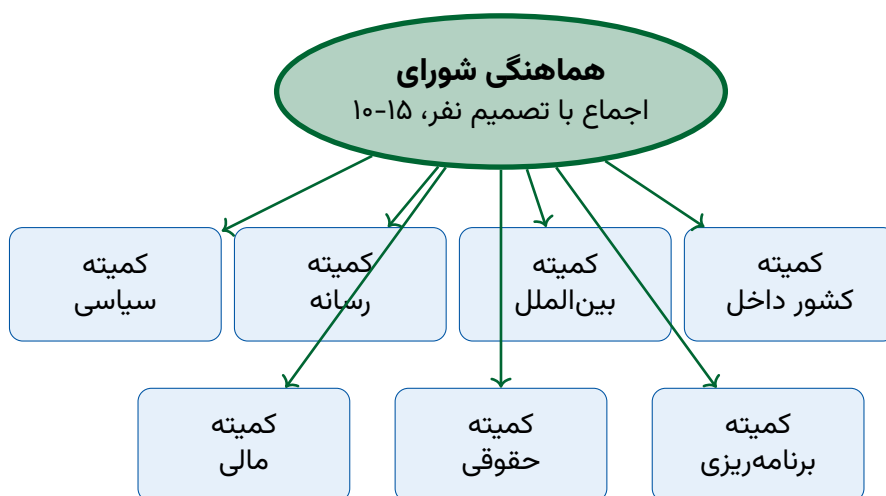
گام ۳: تدوین منشور (هفته ۸-۱۲)

- پیش‌نویس اصول مشترک
- بحث و اصلاح
- توافق بر حداقل‌ها

گام ۴: ساختار و اعلام (هفته ۱۲-۱۶)

- تشکیل شورای هماهنگی
- تقسیم وظایف
- اعلام عمومی ائتلاف

ساختار پیشنهادی شورای هماهنگی

مرتبط کمیته‌های در مشارکت + شورا در نماینده دو یا یک جریان هر عضو: جریانات

اصول کارکرد شورا

توضیح	اصل
ریاست هر ۳-۶ ماه چرخش کند	رهبری چرخشی
موضوعات کلیدی نیاز به توافق همه دارد	تصمیم با اجماع
جلسات (به جز امنیتی) علنی یا گزارش عمومی	شفافیت
هر جریان هویت و فعالیت مستقل خود را حفظ می‌کند	استقلال جریانات
جلسات کوتاه، تصمیمات اجرایی	تمرکز بر عمل
هر ۶ ماه ارزیابی و اصلاح ساختار	بازنگری دوره‌ای

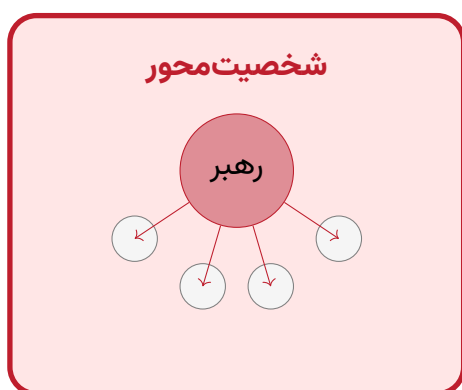
۲.۲.۶. ساختارسازی سازمانی

مشکل فعلی

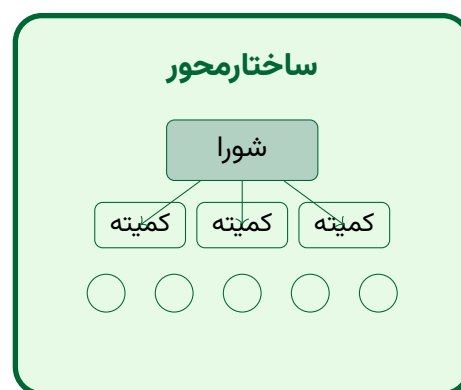
اپوزیسیون ایران بیشتر «شخصیت‌محور» است تا «ساختارمحور»:

- چند چهره شاخص، بدون سازمان پشتیبان
 - تصمیم‌گیری فردی، نه جمعی
 - وابستگی به افراد، نه نهادها
 - ضعف در اجرا و پیگیری
- نتیجه:** ناکارآمدی، رقابت شخصی، عدم تداوم

مقایسه: شخصیت‌محور VS ساختارمحور

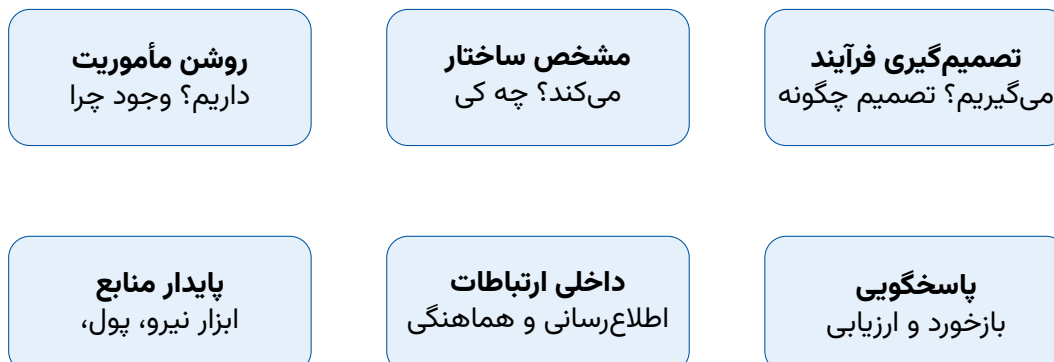

فرد به وابسته
آسیب‌پذیر
رقابت‌زا

افراد از مستقل
پایدار
همکاری‌محور

عناصر یک سازمان مؤثر

۳.۲.۶. ۳. ارتباط با داخل کشور

اصل بنیادین

«اپوزیسیون بدون پایگاه داخلی، فقط یک کلوپ گفتگو در تبعید است. گذار را نیروی داخل می‌آورد، نه خارج.»

چالش‌های ارتباط با داخل

امنیت
بازداشت خطر = ارتباط

اعتماد
اطلاعاتی نفوذ

درک فاصله
داخل ≠ خارج

ابزار
کنترل فیلترینگ،

راهکارهای عملی

استراتژی ارتباط با داخل

۱. ارتباط امن:

- استفاده از پیام‌رسان‌های رمزنگاری‌شده (Signal)
- VPN و ابزارهای دور زدن فیلتر
- پروتکل‌های امنیتی (هویت مستعار، دستگاه جداگانه)
- آموزش امنیت دیجیتال به فعالان داخل

۲. شبکه‌سازی غیرمتمرکز:

- هسته‌های کوچک مستقل (۵-۱۰ نفره)
- ارتباط عمودی محدود (امنیت)
- ارتباط افقی گسترده (انعطاف)
- هر هسته خودکفا در تصمیم‌گیری تاکتیکی

۳. گوش دادن فعال:

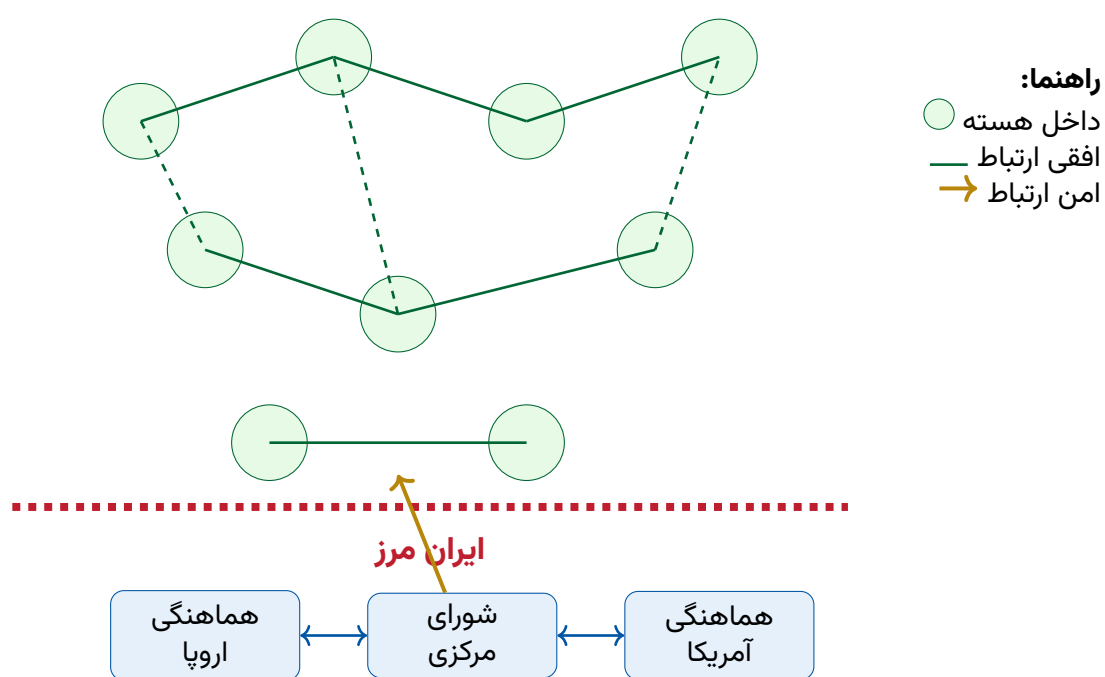
- نظرسنجی‌های امن از داخل
- تحلیل شبکه‌های اجتماعی
- گفتگو با تازه‌خارج‌شده‌ها

• اولویت: نیاز داخل، نه تصمیم خارج

۴. حمایت عملی:

- کمک مالی به خانواده‌های زندانیان
- وکالت و حمایت حقوقی
- صدا بودن برای بی‌صداها
- انتشار اخبار سرکوب

مدل شبکه مقاومت

۴.۲.۶. ۴. جذب منابع و امکانات

انواع منابع مورد نیاز

نوع منبع	نمونه‌ها	منابع تأمین
مالی	بودجه عملیاتی، کمک به فعالان	دیاسپورا، کمک‌های بین‌المللی، خیریه
انسانی	داوطلبان، متخصصان، کادرها	جذب از جامعه ایرانی، آموزش
فنی	IT، امنیت سایبری، رسانه	همکاری با شرکت‌ها، متخصصان داوطلب
اطلاعاتی	تحلیل، داده، شبکه خبری	ارتباط با داخل، منابع باز
دیپلماتیک	دسترسی به دولت‌ها، لابی	ایرانیان در موقعیت‌های کلیدی

صندوق ملی حمایت از مبارزه

پیشنهاد: صندوق مشترک

تأسیس یک صندوق مالی مشترک و شفاف: ساختار:

- هیئت امنای مستقل (نه سیاسی)
- حسابرسی سالانه علنی
- معیارهای شفاف تخصیص

منابع:

- کمک‌های مردمی از دیاسپورا
- کمپین‌های جمع‌آوری کمک
- کمک‌های بین‌المللی (با حفظ استقلال)

مصارف:

- کمک به خانواده‌های زندانیان و جان‌باختگان
- هزینه‌های حقوقی و وکالت
- رسانه‌های مستقل
- فعالیت‌های سازمانی

۵.۲.۶. ۵. روایت‌سازی و ارتباطات

چرا روایت مهم است؟

قدرت روایت

«کسی که داستان را کنترل کند، آینده را کنترل می‌کند. نبرد ما هم نبرد روایت‌هاست: روایت نظام (دشمن خارجی، فتنه، اغتشاش) در برابر روایت ما (آزادی‌خواهی، حقوق بشر، ایران برای همه).»

عناصر روایت مشترک

چیست؟ مشکل

فقر سرکوب، دیکتاتوری،
بی‌آینده‌گی فساد،

چیست؟ راه‌حل

آزادی دموکراسی،
توسعه برابر، حقوق

آینده ایران

سربلند آباد، آزاد،
ایرانیان همه جای

هستیم؟ کی ما

ایران مردم صدای
خاص جناح یک نه

عمل به دعوت

کنید کمک بپیوندید،
کنید مقاومت

استراتژی رسانه‌ای

اولویت	محتوا	مخاطب	کانال
بالا	ویدیو کوتاه، میم، خبر	عموم مردم، جوانان	شبکه‌های اجتماعی
بالا	محتوای عمیق، گفتگو	علاقه‌مندان، تحلیلگران	یوتیوب/پادکست
متوسط	برنامه خبری، مستند	نسل بزرگ‌تر، داخل	تلویزیون ماهواره‌ای
متوسط	مصاحبه، یادداشت	افکار عمومی جهانی	رسانه‌های بین‌المللی
پایه	اطلاعیه، منابع، آرشیو	همه	وبسایت رسمی

نکته کلیدی

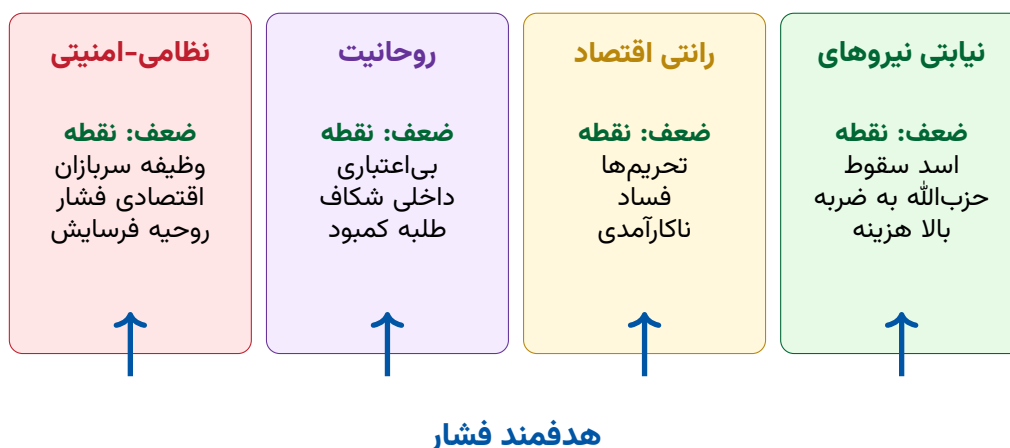
یکپارچگی پیام: همه جریان‌ات ائتلاف باید پیام‌های هماهنگ بدهند. اختلاف در پیام = ضعف در ارتباط.

۳.۶ بخش دوم: چگونه حکومت ضعیف تر شود؟

نظام قدرت ستون‌های تضعیف دوم: بخش

۱.۳.۶ ۱. شکستن ستون‌های قدرت

به یاد بیاورید: نظام بر چهار ستون استوار است. هر ستون نقطه ضعف‌هایی دارد:

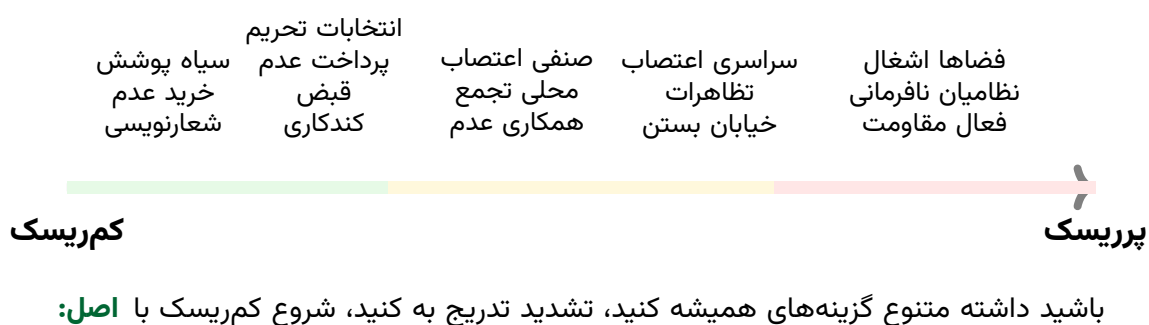

استراتژی برای هر ستون

ستون	استراتژی	تاکتیک‌ها
نظامی-امنیتی	ایجاد شکاف، تضعیف روحیه	پیام به سربازان، تضمین آینده، افشای جنایتکاران، فشار بر خانواده‌ها
روحانیت	تشدید بی‌اعتباری	افشای فساد، حمایت از روحانیون منتقد، نقد علنی
اقتصادی	فشار مالی	تحریم هدفمند، اعتصاب، افشای فساد، خروج سرمایه
نیابتی	افزایش هزینه	افکار عمومی، فشار بین‌المللی، قطع منابع

۲.۳.۶. ۲. نافرمانی مدنی گسترده

طیف نافرمانی: از کم‌ریسک تا پرریسک

کمپین‌های نافرمانی پیشنهادی

پنج کمپین عملی

کمپین ۱: «نمی‌خرم»

- تحریم محصولات شرکت‌های وابسته به سپاه
- روزهای خرید صفر
- فشار اقتصادی خُرد اما گسترده

کمپین ۲: «صندلی خالی»

- تحریم کامل انتخابات
- عدم شرکت در مراسم حکومتی
- خالی گذاشتن استادیوم‌ها

کمپین ۳: «سه‌شنبه سیاه»

- هر سه‌شنبه پوشیدن لباس سیاه
- نماد همبستگی و یادبود قربانیان
- کم‌ریسک، قابل مشاهده

کمپین ۴: «کندکاری»

- کارمندان: آهسته کار کردن
- کاهش بهره‌وری بدون ریسک اخراج
- فشار اقتصادی تدریجی

کمپین ۵: «صدای شب»

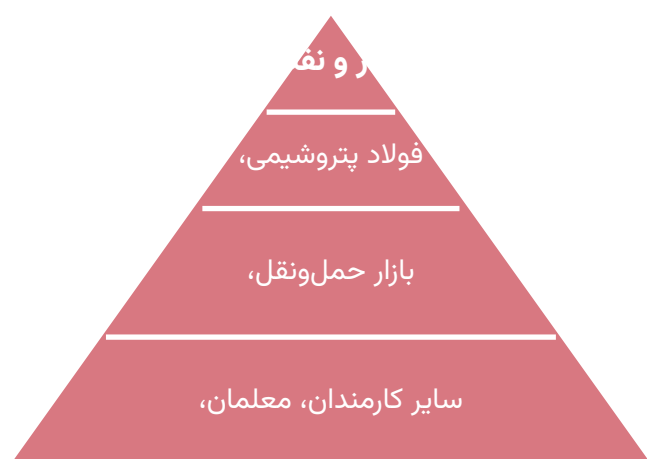
- شعار از پشت‌بام‌ها (شب‌ها)
- ناشناس، کم‌ریسک
- یادآوری حضور مقاومت

۳.۳.۶ ۳. اعتصاب: سلاح برنده

چرا اعتصاب تعیین کننده است؟

- اعتصاب سراسری می تواند نظام را فلج کند:
- اقتصاد متوقف می شود
 - درآمد دولت قطع می شود
 - توان پرداخت به نیروها کاهش می یابد
 - مشروعیت بین المللی نظام سقوط می کند
- سابقه:** اعتصاب نفت ۱۳۵۷ ضربه نهایی به شاه بود.

بخش های کلیدی برای اعتصاب

اعتصاب: اولویت

۱. اقتصاد قلب = نفت
۲. ضربه = سنگین صنایع
۳. روزمره فلج = توزیع
۴. عمومی فشار = خدمات

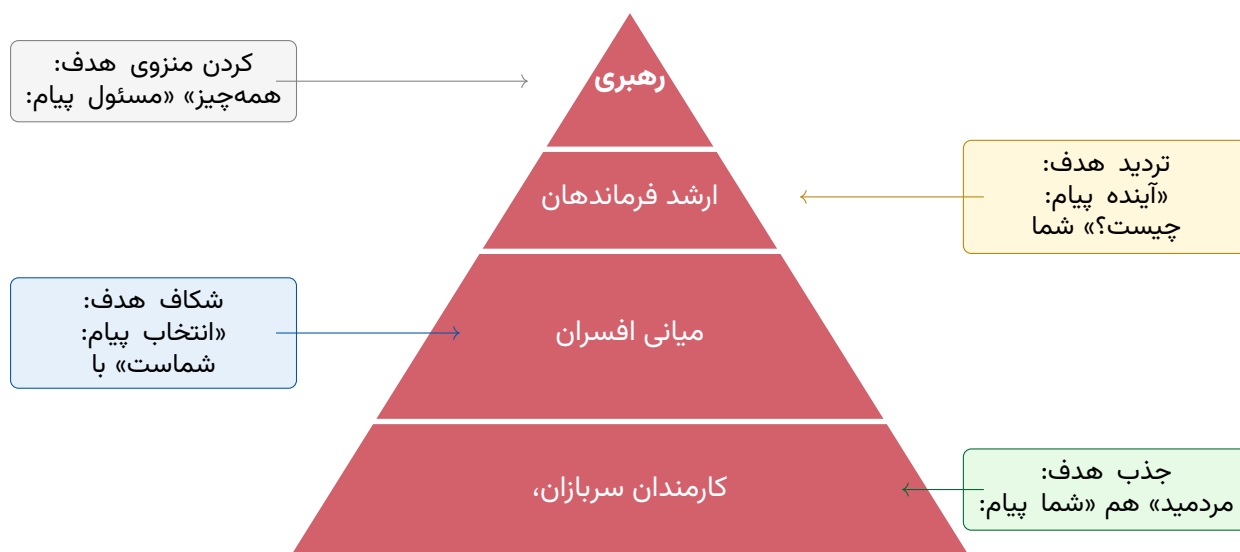
آماده سازی برای اعتصاب

گام های آماده سازی

۱. شبکه سازی در محل کار: شناسایی افراد قابل اعتماد
۲. صندوق اعتصاب: ذخیره مالی برای روزهای بدون درآمد
۳. هماهنگی بین بخشی: اعتصاب همزمان مؤثرتر است
۴. ارتباط امن: کانال های هماهنگی
۵. حمایت خانواده: توجیه و آماده سازی خانواده ها
۶. برنامه جایگزین: اگر سرکوب شد، چه کنیم؟

۴.۳.۶. ایجاد شکاف در نظام

هدف‌گیری لایه‌های مختلف

پیام‌های کلیدی به نظامیان

نامه به سرباز ایرانی

برادر/خواهر سرباز،

تو هم فرزند این سرزمینی. خانواده‌ات هم از گرانی رنج می‌برند. آینده‌ات هم نامعلوم است.

از تو نمی‌خواهیم سلاح را علیه فرماندهانت بگردانی. فقط می‌خواهیم:

- به هم‌وطنانت شلیک نکن

- اگر می‌توانی، به کناری برو

- اگر دستور غیرانسانی دادند، اجرا نکن

قول ما: در ایران آزاد، کسانی که دستشان به خون مردم آلوده نشده، جایی دارند. ما انتقام نمی‌خواهیم، آزادی می‌خواهیم.

— ایرانیان آزادی‌خواه

کانال‌های رساندن پیام به نظامیان

مزیت	روش	کانال
گسترده‌گی، هزینه کم	پیام مستقیم، محتوای ویروسی	شبکه‌های اجتماعی
عاطفی، مؤثر	پیام از طریق مادران، همسران	خانواده‌ها
حرفه‌ای، پوشش وسیع	برنامه‌های ویژه نظامیان	رسانه‌های فارسی‌زبان
مستقیم، ملموس	توزیع فیزیکی در پادگان‌ها	پمفلت و اعلامیه
شخصی، مؤثر	با افسران شناسایی‌شده	تماس تلفنی

۵.۳.۶. ۵. فشار بین‌المللی هدفمند

تحریم هوشمند: افراد نه مردم

اصل تحریم هوشمند

تحریم‌های گسترده به مردم آسیب می‌زند و حکومت را قوی‌تر می‌کند. تحریم هدفمند:

- علیه افراد مسئول سرکوب
- مسدودسازی دارایی‌های شخصی
- منع سفر و ویزا
- تحریم خانواده‌های مقامات

هدف: هزینه شخصی سرکوب بالا برود، نه هزینه ملی.

لیست تحریم پیشنهادی

رد	افراد	اقدام پیشنهادی
۱	رهبری و دفتر رهبری	تحریم کامل، ICC
۲	فرماندهان ارشد سپاه	تحریم، مسدودسازی دارایی
۳	قضات و دادستان‌ها	منع سفر، تحریم
۴	مسئولان اطلاعاتی	تحریم، افشای هویت
۵	افسران میدانی سرکوب	شناسایی، مستندسازی

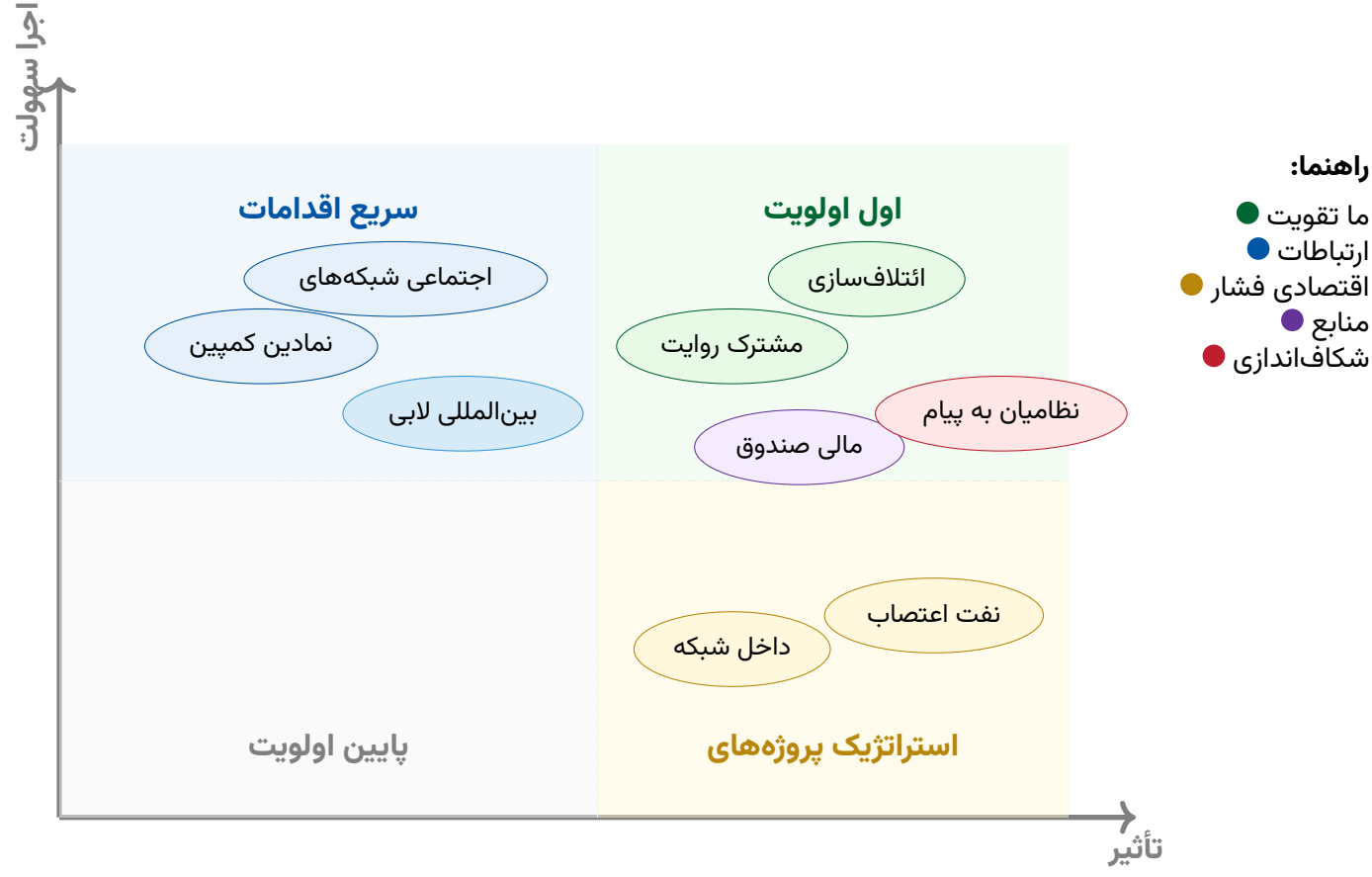
مستندسازی برای عدالت

پروژه مستندسازی جنایات

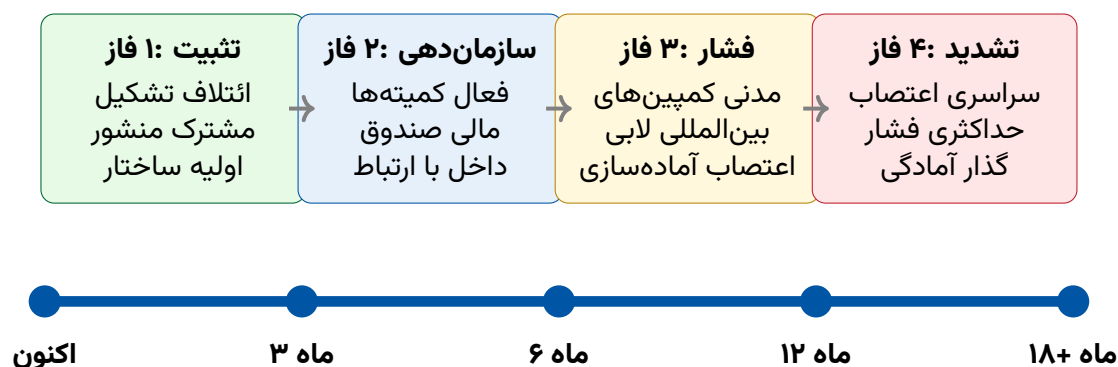
برای روز محاکمه، از الان باید مستندسازی کنیم:

۱. ثبت قربانیان: نام، تاریخ، محل، نحوه شهادت
 ۲. شناسایی عاملان: افسران، یگان‌ها، فرماندهان
 ۳. جمع‌آوری شواهد: ویدیو، عکس، شهادت
 ۴. آرشیو امن: ذخیره‌سازی در خارج از دسترس نظام
 ۵. همکاری با نهادهای بین‌المللی: ICC سازمان‌های حقوق بشر
- پیام: «ما فراموش نمی‌کنیم. ما مستند می‌کنیم. روز محاکمه می‌رسد.»

۴.۶ ماتریس اولویت بندی اقدامات

۵.۶ جدول زمانی اقدامات

۶.۶ چک‌لیست اقدامات فوری

ده کار که همین الان باید شروع شود

- ☐ ۱. جلسه با ۳ جریان دیگر: گفتگوی اولیه برای ائتلاف
- ☐ ۲. پیش‌نویس منشور: ۵ اصل حداقلی که همه بپذیرند
- ☐ ۳. تیم رسانه‌ای: ۵ نفر برای هماهنگی پیام
- ☐ ۴. کانال ارتباط امن: با ۱۰ فعال داخل کشور
- ☐ ۵. صفحه جمع‌آوری کمک: برای خانواده‌های قربانیان
- ☐ ۶. لیست تحریم: ۵۰ نفر اول برای پیشنهاد به دولت‌ها
- ☐ ۷. جلسه با نماینده کنگره/پارلمان: یک جلسه در ماه
- ☐ ۸. کمپین اولین: طراحی یک کمپین ساده و اجرا
- ☐ ۹. پیام به نظامیان: تولید ۳ محتوای ویدیویی
- ☐ ۱۰. جلسه هفتگی: تشکیل روتین هماهنگی

۷.۶ موانع و راه حل ها

مانع	توضیح	راه حل
رقابت رهبری	هر جریان می خواهد رهبر باشد	رهبری جمعی چرخشی
بی اعتمادی متقابل	سابقه اختلافات، نفوذ	شفافیت، پروژه های کوچک مشترک
کمبود منابع	پول، نیرو، ابزار	صندوق مشترک، داوطلب گیری
فاصله از داخل	خارج محوری	گوش دادن، ارتباط امن
سرکوب	خطر برای فعالان داخل	امنیت، پشتیبانی، تاب آوری
نفوذ اطلاعاتی	جاسوسی در اپوزیسیون	پروتکل امنیتی، محدود کردن اطلاعات حساس
خستگی و ناامیدی	مبارزه طولانی	موفقیت های کوچک، روحیه دهی

۸.۶ شاخص های موفقیت

چگونه بفهمیم در مسیر درستیم؟

ائتلاف جریانات تعداد
اصلی جریان +۵ هدف:

داخل مرتبط فعالان
نفر ۱۰۰۰+ هدف:

مالی منابع
X/؛ هدف:

رسانه ای پوشش
مصاحبه/ماه ۱۰+ هدف:

مشترک اقدامات
کمپین/ماه ۱ هدف:

جدید تحریم های
نفر/سال ۵۰+ هدف:

۹.۶ جمع بندی فصل

پیام های کلیدی

۱. قدرت ما در اتحاد است: تنها هیچ کس نمی تواند، با هم می توانیم
۲. سازمان کلید است: از شخصیت محوری به ساختار محوری
۳. داخل اولویت دارد: بدون پایگاه داخلی، فقط حرف می زنیم

۴. نافرمانی مدنی مؤثر است: با کم‌ریسک شروع کنید

۵. اعتصاب سلاح برنده است: به‌ویژه نفت و بازار

۶. شکاف در نظام ممکن است: پیام درست به افراد درست

۷. فشار بین‌المللی کمک می‌کند: تحریم هدفمند، نه گسترده

۸. صبر و استقامت: این یک ماراتن است

سخن پایانی

«ما نه سلاح داریم، نه پول بی‌حساب، نه قدرت دولتی. اما چیزی داریم که آن‌ها ندارند: حقانیت، اکثریت، و اراده. اگر متحد شویم و هوشمندانه عمل کنیم، پیروزی ممکن است. نه آسان، اما ممکن.»

– یک فعال مدنی

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. کدام یک از اقدامات پیشنهادی را عملی‌تر می‌دانید؟ چرا؟
۲. بزرگ‌ترین مانع ائتلاف از نظر شما چیست و چگونه می‌توان برطرفش کرد؟
۳. آیا فکر می‌کنید اعتصاب سراسری در شرایط فعلی ممکن است؟
۴. چه پیامی می‌تواند نظامیان را به تردید بیندازد؟
۵. شما شخصاً چه کاری می‌توانید انجام دهید؟

منابع این فصل

- شارپ، جین. از دیکتاتوری به دموکراسی
- شارپ، جین. ۱۹۸ روش اقدام خشونت‌پرهیز
- چنووت، اریکا. چرا مقاومت مدنی کار می‌کند
- آکرمن و کروگلر. نیروی استراتژیک خشونت‌پرهیز
- تجربیات جنبش‌های موفق (پیوست ب)
- راهنماهای سازمان‌دهی اجتماعی

در فصل بعد، به مدیریت دوره گذار می پردازیم: چالش های «روز بعد» و چگونه از هرج و مرج جلوگیری کنیم.

فصل ۷

تحلیل ریسک: چه می‌تواند اشتباه شود؟

خلاصه فصل

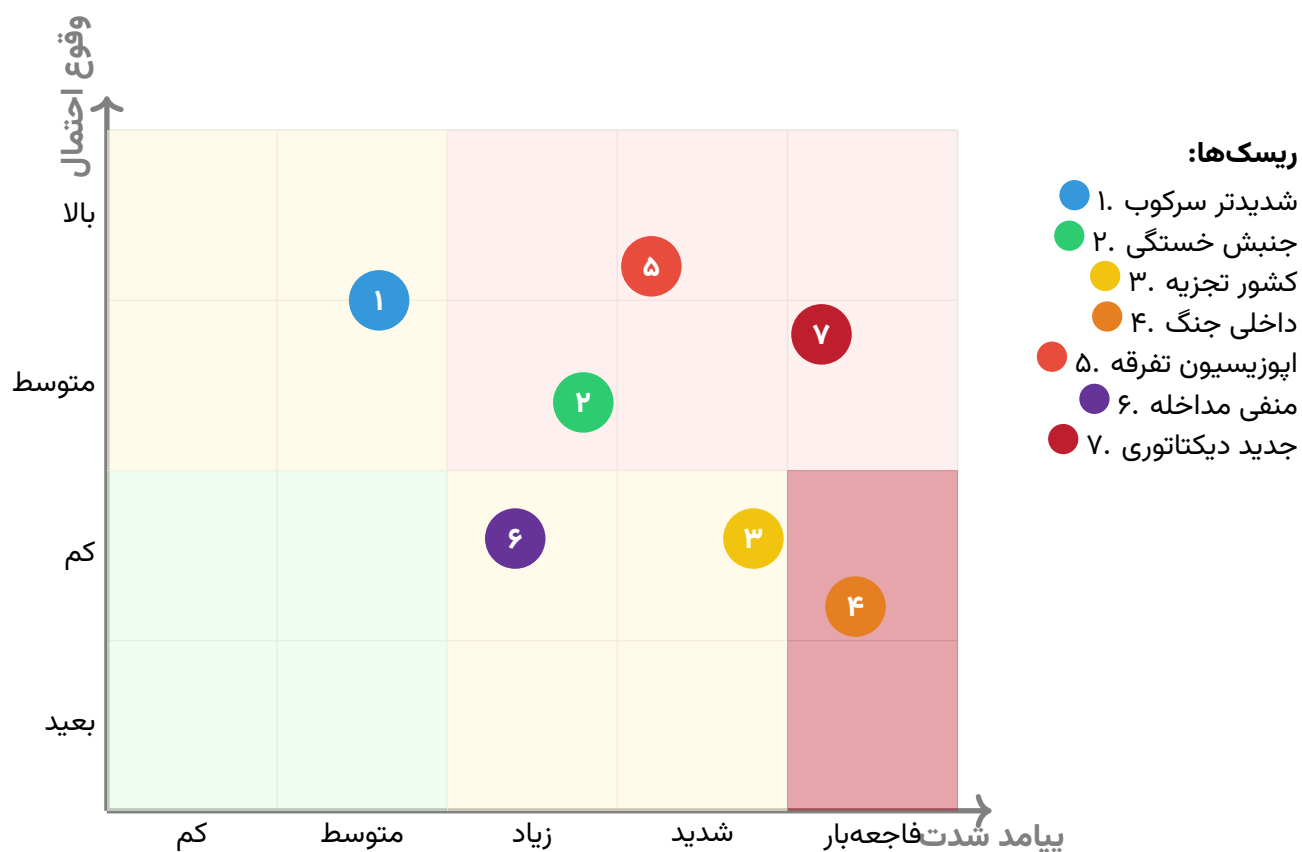
هر استراتژی با ریسک‌هایی همراه است. این فصل ریسک‌های اصلی مسیر گذار را شناسایی، ارزیابی و راه‌های کاهش آن‌ها را پیشنهاد می‌کند. از سرکوب شدیدتر تا جنگ داخلی، از مداخله خارجی تا بازگشت اقتدارگرایی - همه باید در نظر گرفته شوند. هدف: تصمیم‌گیری آگاهانه با چشم باز به ریسک‌ها.

۱.۷ چارچوب تحلیل ریسک

تعریف ریسک

ریسک = احتمال وقوع × شدت پیامد
یک رویداد با احتمال پایین اما پیامد فاجعه‌بار (مثل جنگ داخلی) ممکن است مهم‌تر از رویدادی با احتمال بالا و پیامد کم باشد.

۱.۱.۷ ماتریس ارزیابی

۲.۷ ریسک‌های اصلی: تحلیل تفصیلی

۱.۲.۷ ریسک ۱: سرکوب شدیدتر

دی‌ماه از خونین‌تر سرکوب ۱: ریسک

توضیح	بُعد
بالا - نظام نشان داده حاضر است	احتمال
متوسط تا شدید - ده‌ها هزار کشته	شدت
اعتراضات جدید سرکوب با سلاح سنگین‌تر، قطع کامل ارتباطات	سناریو
تمرین‌های نظامی، تهدیدهای علنی، قطع اینترنت	نشانه‌های هشدار

استراتژی کاهش ریسک

- تاکتیک‌های کم‌ریسک: اعتصاب به جای تظاهرات
- پراکندگی: نه تجمع متمرکز
- فشار بین‌المللی: افزایش هزینه سرکوب

- مستندسازی: برای محاکمه آینده
- آمادگی روانی: انتظار سرکوب داشته باشید

۲.۲.۷ ریسک ۲: خستگی و فرسایش جنبش

مردم ناامیدی و خستگی ۲: ریسک

بُعد	توضیح
احتمال	متوسط - مبارزه طولانی فرساینده است
شدت	متوسط - توقف جنبش، نه فاجعه
سناریو	سال‌ها مبارزه بدون نتیجه مردم خسته می‌شوند و کنار می‌کشند
نشانه‌های هشدار	کاهش مشارکت، بی‌تفاوتی، مهاجرت گسترده

استراتژی کاهش ریسک

- پیروزی‌های کوچک: اهداف قابل دستیابی
- تنوع تاکتیک: خلاقیت، نه تکرار
- روحیه‌دهی: یادآوری دستاوردها
- چرخش کادرها: جلوگیری از فرسودگی
- امید واقع‌بینانه: نه وعده توخالی، نه ناامیدی

۳.۲.۷ ریسک ۳: تجزیه کشور

ملی وحدت فروپاشی و تجزیه ۳: ریسک

بُعد	توضیح
احتمال	پایین تا متوسط - اگر گذار بد مدیریت شود
شدت	فاجعه‌بار - پایان ایران به شکل فعلی
سناریو	ضعف مرکز + تحریک خارجی جدایی مناطق قومی
نشانه‌های هشدار	گفتمان جدایی‌طلبانه، سلاح در مناطق، مداخله همسایگان

استراتژی کاهش ریسک

- تعامل با جنبش‌های قومی: از الان
- تعهد به تمرکززدایی: پاسخ به خواست‌ها
- روایت ملی فراگیر: ایران متعلق به همه
- دولت موقت فراگیر: نمایندگی همه اقوام
- دیپلماسی پیشگیرانه: با همسایگان

۴.۲.۷ ریسک ۴: جنگ داخلی

تمام‌عیار داخلی جنگ: ۴ ریسک

سناریوی کابوس

احتمال: پایین اما غیرصفر
چگونه می‌تواند اتفاق بیفتد:

۱. نظام سقوط می‌کند اما بخشی از سپاه مقاومت می‌کند
 ۲. گروه‌های مسلح مختلف برای قدرت می‌جنگند
 ۳. مداخله خارجی جنگ را تشدید می‌کند
 ۴. خشونت قومی یا مذهبی آغاز می‌شود
- پیامد:** صدها هزار کشته، میلیون‌ها آواره، ویرانی کشور

استراتژی جلوگیری از جنگ داخلی

- ائتلاف قبل از سقوط: توافق بر قواعد بازی
- دولت موقت فراگیر: همه سهم داشته باشند
- حفظ نیروهای مسلح: اصلاح نه انحلال
- جمع‌آوری سلاح: برنامه خلع سلاح
- حمایت بین‌المللی: برای ثبات
- پرهیز از انتقام: عدالت انتقالی متوازن

۵.۲.۷ ریسک ۵: تفرقه و شکاف در اپوزیسیون

اپوزیسیون در داخلی جنگ: ۵ ریسک

بُعد	توضیح
احتمال	بالا - سابقه تاریخی وجود دارد
شدت	شدید - شکست جنبش از درون
سناریو	رقابت بر رهبری درگیری علنی ازهم‌پاشیدگی ائتلاف
نشانه‌های هشدار	حملات رسانه‌ای متقابل، خروج از ائتلاف، تشکیل بلوک‌های رقیب

استراتژی حفظ وحدت

- رهبری جمعی: هیچ‌کس «رهبر» نباشد
- مکانیزم حل اختلاف: میانجی‌گری، نه جنگ رسانه‌ای
- تمرکز بر دشمن مشترک: جمهوری اسلامی
- توافق بر «قواعد بازی»: چه چیزی خط قرمز است
- شفافیت: اختلافات در جلسه، نه در رسانه
- بلوغ سیاسی: منافع ملی بر منافع جریانی

۶.۲.۷ ریسک ۶: مداخله خارجی منفی

مخرب خارجی مداخله ۶: ریسک

بُعد	توضیح
احتمال	متوسط - منطقه پر از بازیگران رقیب
شدت	متوسط تا شدید - بسته به نوع مداخله
سناریو	همسایگان/قدرت‌ها از بی‌ثباتی سوءاستفاده می‌کنند
انواع مداخله	حمایت از گروه‌های خاص، مداخله نظامی، تحریک تجزیه

روسیه
یا نظام از حمایت
آن بخش‌های

ترکیه
آذری‌ها؟ از حمایت
شمال غرب در نفوذ

عربستان/امارات
خاص گروه‌های از حمایت
ایران ضد

اسرائیل
نظامی؟ حمله
اطلاعاتی عملیات

پاکستان
بلوچستان
مذهبی نفوذ

آذربایجان
آذری‌ها؟ تحریک
مرزی تنش

استراتژی مدیریت مداخله خارجی

- دیپلماسی پیشگیرانه: تعامل با همه از الان
- پیام اطمینان بخش: ایران آینده تهدید نیست
- استقلال اپوزیسیون: وابسته به هیچ قدرتی نباشیم
- حمایت بین‌المللی متوازن: نه فقط یک قدرت
- آمادگی برای دفاع: حفظ توانایی دفاعی در گذار

۷.۲.۷ ریسک ۷: بازگشت اقتدارگرایی

دموکراسی جای به جدید دیکتاتوری: ۷ ریسک

هشدار تاریخی

بسیاری از انقلاب‌ها به دیکتاتوری جدید انجامیده‌اند:

- ایران ۱۳۵۷: از شاه به جمهوری اسلامی
- مصر ۲۰۱۱: از مبارک به مرسی به سیسی
- روسیه ۱۹۱۷: از تزار به استالین
- کوبا ۱۹۵۹: از باتیستا به کاسترو

درس: سرنگونی دیکتاتور تضمین دموکراسی نیست.

توضیح	بُعد
متوسط - اگر نهادسازی ضعیف باشد	احتمال
شدید - شکست کل پروژه دموکراسی	شدت
کودتای نظامی، ظهور رهبر پوپولیست، بازگشت بخشی از نظام	سناریوها
تمرکز قدرت، محدودیت رسانه، تعویق انتخابات	نشانه‌های هشدار

چگونه از دیکتاتوری جدید جلوگیری کنیم؟

۱. نهادسازی از روز اول: قانون اساسی موقت
۲. تفکیک قوا: نظارت و توازن
۳. محدودیت زمانی: دولت موقت باید تمام شود
۴. رسانه آزاد: دیده‌بان قدرت
۵. جامعه مدنی قوی: مستقل از دولت
۶. نظارت بین‌المللی: چشم‌های بیرونی
۷. فرهنگ دموکراتیک: پذیرش اختلاف
۸. هوشیاری: دیکتاتوری تدریجی می‌آید

۳.۷ سناریوهای بدترین حالت

سناریو	چگونه؟	پیامد	احتمال
«سوریه‌ای شدن»	فروپاشی + جنگ داخلی + مداخله خارجی	صدها هزار کشته، میلیون‌ها آواره	پایین (۵-۱۰٪)
«یوگسلاوی‌زاسیون»	تجزیه به چند کشور، درگیری قومی	پایان ایران، جنگ‌های منطقه‌ای	بسیار پایین (۳-۵٪)
«مصری شدن»	انقلاب انتخابات کودتا	دیکتاتوری نظامی جدید	متوسط (۱۵-۲۵٪)
«ونزوئلای شدن»	گذار ناقص، بحران مزمن	فقر، مهاجرت، بی‌ثباتی	متوسط (۲۰-۳۰٪)
«افغانی شدن»	سقوط + خلأ + افراط‌گرایی	حکومت افراطی، ترور	پایین (۵-۱۰٪)

پیام مهم

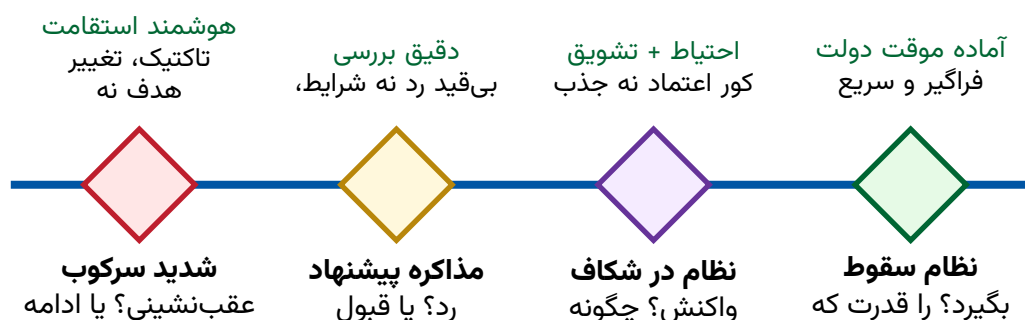
«این سناریوها برای ترساندن نیست، برای آماده شدن است. اگر از الان برنامه‌ریزی کنیم، می‌توانیم از بدترین‌ها جلوگیری کنیم. کسانی که ریسک‌ها را نادیده می‌گیرند، محکوم به تجربه آن‌ها هستند.»

۴.۷ ماتریس ریسک-پاسخ

ریسک	احتمال	شدت	پیشگیری	پاسخ اگر وقوع	مسئول
سرکوب شدید	بالا	شدید	تاکتیک کم‌ریسک، فشار بین‌المللی	استقامت، مستندسازی، ادامه اعتصاب	همه
خستگی جنبش	متوسط	متوسط	پیروزی کوچک، روحیه‌دهی	بازنگری استراتژی، استراحت تاکتیکی	شورای هماهنگی
تجزیه کشور	پایین	فاجعه	گفتگو با اقوام، تمرکززدایی	دیپلماسی فوری، حفظ ارتش ملی	دولت موقت
جنگ داخلی	پایین	فاجعه	ائتلاف، دولت موقت آماده	میانجی‌گری بین‌المللی، آتش‌بس	همه + بین‌المللی
تفرقه اپوزیسیون	بالا	شدید	رهبری جمعی، حل اختلاف	میانجی‌گری، بازگشت به حداقل‌ها	شورای هماهنگی
مداخله منفی	متوسط	شدید	دیپلماسی پیشگیرانه	جلب حمایت بین‌المللی	کمیته بین‌الملل متوازن
دیکتاتوری جدید	متوسط	شدید	نهادسازی، نظارت	مقاومت مدنی، افشاگری	جامعه مدنی

۵.۷ نقاط تصمیم‌گیری بحرانی

در مسیر گذار، لحظاتی هستند که تصمیم‌گیری درست حیاتی است:

۶.۷ چک‌لیست مدیریت ریسک

چک‌لیست آمادگی برای ریسک‌ها

آیا این موارد آماده است؟

- ☐ ۱. طرح دولت موقت با ترکیب و ساختار مشخص
- ☐ ۲. توافق با جریان‌ات قومی درباره تمرکززدایی
- ☐ ۳. مکانیزم حل اختلاف درون اپوزیسیون
- ☐ ۴. کانال‌های ارتباط با عناصر «خاکستری» نظام
- ☐ ۵. برنامه امنیتی برای دوره گذار
- ☐ ۶. طرح عدالت انتقالی (چه کسی محاکمه، چه کسی عفو)
- ☐ ۷. ارتباط با دولت‌های کلیدی برای حمایت
- ☐ ۸. برنامه اقتصادی اضطراری
- ☐ ۹. تیم بحران برای تصمیم‌گیری سریع
- ☐ ۱۰. سناریوهای جایگزین اگر طرح اصلی شکست خورد

۷.۷ جمع‌بندی فصل

پیام‌های کلیدی

۱. **ریسک‌ها واقعی‌اند:** نادیده نگیرید، آماده شوید
۲. **پیشگیری بهتر از درمان:** بیشتر ریسک‌ها قابل کاهش‌اند
۳. **بدترین سناریو را ببینید:** برای آن برنامه داشته باشید
۴. **انعطاف داشته باشید:** شرایط تغییر می‌کند
۵. **از تاریخ بیاموزید:** دیگران این اشتباهات را کرده‌اند
۶. **امید واقع‌بینانه:** ریسک‌ها بالاست، اما قابل مدیریت‌اند

سخن پایانی

«هر کسی که وارد این مسیر می‌شود باید بداند: این راه پر از خطر است. ممکن است شکست بخوریم. ممکن است جان‌هایی از دست برود. اما آیا جایگزین بهتری داریم؟ ماندن در وضع فعلی هم ریسک دارد - ریسک تباهی تدریجی یک ملت. ما ریسک می‌کنیم چون امیدواریم، و چون جایگزین، ناامیدی است.»

پرسش‌هایی برای تأمل

۱. کدام ریسک را جدی‌تر می‌دانید؟ چرا؟
۲. آیا فکر می‌کنید جامعه ایران آمادگی پذیرش این ریسک‌ها را دارد؟
۳. چه کاری می‌توان کرد که ریسک جنگ داخلی کمتر شود؟
۴. چگونه می‌توان از «مصری شدن» (کودتای نظامی پس از انقلاب) جلوگیری کرد؟
۵. اگر بدترین سناریو اتفاق بیفتد، چه می‌کنید؟

منابع این فصل

- مطالعات موردی گذار ناموفق (پیوست ب)
- ادبیات مدیریت ریسک سیاسی
- تحلیل‌های مراکز پژوهشی
- تجربیات فعالان کشورهای دیگر

در فصل بعد، نقشه راه عملیاتی را ترسیم می‌کنیم: گام‌های مشخص از امروز تا روز گذار.

فصل ۸

نقشه راه عملیاتی: از امروز تا روز گذار

خلاصه فصل

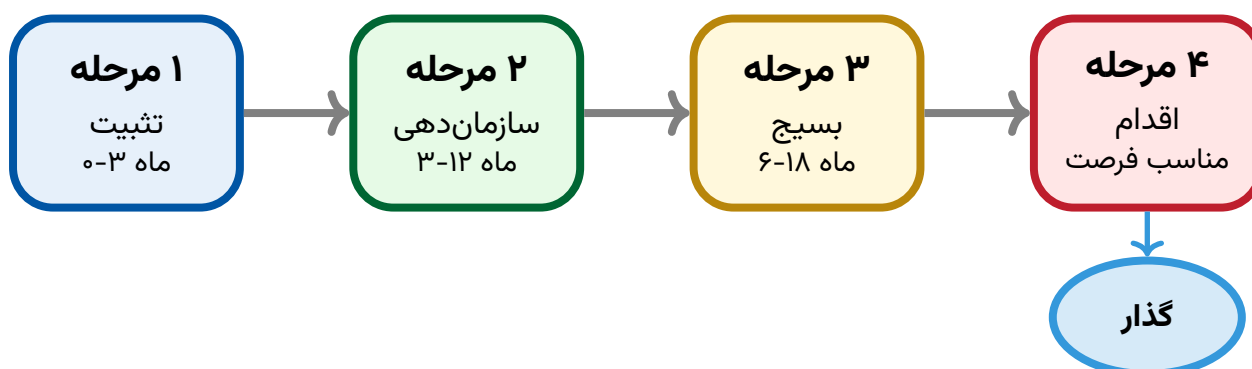
این فصل تمام تحلیل‌ها و استراتژی‌های فصول قبل را به یک برنامه عملیاتی مشخص تبدیل می‌کند. چهار مرحله با گام‌های مشخص، زمان‌بندی، مسئولیت‌ها و شاخص‌های موفقیت ارائه می‌شود. هدف: تبدیل «چه باید کرد» به «چه کسی، چه کاری، کی، چگونه».

۱.۸ مقدمه: از استراتژی به عمل

اصل کلیدی

«بهترین استراتژی بدون اجرا، فقط یک سند زیباست. بدترین استراتژی با اجرای عالی، بهتر از بهترین استراتژی بدون اجراست. حالا وقت عمل است.»

۱.۱.۸ چهار مرحله کلی

۲.۸ مرحله اول: تثبیت (۰-۳ ماه)

ائتلاف سازی و تثبیت ۱: مرحله

۱.۲.۸ هدف مرحله

ایجاد ائتلاف پایدار با ساختار مشخص و توافق بر اصول حداقلی

۲.۲.۸ گام های عملیاتی

گام	شرح	زمان	مسئول
۱.۱	شناسایی جریان های آماده همکاری	هفته ۱-۲	تیم پیشگام
۲.۱	برگزاری جلسات دوجانبه اولیه	هفته ۲-۴	تیم پیشگام
۳.۱	تدوین پیش نویس منشور حداقلی	هفته ۴-۶	کمیته تدوین
۴.۱	بحث و اصلاح منشور	هفته ۶-۸	همه جریان های
۵.۱	امضای منشور ائتلاف	هفته ۸-۱۰	رهبران جریان های
۶.۱	تشکیل شورای هماهنگی	هفته ۱۰-۱۲	جریان های عضو
۷.۱	تعیین کمیته ها و مسئولان	هفته ۱۲	شورای هماهنگی
۸.۱	اعلام علنی ائتلاف	هفته ۱۲	شورای هماهنگی

۳.۲.۸ خروجی های مورد انتظار

پایان مرحله ۱ - باید داشته باشیم:

- ✓ منشور ائتلاف امضا شده توسط حداقل ۵ جریان اصلی
- ✓ شورای هماهنگی ۱۰-۱۵ نفره تشکیل شده
- ✓ ۷ کمیته فعال با مسئولان مشخص
- ✓ بیانیه تأسیس علنی
- ✓ وبسایت و کانال های رسمی
- ✓ بودجه عملیاتی ۳ ماهه

۴.۲.۸ شاخص‌های موفقیت مرحله ۱

۳.۸ مرحله دوم: سازمان‌دهی (۳-۱۲ ماه)

گسترش و سازمان‌دهی: ۲ مرحله

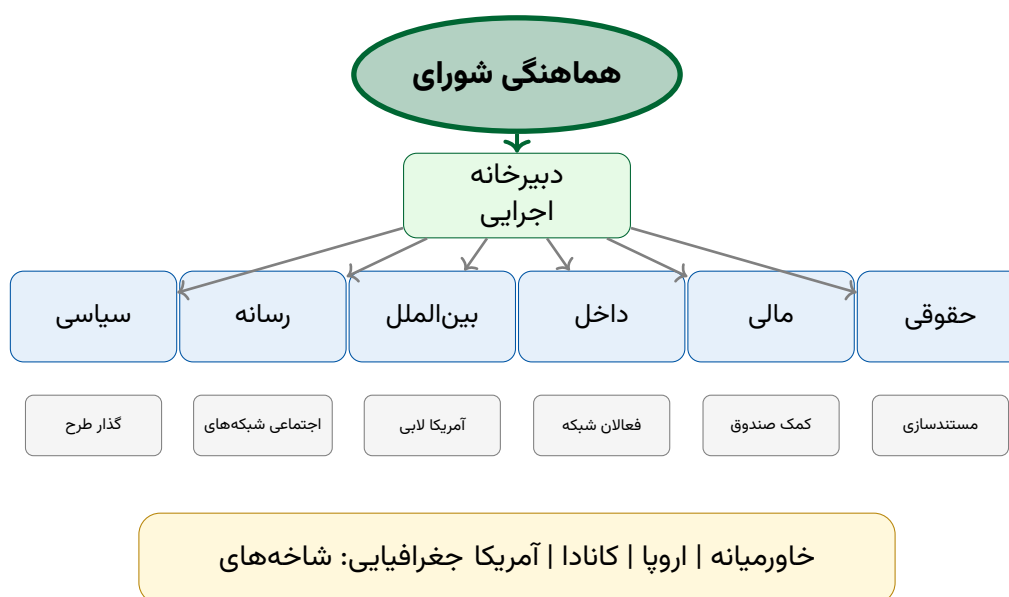
۱.۳.۸ هدف مرحله

تقویت ساختار، گسترش پایگاه، ارتباط با داخل، جذب منابع

۲.۳.۸ گام‌های عملیاتی

گام	شرح	زمان	مسئول
۱.۲	راه‌اندازی صندوق مالی مشترک	ماه ۳-۴	کمیته مالی
۲.۲	ایجاد شبکه ارتباط امن با داخل	ماه ۳-۶	کمیته داخل
۳.۲	راه‌اندازی رسانه مشترک	ماه ۴-۶	کمیته رسانه
۴.۲	تدوین طرح دولت موقت	ماه ۴-۸	کمیته سیاسی
۵.۲	برنامه لابی بین‌المللی	ماه ۴-۱۲	کمیته بین‌الملل
۶.۲	جذب و آموزش داوطلبان	ماه ۳-۱۲	همه کمیته‌ها
۷.۲	گفتگو با جنبش‌های قومی	ماه ۶-۱۰	کمیته سیاسی
۸.۲	تدوین طرح عدالت انتقالی	ماه ۶-۱۰	کمیته حقوقی
۹.۲	طراحی کمپین‌های نافرمانی	ماه ۸-۱۲	کمیته برنامه‌ریزی

۳.۳.۸ ساختار سازمانی توسعه یافته

۴.۳.۸ خروجی های مورد انتظار

پایان مرحله ۲ - باید داشته باشیم:

✓ صندوق مالی فعال با حداقل X

✓ شبکه ۵۰۰+ فعال مرتبط در داخل کشور

✓ رسانه مشترک با ۱۰۰+ K مخاطب

✓ طرح کامل دولت موقت

✓ روابط فعال با ۵+ دولت کلیدی

✓ توافق با حداقل ۳ جریان قومی

✓ ۱۰۰۰+ داوطلب آموزش دیده

✓ طرح عدالت انتقالی تدوین شده

۴.۸ مرحله سوم: بسیج (۶-۱۸ ماه)

فشار و بسیج: ۳ مرحله

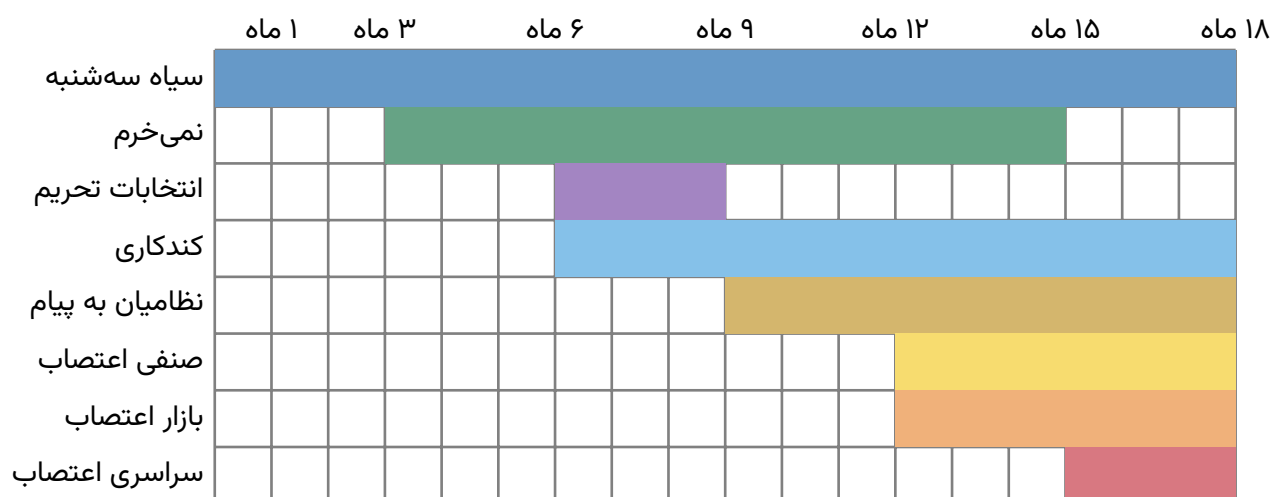
۱.۴.۸ هدف مرحله

اجرای کمپین‌های نافرمانی، افزایش فشار، آماده‌سازی برای لحظه تعیین‌کننده

۲.۴.۸ گام‌های عملیاتی

گام	شرح	زمان	مسئول
۱.۳	اجرای کمپین‌های نمادین	ماه ۶-۹	کمیته برنامه‌ریزی
۲.۳	آماده‌سازی شبکه اعتصاب	ماه ۶-۱۲	کمیته داخل
۳.۳	تشدید فشار بین‌المللی	ماه ۶-۱۸	کمیته بین‌الملل
۴.۳	کمپین پیام به نظامیان	ماه ۹-۱۵	کمیته رسانه
۵.۳	آموزش سازمان‌دهی محلی	ماه ۹-۱۵	کمیته داخل
۶.۳	تحریم گسترده انتخابات	موقعیتی	همه
۷.۳	اعتصابات صنفی هماهنگ	ماه ۱۲-۱۸	کمیته داخل
۸.۳	آماده‌سازی نهایی اعتصاب سراسری	ماه ۱۵-۱۸	شورای هماهنگی

۳.۴.۸ تقویم کمپین‌ها

۴.۴.۸ شاخص‌های آمادگی برای اقدام نهایی

چه زمانی آماده‌ایم؟

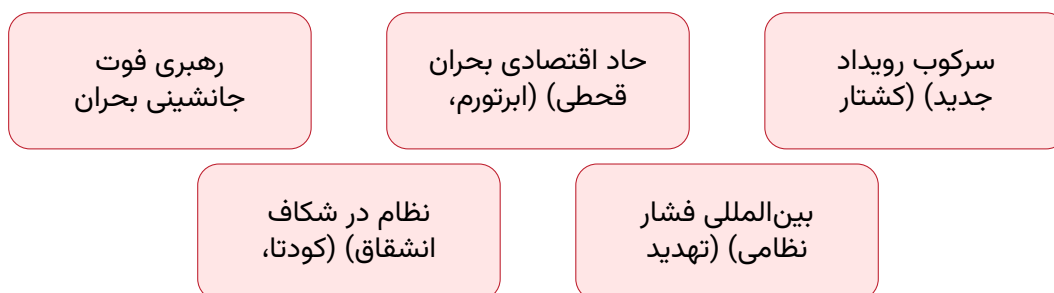
قبل از فراخوان اعتصاب سراسری، این شرایط باید محقق شده باشد:

شاخص	توضیح	حداقل
شبکه داخلی	تعداد فعالان مرتبط	+۱۰۰۰
آمادگی اعتصاب	بخش‌های آماده (نفت، بازار...)	+۳
صندوق اعتصاب	ذخیره مالی	۳ ماه حقوق
حمایت بین‌المللی	دولت‌های حامی فعال	+۵
اتحاد اپوزیسیون	جریان‌ات هماهنگ	+۸۰٪

۵.۸ مرحله چهارم: اقدام (فرصت مناسب)

تعیین‌کننده اقدام: ۴ مرحله

۱.۵.۸ محرک‌های احتمالی

۲.۵.۸ پروتکل اقدام

وقتی فرصت رسید - ۷۲ ساعت اول

ساعت ۰-۶:

- جلسه اضطراری شورای هماهنگی
- ارزیابی وضعیت
- تصمیم: آیا لحظه رسیده؟

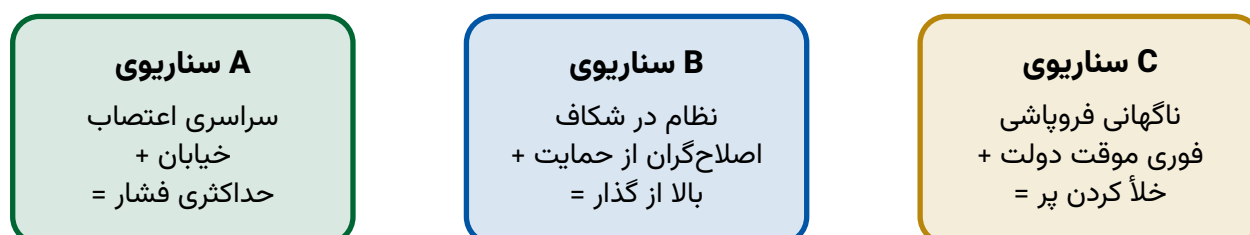
ساعت ۶-۲۴:

- صدور فراخوان عمومی (اگر تصمیم مثبت)
- فعال‌سازی شبکه داخلی
- تماس با دولت‌های کلیدی

ساعت ۲۴-۷۲:

- هماهنگی اعتصاب سراسری
- پوشش رسانه‌ای حداکثری
- پیام به نیروهای مسلح
- آماده‌سازی دولت موقت

۳.۵.۸ سناریوهای اقدام

۶.۸ نمودار گانت کلی

۷.۸ شاخص‌های پایش پیشرفت

شاخص	توضیح	ماه ۳	ماه ۶	ماه ۱۲	ماه ۱۸
جریان‌ات ائتلاف	تعداد جریان‌ات عضو	۵	۷	۱۰	۱۲
فعالان داخل	شبکه مرتبط	۱۰۰	۳۰۰	۸۰۰	۱۵۰۰
بودجه	میلیون دلار	۵.۰	۵.۱	۳	۵
مخاطب رسانه	هزار نفر	۵۰	۱۵۰	۴۰۰	۱۰۰۰
داوطلبان	نفر فعال	۲۰۰	۵۰۰	۱۲۰۰	۲۰۰۰
کمپین‌ها	تعداد اجراشده	۱	۳	۸	۱۵
تحریم‌های جدید	تعداد افراد	۲۰	۵۰	۱۰۰	۱۵۰

۸.۸ چک‌لیست شروع فوری

ده کار برای شروع از همین هفته

- ☐ ۱. با ۳ جریان دیگر تماس بگیرید و پیشنهاد جلسه بدهید
- ☐ ۲. یک پیش‌نویس یک‌صفحه‌ای از «اصول مشترک» بنویسید
- ☐ ۳. ۱۰ نفر قابل اعتماد را به عنوان «تیم پیشگام» شناسایی کنید
- ☐ ۴. یک گروه Signal امن برای هماهنگی بسازید
- ☐ ۵. با یک فعال داخل کشور (امن) تماس بگیرید و گوش دهید
- ☐ ۶. یک صفحه جمع‌آوری کمک برای خانواده‌های قربانیان راه بیندازید
- ☐ ۷. با دفتر یک نماینده کنگره/پارلمان تماس بگیرید
- ☐ ۸. یک محتوای ویدیویی ۲ دقیقه‌ای با پیام ائتلاف بسازید
- ☐ ۹. جلسه هفتگی ثابت برای تیم پیشگام تنظیم کنید
- ☐ ۱۰. این چک‌لیست را با ۵ نفر دیگر به اشتراک بگذارید

۹.۸ جمع‌بندی فصل

پیام‌های کلیدی

۱. برنامه داشته باشید: بدون برنامه، فقط واکنش می‌دهید
۲. مرحله به مرحله: عجله نکنید، پایه را محکم کنید
۳. شاخص داشته باشید: بدانید در مسیر درست هستید یا نه
۴. انعطاف‌پذیر باشید: برنامه تغییر می‌کند
۵. از امروز شروع کنید: فردا دیر است

فصل ۹

جمع‌بندی: به سوی آینده

«آزادی هرگز داوطلبانه از سوی ستمگر اعطا نمی‌شود؛ باید توسط ستم‌دیده مطالبه شود.»
— مارتین لوتر کینگ جونیور

نگاه کلی به این فصل این فصل پایانی، چکیده‌ای از مهم‌ترین یافته‌های کتاب را ارائه می‌دهد و با ده پیام کلیدی، فراخوان عمل برای گروه‌های مختلف، و نگاهی امیدوارانه اما واقع‌بینانه به آینده ایران به پایان می‌رسد. هدف این فصل، تبدیل تحلیل‌ها به انگیزه عمل و ارائه چشم‌اندازی روشن از مسیر پیش‌روست.

عملیاتی از وضعیت کنونی ایران، چالش‌های گذار دموکراتیک، و مسیرهای ممکن برای رهایی از استبداد ارائه دهیم. اکنون زمان آن است که رشته‌های پراکنده را به هم پیوند دهیم و با نگاهی رو به آینده، این سفر فکری را به پایان برسانیم. رویدادهای دی‌ماه ۱۴۰۴ نشان داد که جامعه ایران به نقطه‌ای رسیده که بازگشت به وضعیت قبل دیگر ممکن نیست. سرکوب هرچند خشن‌تر شده، اما توان بازتولید مشروعیت را از دست داده است. این کتاب تلاشی بود برای تبدیل این فرصت تاریخی به یک استراتژی منسجم.

۱.۹ ده پیام کلیدی

اگر خواننده از تمام این کتاب تنها ده نکته را به خاطر بسپارد، این ده نکته باید باشند:

۲۲۸ پیام اول: نظام در بحران ساختاری است

جمهوری اسلامی دیگر با یک بحران موقت یا قابل مدیریت روبرو نیست، بلکه با بحران ساختاری مواجه است که از چهار منبع همزمان تغذیه می‌شود:

- بحران مشروعیت: حتی بخش قابل توجهی از پایگاه سنتی نظام از آن روی‌گردان شده
- بحران اقتصادی: تورم، بیکاری، و فقر به سطوح غیرقابل تحمل رسیده
- بحران کارآمدی: نظام قادر به حل هیچ‌یک از مشکلات اساسی جامعه نیست
- بحران جانشینی: خامنه‌ای پیر است و انتقال قدرت، زلزله‌ای درون‌حکومتی خواهد بود

نتیجه: سقوط نظام نه «اگر» بلکه «کی و چگونه» است.

۲۲۸ پیام دوم: سرکوب، پایان ماجرا نیست

تجربه تاریخی نشان می‌دهد که سرکوب خشن می‌تواند اعتراضات را **موقتاً** فرونشاند، اما:

- هر سرکوب، هزینه بعدی نظام را افزایش می‌دهد
 - خشونت حکومتی، مشروعیت‌زدایی را تسریع می‌کند
 - نسل جدید معترضان از نسل قبلی رادیکال‌تر و مصمم‌تر است
 - فاصله بین سرکوب‌ها کوتاه‌تر می‌شود
- الگوی تاریخی:** از ۱۳۷۸ تا ۱۴۰۱، فاصله بین خیزش‌های بزرگ از ۱۰ سال به ۵ سال و سپس به ۲ سال کاهش یافت.

۲۲۸ پیام سوم: اپوزیسیون باید متحد شود

بزرگ‌ترین ضعف جنبش مخالفان، **پراکندگی** است. اما این ضعف قابل رفع است:

- اتحاد به معنای یکی شدن نیست؛ **هماهنگی عملیاتی** کافی است
 - حداقل مشترک وجود دارد: سرنگونی نظام، دموکراسی، حقوق بشر
 - تجربه لهستان، چکسلواکی و آفریقای جنوبی نشان می‌دهد ائتلاف ممکن است
 - رهبری لزوماً یک فرد نیست؛ می‌تواند **شورایی** باشد
- فوری‌ترین نیاز:** تشکیل «شورای هماهنگی گذار» با نمایندگان تمام جریانات اصلی.

۲۲۸ پیام چهارم: داخل و خارج باید متصل شوند

شکاف بین فعالان داخل و خارج از کشور یکی از موانع اصلی است:

- **داخل** قدرت بسیج توده‌ای دارد اما امکانات محدود
 - **خارج** امکانات و آزادی عمل دارد اما مشروعیت میدانی کمتر
 - هر دو بدون دیگری ناقص‌اند
- راه‌حل:** ایجاد کانال‌های ارتباطی امن، تعریف نقش‌های مکمل، و پرهیز از ادعای نمایندگی انحصاری.

۲۲۸ پیام پنجم: استراتژی ترکیبی، نه انتخاب یکی از چندا

هیچ سناریوی واحدی به تنهایی کافی نیست:

- نافرمانی مدنی **به‌تنهایی** ممکن است سرکوب شود
 - فشار بین‌المللی **به‌تنهایی** نظام را ساقط نمی‌کند
 - شکاف درون حکومتی **به‌تنهایی** رخ نمی‌دهد
- استراتژی برنده:** ترکیب همزمان فشار از پایین (مردم)، فشار از بیرون (بین‌الملل)، و تشویق شکاف از درون (جناح‌های حکومتی).

۲۲۸ پیام ششم: «روز بعد» مهم‌تر از «روز سقوط» است

- سرنگونی نظام نیمی از کار است؛ نیم دیگر جلوگیری از هرج‌ومرج است:
- سوریه، لیبی، و عراق نشان می‌دهند که سقوط دیکتاتور می‌تواند به فاجعه منجر شود
 - باید از **امروز** برای «روز بعد» برنامه‌ریزی کرد
 - نیاز به طرح امنیتی، طرح اقتصادی، و طرح سیاسی برای دوره انتقال
- کلیدی:** تهیه «طرح ۱۰۰ روز اول» شامل امنیت، اقتصاد، و ساختار موقت حکمرانی.

۲۲۸ پیام هفتم: نیروهای مسلح کلید گذار هستند

- در تمام گذارهای موفق، موضع نیروهای مسلح تعیین‌کننده بوده:
- ارتش و حتی بخش‌هایی از سپاه، یکدست نیستند
 - سربازان وظیفه فرزندان همین مردم‌اند
 - فرماندهان میانی منافعی متفاوت از رهبری دارند
- استراتژی:** پیام‌رسانی هدفمند به نیروهای مسلح، تضمین امنیت برای کسانی که کنار می‌کشند، و محاکمه فقط آمران جنایت نه همه عوامل.

۲۲۸ پیام هشتم: زمان به نفع تغییر است

- روندهای بلندمدت همه به نفع تغییر هستند:
- **جمعیتی:** نسل انقلاب در حال خروج، نسل Z در حال ورود
 - **اقتصادی:** مدل اقتصادی نظام ناپایدار و رو به زوال
 - **فرهنگی:** سکولاریزاسیون سریع جامعه
 - **فناوری:** اینترنت و شبکه‌های اجتماعی کنترل اطلاعات را سخت‌تر کرده
- اما:** زمان خودبه‌خود نظام را ساقط نمی‌کند؛ باید از این روندها استفاده استراتژیک کرد.

۲۲۸ پیام نهم: خشونت‌پرهیزی استراتژی است، نه اخلاق صرف

- تأکید بر خشونت‌پرهیزی صرفاً اخلاقی نیست، بلکه **استراتژیک** است:
- مبارزه مسلحانه، بهانه سرکوب بی‌رحمانه‌تر می‌دهد
 - خشونت، حمایت بین‌المللی را کاهش می‌دهد
 - آمار تاریخی: جنبش‌های خشونت‌پرهیز ۲ برابر موفق‌ترند
 - خشونت، امکان پیوستن اقشار محافظه‌کار را از بین می‌برد
- استثنا:** دفاع مشروع در برابر سرکوب، متفاوت از حمله مسلحانه است.

۲۲۸ پیام دهم: پیروزی ممکن است

- نظام‌های به‌ظاهر مستحکم‌تر از جمهوری اسلامی سقوط کرده‌اند:
- شوروی با بزرگ‌ترین ارتش جهان فروپاشید
 - آپارتاید با تمام قدرتش شکست خورد
 - دیوار برلین که ابدی به نظر می‌رسید، یک شبه فرو ریخت
- کلید پیروزی:** ترکیب صبر استراتژیک، آمادگی برای فرصت‌ها، و اقدام قاطع در لحظه مناسب.

۲.۹ فراخوان عمل

تحلیل بدون عمل، تمرین ذهنی بی‌حاصل است. در این بخش، برای هر گروه از مخاطبان، اقدامات مشخص پیشنهاد می‌شود.

۱.۲.۹ برای شهروندان عادی داخل کشور

- شما مهم‌ترین نیرو هستید.** بدون مشارکت میلیونی شما، هیچ تغییری ممکن نیست.
۱. **آگاه بمانید:** اخبار را از منابع متعدد دنبال کنید؛ به پروپاگاندای حکومتی تن ندهید
 ۲. **شبکه‌سازی کنید:** با خانواده، دوستان، همکاران درباره آینده صحبت کنید
 ۳. **نافرمانی کم‌خطر:**
 - عدم شرکت در انتخابات نمایشی
 - حمایت نکردن از کسب‌وکارهای وابسته به حکومت
 - تغییر سبک زندگی به‌عنوان اعتراض فرهنگی
 ۴. **مستندسازی:** اگر شاهد سرکوب هستید، با رعایت امنیت، ثبت کنید
 ۵. **آماده باشید:** وقتی فرصت آمد، تردید نکنید
- هشدار امنیتی امنیت شما اولویت اول است. هیچ اقدامی ارزش زندان یا جان شما را ندارد. اقدامات کم‌خطر و جمعی مؤثرتر از قهرمان‌بازی فردی است.

۲.۲.۹ برای فعالان سیاسی داخل کشور

۱. **شبکه‌های افقی:** ساختارهای غیرمتمرکز و مقاوم در برابر سرکوب بسازید
۲. **ارتباط با خارج:** کانال‌های امن با اپوزیسیون خارج برقرار کنید
۳. **کار صنفی:** اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی، پوشش قانونی برای سازماندهی‌اند
۴. **روایت‌سازی:** روایت‌های امید و امکان تغییر را منتشر کنید
۵. **آموزش:** تجربیات جنبش‌های موفق را به دیگران منتقل کنید

۳.۲.۹ برای ایرانیان خارج از کشور

۱. **لابی‌گری:** با نمایندگان مجلس، سناتورها، و مقامات کشور میزبان ملاقات کنید
۲. **رسانه:** صدای داخل را تقویت کنید؛ در رسانه‌های محلی بنویسید و صحبت کنید
۳. **تأمین مالی:** از سازمان‌های حقوق بشری و رسانه‌های مستقل حمایت مالی کنید
۴. **تخصص:** مهارت‌های حرفه‌ای خود را در خدمت جنبش بگذارید (فناوری، حقوق، پزشکی، مالی)
۵. **اتحاد:** اختلافات فرعی را کنار بگذارید و روی اشتراکات متمرکز شوید
۶. **آماده‌سازی:** برای بازگشت و مشارکت در بازسازی آماده شوید

۴.۲.۹ برای رهبران و سازمان‌های اپوزیسیون

اقدامات فوری (۳-۰ ماه آینده)

- تشکیل جلسات مشترک با سایر جریان‌ها (حتی با اختلاف نظر)
- صدور بیانیه مشترک درباره اصول حداقلی
- ایجاد کارگروه‌های مشترک (رسانه، دیپلماسی، حقوق بشر)
- تعریف پروتکل ارتباط با داخل

اقدامات میان‌مدت (۳-۱۲ ماه آینده)

- آ. تشکیل «شورای هماهنگی گذار» با ساختار رسمی
- ب. تهیه «منشور گذار دموکراتیک»
- ج. ایجاد دفتر نمایندگی مشترک در پایتخت‌های کلیدی
- د. تهیه «طرح ۱۰۰ روز اول» برای دوره انتقال
- ه. ایجاد صندوق مشترک مالی

۵.۲.۹ برای جامعه بین‌المللی

۱. دولت‌ها:

- تحریم‌های هدفمند علیه ناقضان حقوق بشر را گسترش دهید
- از اپوزیسیون دموکراتیک به رسمیت و حمایت کنید
- از مذاکره با نظام بر سر سر مردم ایران خودداری کنید

۲. سازمان‌های بین‌المللی:

- گزارش‌دهی مداوم درباره نقض حقوق بشر
- آماده‌سازی مکانیزم‌های عدالت انتقالی
- حمایت از رسانه‌ها و جامعه مدنی ایرانی

۳. رسانه‌های بین‌المللی:

- پوشش مداوم وضعیت ایران
- تقویت صدای فعالان داخل
- افشای روابط مالی مقامات با خارج

۶.۲.۹ برای عوامل و کارکنان نظام

پیام به شما

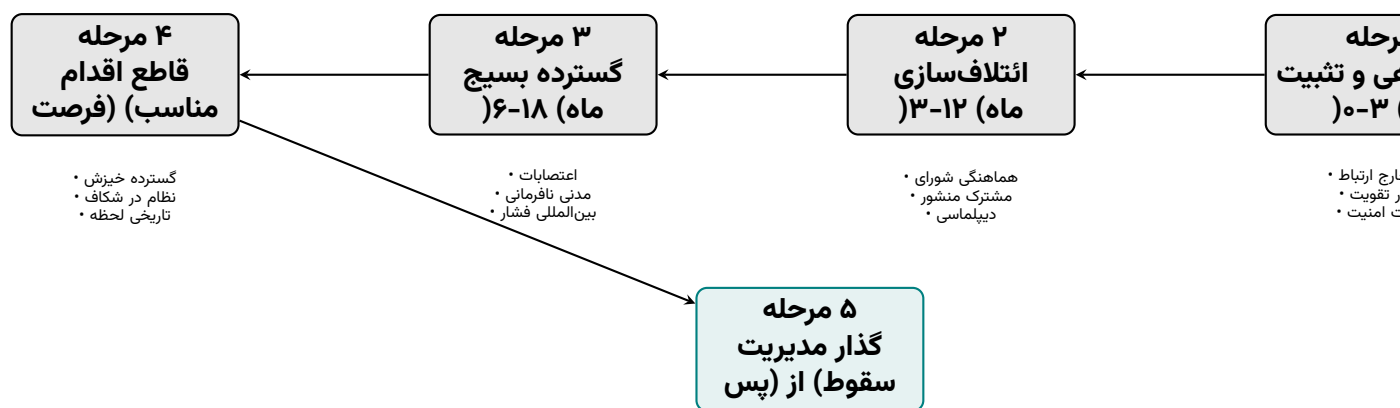
شما هم فرزندان این سرزمین هستید. بسیاری از شما نه از روی اعتقاد، بلکه برای نان خوردن در این نظام کار می‌کنید. می‌دانیم که انتخاب سختی دارید.

اما بدانید:

- این نظام رفتنی است؛ سوال فقط «کی» است
- کسانی که در جنایات مشارکت کنند، محاکمه خواهند شد
- کسانی که کنار بکشند یا به مردم کمک کنند، مصون خواهند بود
- تاریخ، «اشتباه فرمان» را نمی‌پذیرد

گزینه‌های شما:

۱. حداقل کار: دستورات غیرقانونی را اجرا نکنید
۲. کمک پنهان: اطلاعات را به بیرون درز دهید
۳. خروج: در صورت امکان، کناره‌گیری کنید
۴. پیوستن: در لحظه مناسب، به مردم بپیوندید

شکل ۱.۹: نمای کلی مسیر پیشنهادی گذار

۳.۹ خلاصه مسیر پیشنهادی

۴.۹ کلام آخر: امید واقع‌بینانه

واسلاو هاول، رئیس‌جمهور چکسلواکی «امید، اعتقاد به این نیست که همه چیز خوب پیش خواهد رفت. امید، یقین به این است که کاری معنادار است، صرف‌نظر از نتیجه‌اش.»

در پایان این کتاب، می‌خواهم چند نکته شخصی‌تر را مطرح کنم.

اول، درباره امید: امید ما نباید بر توهم استوار باشد. نظام جمهوری اسلامی قدرتمند است، سرکوبگر است، و منابع زیادی دارد. سقوط آن نه آسان است و نه قطعی. ممکن است سال‌ها طول بکشد. ممکن است شکست‌های موقت در راه باشد.

اما این امید بر واقعیت‌ها هم استوار است: نظام‌های قدرتمندتر سقوط کرده‌اند. جوامع بسته‌تر باز شده‌اند. ملت‌های سرکوب‌شده‌تر آزاد شده‌اند. و مهم‌تر از همه، روند تاریخ به نفع آزادی است.

دوم، درباره مسئولیت: هیچ‌کس قرار نیست ایران را نجات دهد جز خود ایرانیان. نه آمریکا، نه اسرائیل، نه هیچ قدرت خارجی. آن‌ها می‌توانند کمک کنند، اما بار اصلی بر دوش ماست. این هم چالش است و هم افتخار.

سوم، درباره نسل‌ها: اگر نسل ما نتوانست این کار را تمام کند، نسل بعدی خواهد توانست. هر قدمی که برمی‌داریم، حتی اگر به نتیجه نهایی نرسد، راه را برای بعدی‌ها هموارتر می‌کند. جنبش ۸۸ زمینه‌ساز ۹۶ شد. ۹۶ زمینه‌ساز ۱۴۰۱. و ۱۴۰۱ زمینه‌ساز امروز و فردا.

چهارم، درباره قربانیان: این کتاب را به یاد تمام کسانی می‌نویسیم که جان دادند، زندانی شدند، شکنجه شدند، یا مجبور به ترک خانه و کاشانه شدند. مهسا امینی، نیکا شاکرمی، کیان پیرفلک، محسن شکاری، و هزاران دیگر. نام‌هایشان فراموش نخواهد شد. خونشان هدر نخواهد رفت.

پنجم، درباره آینده: ایران آینده می‌تواند و باید کشوری باشد که:

- همه شهروندانش صرف‌نظر از جنسیت، قومیت، مذهب، و عقیده برابر باشند
- حکومت از رأی آزاد مردم مشروعیت بگیرد
- قانون بر همه حاکم باشد
- رسانه‌ها آزاد باشند
- اقتصاد شفاف و رقابتی باشد
- با همسایگان و جهان در صلح زندگی کند

این رؤیا دست‌یافتنی است. اما تنها با کار، فداکاری، و از همه مهم‌تر، **اتحاد**.

۵.۹ جمع‌بندی نهایی

پیام نهایی این کتاب

تغییر ممکن است.
تاریخ این را بارها ثابت کرده.

اما تغییر خودبه‌خود نمی‌آید.
نیاز به سازماندهی، استراتژی، و اقدام دارد.

زمان، اکنون است.
نظام هرگز به این اندازه ضعیف نبوده.

سؤال این نیست که آیا نظام سقوط می‌کند.
سؤال این است که ما چه نقشی در آن خواهیم داشت
و ایران پس از آن چگونه خواهد بود.

پاسخ به این سؤال، به ما بستگی دارد.

«آینده از آن کسانی است که به زیبایی رؤیاهایشان ایمان دارند.»

— الانور روزولت

سپاس‌گزاری

- این کتاب بدون کمک و الهام از منابع فراوان ممکن نبود:
- از تمام پژوهشگرانی که درباره گذار دموکراتیک، انقلاب‌ها، و جنبش‌های اجتماعی نوشته‌اند
 - از فعالان حقوق بشر که با خطر جان، سرکوب را مستند می‌کنند
 - از روزنامه‌نگارانی که حقیقت را گزارش می‌کنند
 - از تمام ایرانیانی که با وجود همه سختی‌ها، امید را زنده نگه داشته‌اند
 - و از شهدای راه آزادی که بزرگ‌ترین بها را پرداختند

به امید روزی که این کتاب، سندی تاریخی از دوران گذشته باشد،
نه راهنمایی برای مبارزه‌ای ادامه‌دار.

پایان

بهار ۱۴۰۴

فصل ۱۰

جمع‌بندی: فراخوان عمل

«آزادی هرگز داوطلبانه از سوی ستمگر اعطا نمی‌شود؛ باید توسط ستمدیده مطالبه شود.»

— مارتین لوتر کینگ جونیور

نگاه کلی این فصل پایانی، پیام‌های کلیدی کتاب را جمع‌بندی و فراخوانی برای عمل ارائه می‌کند. گذار ممکن است، اما آسان نیست. نیاز به اتحاد، استقامت و هوشمندی داریم. **اکنون زمان عمل است.**

۱.۱۰ ده پیام کلیدی

مشروعیت، – است ساختاری بحران در نظام ۱. دارد. وجود تاریخی فرصت جانشینی. اقتصاد،

می‌کند. رادیکال‌تر و قوی‌تر را بعدی موج سرکوب، هر – نیست ماجرا پایان سرکوب ۲.

می‌توانیم. هم با نمی‌تواند. به‌تنهایی جریانی هیچ – است ضروری اپوزیسیون اتحاد ۳.

حمایت‌کننده. خارج است، محور داخل – شوند متصل باید خارج و داخل ۴.

درون. از شکاف + بیرون + پایین از فشار – است لازم ترکیبی استراتژی ۵.

است. لازم امروز از گذار طرح – است سقوط «روز از مهم‌تر بعد» روز ۶.

کناره‌گیران. برای تضمین و هدفمند پیام‌رسانی – هستند گذار کلید مسلح نیروهای ۷.

ماست. نفع به فرهنگی و اقتصادی جمعیتی، روندهای – است تغییر نفع به زمان ۸.

مسلحانه. از مؤثرتر نافرمانی و اعتصاب – است استراتژی خشونت‌پرهیزی ۹.

است. عمل زمان اکنون کرده‌اند. سقوط قوی‌تر نظام‌های – است ممکن پیروزی ۱۰.

تشریح پیام ۳: چرا اتحاد؟

بزرگ‌ترین ضعف جنبش مخالفان، پراکندگی است. اما:

- اتحاد ≠ یکی شدن؛ هماهنگی عملیاتی کافی است
- حداقل مشترک وجود دارد: سرنگونی، دموکراسی، حقوق بشر
- تجربه لهستان و چکسلواکی: ائتلاف ممکن است

فوری‌ترین نیاز: تشکیل «شورای هماهنگی گذار» با نمایندگان تمام جریانات.

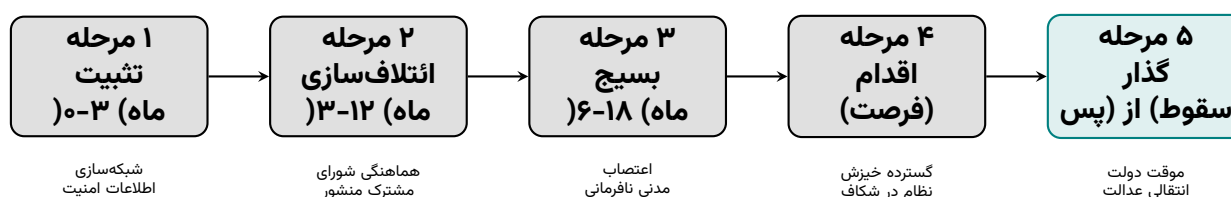
تشریح پیام ۶: چرا طرح «روز بعد»؟

- سرنگونی نیمی از کار است؛ نیم دیگر جلوگیری از هرج و مرج:
- سوریه و لیبی نشان دادند سقوط دیکتاتور می‌تواند فاجعه شود
 - باید از امروز برای روز بعد برنامه داشت
 - نیاز به: طرح امنیتی + طرح اقتصادی + ساختار موقت حکمرانی
- کلیدی:** تهیه «طرح ۱۰۰ روز اول» شامل امنیت، اقتصاد، و دولت موقت.

۲.۱۰ آنچه آموختیم

۳.۱۰ خلاصه مسیر پیشنهادی

شکل ۱.۱۰: نمای کلی مسیر پیشنهادی گذار

۴.۱۰ فراخوان عمل

۱.۴.۱۰ به هر ایرانی

به شما که این سند را می‌خوانید

شما هم می‌توانید نقش داشته باشید. نه همه باید رهبر باشند، اما همه می‌توانند کمک کنند:

- **در داخل:** امنیت‌تان حفظ شود. در حد توان نافرمانی کنید. شبکه‌سازی کنید. مستندسازی کنید.
- **در خارج:** لابی‌گری کنید. صدای داخل باشید. تخصص‌تان را در خدمت بگذارید.
- **اگر منابع دارید:** به صندوق‌های معتبر و رسانه‌های مستقل کمک کنید.
- **اگر هیچ‌کدام:** حداقل سکوت نکنید. حرف بزنید. آگاه کنید.

هشدار امنیتی امنیت شما اولویت اول است. اقدامات کم‌خطر و جمعی مؤثرتر از قهرمان‌بازی فردی است.

۲.۴.۱۰ به رهبران اپوزیسیون

مسئولیت تاریخی بر دوش شماست

اقدامات فوری (۰-۳ ماه):

- آ. جلسات مشترک با سایر جریان‌ها (حتی با اختلاف‌نظر)
- ب. بیانیه مشترک درباره اصول حداقلی
- ج. کارگروه‌های مشترک (رسانه، دیپلماسی، حقوق بشر)

اقدامات میان‌مدت (۳-۱۲ ماه):

- آ. تشکیل «شورای هماهنگی گذار» با ساختار رسمی
- ب. تهیه «منشور گذار دموکراتیک» و «طرح ۱۰۰ روز اول»
- ج. دفتر نمایندگی مشترک در پایتخت‌های کلیدی

یادآوری: به داخل گوش دهید. شما باید صدای داخل باشید، نه فرمانده.

۳.۴.۱۰ به نظامیان ایران

به سربازان، افسران و فرماندهان

شما هم ایرانی هستید. شما هم فرزند این خاک هستید.

بدانید که:

- این نظام رفتنی است؛ سؤال فقط «کی» است
- کسانی که در جنایات مشارکت کنند، محاکمه خواهند شد
- کسانی که کنار بکشند یا کمک کنند، مصون خواهند بود
- تاریخ «اشتباه فرمان» را نمی‌پذیرد

گزینه‌های شما:

۱. **حداقل:** دستورات غیرقانونی را اجرا نکنید
۲. **کمک پنهان:** اطلاعات را به بیرون درز دهید
۳. **خروج:** در صورت امکان کناره‌گیری کنید
۴. **پیوستن:** در لحظه مناسب به مردم بپیوندید

قول ما: ایران آزاد به شما نیاز دارد — نه به عنوان سرکوب‌گر، به عنوان محافظ.

۴.۴.۱۰ به جامعه جهانی

سکوت در برابر جنایت، همدستی است

- تحریم‌های هدفمند علیه ناقضان حقوق بشر را گسترش دهید
- از اپوزیسیون دموکراتیک به رسمیت و حمایت کنید
- از مذاکره با نظام بر سر مردم ایران خودداری کنید
- برای روز گذار آماده باشید – ایران به کمک بازسازی نیاز خواهد داشت

۵.۱۰ کلام آخر: امید واقع‌بینانه

واتسلو هاول «امید، اعتقاد به این نیست که همه چیز خوب پیش خواهد رفت. امید، یقین به این است که کاری معنادار است، صرف‌نظر از نتیجه‌اش.»

امید ما نباید بر توهم استوار باشد. نظام قدرتمند است و سقوطش نه آسان است و نه قطعی. ممکن است سال‌ها طول بکشد.

اما این امید بر واقعیت‌ها استوار است:

- نظام‌های قدرتمندتر سقوط کرده‌اند – شوروی، آپارتاید، دیوار برلین
- روند تاریخ به نفع آزادی است
- نسل جدید ایران از نسل‌های قبل مصمم‌تر است
- و مهم‌تر از همه: ۳۰ میلیون نفر در دی‌ماه نشان دادند که **می‌خواهند** هیچ‌کس قرار نیست ایران را نجات دهد جز خود ایرانیان. این هم چالش است و هم افتخار.

پیام نهایی

تغییر ممکن است. تاریخ این را بارها ثابت کرده.

اما تغییر خودبه‌خود نمی‌آید. نیاز به سازماندهی، استراتژی، و اقدام دارد.

سؤال این نیست که آیا نظام سقوط می‌کند.

سؤال این است که ما چه نقشی خواهیم داشت
و ایران پس از آن چگونه خواهد بود.

پاسخ به این سؤال، به ما بستگی دارد.

اکنون زمان عمل است.

«آینده از آن کسانی است که به زیبایی رؤیاهایشان ایمان دارند.»

— الانور روزولت

سپاس‌گزاری

- این کتاب را تقدیم می‌کنیم به:
- شهدای راه آزادی — مهسا، نیکا، کیان، محسن، و هزاران دیگر
 - فعالان حقوق بشر که با خطر جان، سرکوب را مستند می‌کنند
 - روزنامه‌نگارانی که حقیقت را گزارش می‌کنند
 - و تمام ایرانیانی که با وجود همه سختی‌ها، امید را زنده نگه داشته‌اند

به امید روزی که این کتاب، سندی تاریخی از دوران گذشته باشد،
نه راهنمایی برای مبارزه‌ای ادامه‌دار.

پایان

بهار ۱۴۰۴

پیوست آ

نظریه‌های انقلاب و گذار دموکراتیک

هدف این پیوست این پیوست، چارچوب‌های نظری اصلی برای فهم انقلاب‌ها، جنبش‌های اجتماعی و گذارهای دموکراتیک را معرفی می‌کند. هدف، ارائه ابزارهای تحلیلی برای درک بهتر وضعیت ایران و طراحی استراتژی‌های مؤثرتر است.

۱. آ چرا نظریه مهم است؟

برخی ممکن است بپرسند: «در شرایط اضطراری، چه نیازی به نظریه داریم؟» پاسخ ساده است:

- **نظریه، نقشه است:** بدون نقشه، در بیابان سرگردان می‌شویم
- **نظریه، از تکرار اشتباه جلوگیری می‌کند:** دیگران قبلاً این راه را رفته‌اند
- **نظریه، زبان مشترک می‌دهد:** برای هماهنگی، باید یکدیگر را بفهمیم
- **نظریه، معیار ارزیابی می‌دهد:** چگونه بفهمیم در مسیر درست هستیم؟

هشدار هیچ نظریه‌ای نسخه آماده نیست. هر جامعه‌ای ویژگی‌های خاص خود را دارد. نظریه‌ها باید با شرایط ایران **تطبیق** داده شوند، نه کپی‌برداری شوند.

۲. آ نظریه ساختاری انقلاب (تدا اسکاچپول)

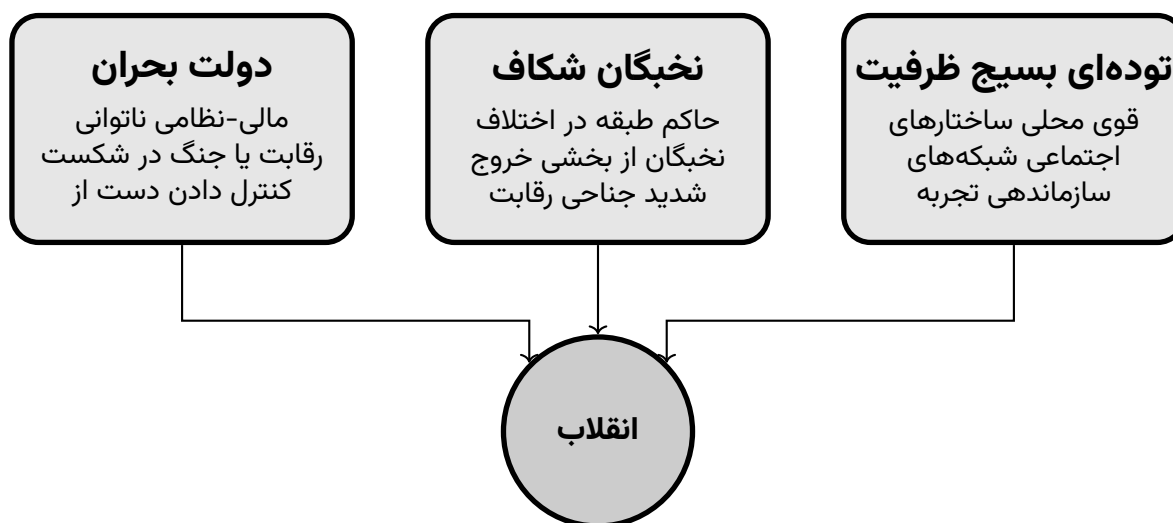
۱.۲. آ معرفی نظریه

تدا اسکاچپول (Theda Skocpol) در کتاب تأثیرگذار «دولت‌ها و انقلاب‌های اجتماعی» (۱۹۷۹)، با مطالعه تطبیقی انقلاب‌های فرانسه، روسیه و چین، نظریه‌ای ساختاری ارائه داد.

ایده اصلی اسکاچپول

انقلاب‌ها **ساخته نمی‌شوند**، بلکه **رخ می‌دهند**. آن‌ها نتیجه ترکیب شرایط ساختاری خاص هستند، نه صرفاً اراده انقلابیون.

۲.۲.آ سه شرط ساختاری انقلاب

۳.۲.آ کاربرد برای ایران

شرط	وضعیت ایران	توضیح
بحران دولت	بله	بحران اقتصادی شدید، تحریم‌ها، ناتوانی در ارائه خدمات، کسری بودجه مزمن
شکاف نخبگان	در حال شکل‌گیری	تنش بین جناح‌ها، نارضایتی بخشی از روحانیت، شکاف نسلی در حاکمیت
ظرفیت بسیج	بله	تجربه ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۴۰۱، شبکه‌های اجتماعی، ساختارهای صنفی

جدول ۱.آ: ارزیابی شرایط اسکاچپول در ایران

درس اصلی از اسکاچپول

- انقلاب زمانی رخ می‌دهد که دولت ضعیف شده باشد
- باید منتظر یا ایجادکننده «لحظه ضعف» بود
- شکاف در نخبگان حیاتی است – باید تشویق شود
- ظرفیت سازماندهی از پیش باید وجود داشته باشد

۳.آ نظریه بسیج منابع (چارلز تیلی)

۱.۳.آ معرفی نظریه

چارلز تیلی (Charles) (Tilly) در آثار متعدد خود، بر نقش منابع و سازماندهی در جنبش‌های اجتماعی تأکید کرد.

ایده اصلی تیلی

نارضایتی همیشه وجود دارد، اما به اعتراض تبدیل نمی‌شود مگر اینکه منابع لازم برای بسیج وجود داشته باشد: پول، سازمان، رهبری، شبکه‌های ارتباطی، و فرصت سیاسی.

۲.۳.آ مدل بسیج تیلی

۳.۳.آ پنج نوع منبع برای بسیج

نوع منبع	توضیح	وضعیت اپوزیسیون ایران
مادی	پول، تجهیزات، فضا	ضعیف در داخل، متوسط در خارج
انسانی	نیروی انسانی، تخصص، تجربه	قوی (جمعیت جوان و تحصیل‌کرده)
اجتماعی-سازمانی	شبکه‌ها، تشکله‌ها، اتحادیه‌ها	متوسط (سرکوب‌شده اما موجود)
فرهنگی	روایت‌ها، نمادها، هویت مشترک	قوی («زن زندگی آزادی»)
اخلاقی	مشروعیت، حمایت عمومی، همدلی	قوی (داخلی و بین‌المللی)

جدول ۲.آ: منابع بسیج در اپوزیسیون ایران

۴.۳.آ ساختار فرصت سیاسی

تیلی و دیگران مفهوم «ساختار فرصت سیاسی» (Structure) Opportunity (Political را مطرح کردند:

بسته – سیاسی نظام بودن باز

بی‌ثبات – حاکم ائتلاف بی‌ثباتی یا ثبات

محدود – نخبگان در متحدان وجود

بالا – سرکوب به تمایل و ظرفیت

گشایش حال در اما محدود ایران: سیاسی فرصت

درس اصلی از تیلی

- نارضایتی کافی نیست؛ باید منابع داشت
- روی تقویت منابع ضعیف تمرکز کنید (مادی، سازمانی)
- منتظر فرصت باشید، اما آماده
- سازماندهی قبل از بحران باید انجام شود

۴. آ ۱۹۸ روش مبارزه غیرخشونت‌آمیز (جین شارپ)

۱.۴. آ معرفی جین شارپ

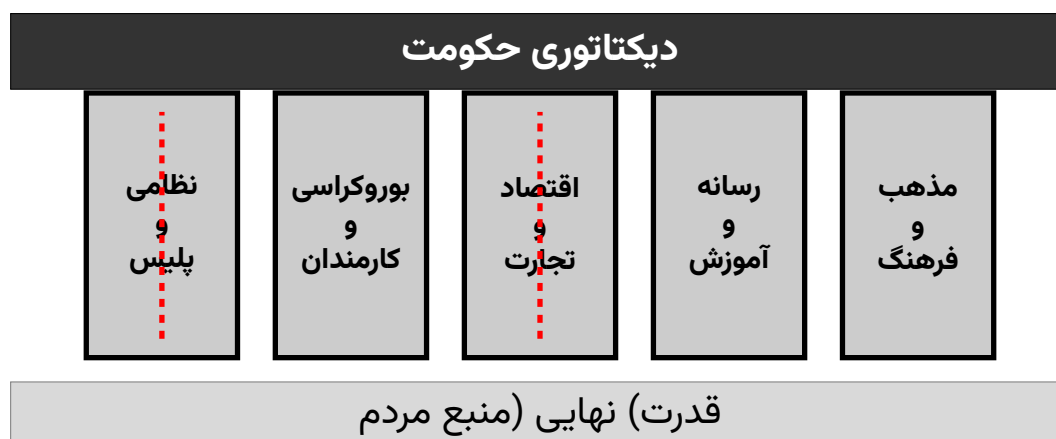
جین شارپ (Gene Sharp، ۱۹۲۸-۲۰۱۸) بنیان‌گذار مؤسسه آلبرت اینشتین و نظریه‌پرداز برجسته مبارزه غیرخشونت‌آمیز بود. کتاب او «از دیکتاتوری به دموکراسی» (From Dictatorship to Democracy) به بیش از ۳۰ زبان ترجمه شده و الهام‌بخش جنبش‌های متعددی بوده است.

ایده اصلی شارپ

قدرت دیکتاتورها از **اطاعت** مردم می‌آید. اگر مردم اطاعت نکنند، قدرت فرو می‌ریزد. مبارزه غیرخشونت‌آمیز، استراتژی برای **قطع منابع قدرت** است.

۲.۴. آ ستون‌های قدرت

شارپ معتقد است هر حکومتی بر چند «ستون» استوار است:

اگر ستون‌ها ترک بخورند، سقف فرو می‌ریزد.

آ.۴.۳ ۱۹۸ روش مبارزه

شارپ ۱۹۸ روش مبارزه غیرخشونت‌آمیز را در سه دسته طبقه‌بندی کرد:

نمونه‌ها	تعداد	فاعدسازی
بیانیه، تظاهرات، راهپیمایی، نمادها، شعار، تحصن اجتماعی: تحریم، قهر، اعتصاب اجتماعی	۵۴ روش ۱۰۳ روش	صواب کارگری، تحریم مصرف، عدم پرداخت مالیات اطاعت مدنی، استعفا، بایکوت انتخابات
اشغال، اعتصاب غذا، حکومت موازی، نهادسازی جایگزین	۴۱ روش	شونت‌آمیز

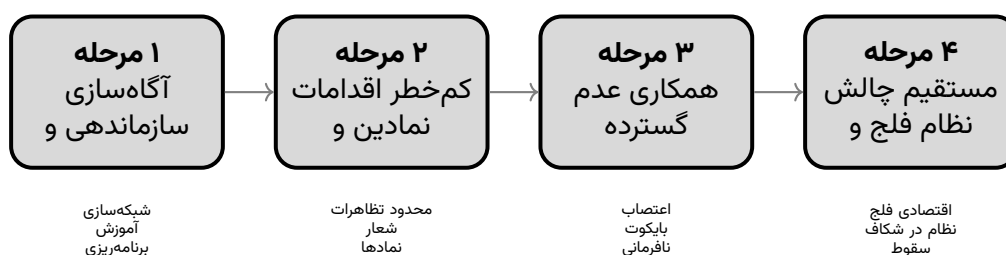
جدول آ.۳: سه دسته روش‌های شارپ

آ.۴.۴ روش‌های مؤثر برای ایران

روش‌های با پتانسیل بالا در شرایط ایران

۱. **اعتصاب عمومی** – مؤثرترین سلاح، به‌ویژه در بخش نفت، حمل‌ونقل، بازار
۲. **نافرمانی مدنی** – عدم رعایت قوانین نامشروع (حجاب، سانسور)
۳. **تحریم اقتصادی داخلی** – عدم خرید از کسب‌وکارهای وابسته به حکومت
۴. **کندکاری** – کاهش عمدی بهره‌وری در ادارات و کارخانه‌ها
۵. **اعتراض نمادین** – شعارنویسی، لباس مشکی، خاموش کردن چراغ
۶. **شبکه‌های موازی** – صندوق‌های همیاری، آموزش غیررسمی، رسانه‌های مستقل

۵.۴.آ مراحل مبارزه غیرخشونت‌آمیز

درس اصلی از شارپ

- خشونت به نفع دیکتاتور است – او در این زمین قوی‌تر است
- هدف، قطع منابع قدرت است، نه حمله مستقیم
- اعتصاب، مؤثرترین سلاح است
- مبارزه باید مرحله‌ای و استراتژیک باشد
- تنوع روش‌ها مهم است – یک روش کافی نیست

۵.آ انقلاب‌های مخملی و رنگی

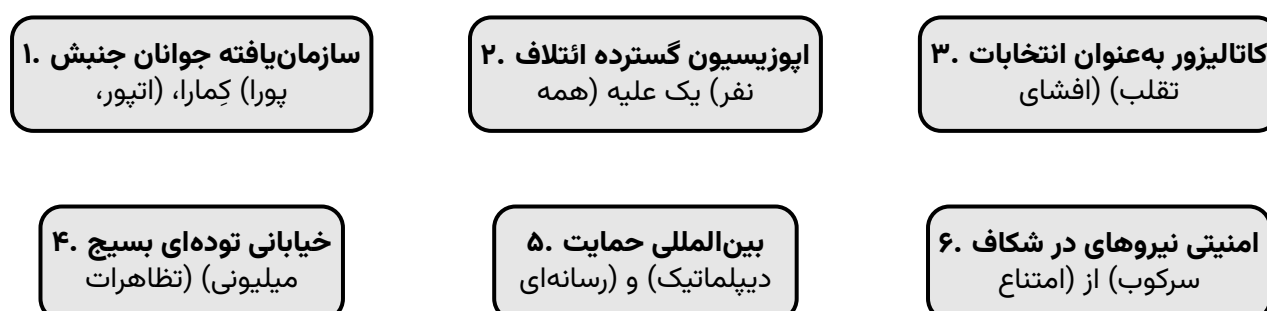
۱.۵.آ تعریف

«انقلاب‌های رنگی» به موج گذارهای دموکراتیک غیرخشونت‌آمیز در اواخر قرن بیستم و اوایل قرن بیست‌ویکم اطلاق می‌شود:

کشور	سال	نام	نتیجه
چکسلواکی	۱۹۸۹	انقلاب مخملی	موفق
صربستان	۲۰۰۰	انقلاب بولدوزر	موفق
گرجستان	۲۰۰۳	انقلاب رز	موفق
اوکراین	۲۰۰۴	انقلاب نارنجی	نیمه‌موفق
قرقیزستان	۲۰۰۵	انقلاب لاله	نیمه‌موفق
بلاروس	۲۰۲۰	—	سرکوب

جدول ۴.آ: انقلاب‌های رنگی

۲.۵.آ الگوی مشترک

۳.۵. چرا برخی موفق و برخی ناموفق؟

عوامل موفقیت	عوامل شکست
ائتلاف گسترده و متحد	پراکندگی اپوزیسیون
برنامه‌ریزی بلندمدت	اقدام خودجوش بدون استراتژی
شکاف در نخبگان حاکم	یکپارچگی حاکمیت
خودداری نظامیان از سرکوب	وفاداری کامل نیروهای مسلح
حمایت بین‌المللی قوی	انزوای بین‌المللی اپوزیسیون
طرح روشن برای روز بعد	فقط مخالفت، بدون جایگزین

جدول ۵.آ: مقایسه عوامل موفقیت و شکست

هشدار: محدودیت‌های الگو انقلاب‌های رنگی عمدتاً در نظام‌های «نیمه‌اقتدارگرا» موفق بودند که حداقلی از فضای سیاسی وجود داشت. جمهوری اسلامی بسته‌تر از صربستان یا اوکراین است. بنابراین:

- انتخابات نمی‌تواند کاتالیزور اصلی باشد (چون کاملاً مهندسی شده)
- سازماندهی علنی ممکن نیست
- فشار باید از کانال‌های دیگر (اعتصاب، بحران اقتصادی) بیاید

۶.آ نظریه گذار دموکراتیک

۱.۶.آ مکتب «ترانزیتولوژی»

در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، پژوهشگرانی مانند گیلرمو اودانل (Guillermo O'Donnell) و فیلیپ اشمیتتر (Philippe Schmitter) نظریه «گذار دموکراتیک» را توسعه دادند.

ایده اصلی

گذار دموکراتیک معمولاً نتیجه مذاکره بین نیروهای حاکم و اپوزیسیون است. در بیشتر موارد، بخشی از نخبگان حاکم («نرم‌روها») با بخشی از اپوزیسیون («میان‌روها») به توافق می‌رسند.

۲.۶.آ چهار بازیگر اصلی

۳.۶.آ سناریوهای گذار

نوع گذار	توضیح	نمونه
پیمان (Pact)	توافق نخبگان حاکم و اپوزیسیون	اسپانیا، شیلی، لهستان
تحمیلی (Imposition)	اپوزیسیون بدون مذاکره پیروز می‌شود	پرتغال، یونان، آرژانتین
اصلاحات از بالا	حاکمیت خود اصلاحات می‌کند	تایوان، مکزیک
فروپاشی	حکومت از درون فرو می‌ریزد	شوروی، رومانی
انقلاب	تغییر بنیادین با بسیج توده‌ای	ایران ۵۷، فیلیپین

جدول ۶.آ: انواع گذار دموکراتیک

۴.۶.آ کاربرد برای ایران

ارزیابی امکان گذار مذاکره‌ای در ایران

موانع:

- فقدان «نرم‌روهای» معتبر در حاکمیت
- ساختار ایدئولوژیک نظام که مصالحه را «خیانت» می‌داند
- سابقه سرکوب خونین که اعتماد را از بین برده

اما:

- بحران جانشینی می‌تواند فضا را تغییر دهد
 - فشار شدید ممکن است برخی را به سمت مذاکره سوق دهد
 - در لحظه سقوط، مذاکره برای «خروج امن» ممکن می‌شود
- نتیجه:** گذار مذاکره‌ای به‌تنهایی بعید است، اما ترکیب فشار + پیشنهاد خروج می‌تواند مؤثر باشد.

۷.آ نظریه‌های جدیدتر

۱.۷.آ اریکا چنوو: چرا مبارزه مدنی موفق‌تر است؟

اریکا چنوو (Erica Chenoweth) و ماریا استفان در کتاب «چرا مقاومت مدنی کار می‌کند» (۲۰۱۱) با تحلیل آماری ۳۲۳ جنبش بین ۱۹۰۰ تا ۲۰۰۶ نشان دادند:

دلایل برتری مبارزه غیرخشونت‌آمیز:

۱. **مشارکت بیشتر:** آستانه ورود پایین‌تر (زن، پیر، معلول هم می‌توانند)
 ۲. **مشروعیت بیشتر:** سرکوب معترضان مسالمت‌جو، حکومت را بدنام می‌کند
 ۳. **شکاف در نظامیان:** سربازان راحت‌تر از اطاعت سر باز می‌زنند
 ۴. **حمایت بین‌المللی:** جهان با معترضان مسالمت‌جو همدلی می‌کند
- قاعده ۵.۳٪:** چنووت نشان داد که هیچ حکومتی در برابر مشارکت **فعال** ۵.۳٪ جمعیت در اعتراضات مداوم دوام نیاورده است. برای ایران این یعنی حدود ۳ میلیون نفر.

۲.۷.آ تیموتی گارتن اش: جامعه مدنی

تیموتی گارتن اش (Timothy Garton Ash) بر نقش **جامعه مدنی** در گذارهای اروپای شرقی تأکید کرد:

- نهادهای مستقل (کلیسا، دانشگاه، اتحادیه)
- «زندگی در حقیقت» – امتناع از دروغ حتی در حوزه خصوصی
- ایجاد «جزایر آزادی» در دل نظام استبدادی

۳.۷.آ آسف بیات: غیرجنبش‌ها

آسف بیات (Asef Bayat)، جامعه‌شناس ایرانی، مفهوم «غیرجنبش‌ها» (Non-movements) را برای خاورمیانه مطرح کرد:

غیرجنبش چیست؟

اقدامات جمعی میلیون‌ها نفر عادی که بدون سازماندهی رسمی، رهبری مشخص، یا ایدئولوژی واحد، از طریق **عمل روزمره** نظام را به چالش می‌کشند:

- زنانی که بدون حجاب می‌روند
- جوانانی که سبک زندگی غربی دارند
- کسانی که از قوانین نامشروع سرپیچی می‌کنند

این «سیاست حضور» است، نه سیاست اعتراض.

۸.آ چارچوب ترکیبی برای ایران

با ترکیب درس‌های نظریه‌های مختلف، چارچوب زیر برای ایران پیشنهاد می‌شود:

شکل ۱.آ: چارچوب ترکیبی چهارسطحی برای گذار

۹.آ جمع‌بندی: ده درس از نظریه‌ها

ده درس کلیدی از نظریه‌های گذار

۱. انقلاب‌ها رخ می‌دهند، نه ساخته می‌شوند – اما می‌توان برایشان آماده شد
۲. بحران دولت، پیش‌نیاز است – باید تشدید شود
۳. شکاف در نخبگان، حیاتی است – باید تشویق شود
۴. نارضایتی کافی نیست – منابع و سازماندهی لازم است
۵. مبارزه غیرخشونت‌آمیز مؤثرتر است – آمار این را ثابت می‌کند
۶. اعتصاب، قوی‌ترین سلاح است – ستون اقتصادی را هدف می‌گیرد
۷. ۵.۳٪ مشارکت فعال، کافی است – اما باید مداوم باشد
۸. ائتلاف گسترده، ضروری است – همه علیه یک نفر
۹. طرح روز بعد، حیاتی است – بدون آن، هرج‌ومرج می‌آید
۱۰. تغییر فرهنگی، زمینه‌ساز است – غیرجنبش‌ها مهم‌اند

«نظریه بدون عمل، عقیم است. عمل بدون نظریه، کور.»

— منسوب به کارل مارکس
